

ESTONIA

50

TÖÖPUNALIPU ORDENIGA
EESTI NSV RIIKLIK
AKADEEMILINE
OOPERI- JA BALLETITEATER

«ESTONIA»

1906—1956

TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU

TEATRI HOONE

Eesti kultuuri arengu ajaloo juured ulatuvad sügavale muistsesse rahvaloomingusse. Näitekunsti elemente sisaldasid juba iidsed rahvamängud, -tantsud ja pulmakombed. Kuid rahva kultuurilist arengut pidurdas sajandeid kestnud saksa mõisnike ja kiriku ike.

Juba 1865. aastal loodi lauluseltsid «Estonia» ja «Vanemuine», millede juurde tekkisid varsti ka asjaarmastajate näiteringid. 1906. aastal organiseeriti nende ringide baasil kutselised teatrid. Nendes ringides alustasid oma lavategevust väljapaistvad eesti näitlejad ja lavastajad: P. Pinna, T. Altermann, K. Jungholz jt. — eesti kutselise teatri tulevased juhid.

Vene progressiivse klassikalise kirjanduse, eriti dramaturgia mõjul sammus eesti teater juba oma olemasolu esimestest aastatest realismiteed.

Tollal peamiselt draamateatrina töötanud «Estonia» lemmiknäidenditeks olid N. Gogoli «Revident», M. Gorki «Põhjas», L. Tolstoi «Pimeduse võimuses», eesti progressiivsete kirjanike teostest aga E. Vilde «Tabamata ime», A. Kitzbergi «Kauka jumal» jt.

Kodanluse diktatuuri ajal elas eesti teater läbi sügava loomingulise kriisi. Tol ajal kunstis levinud dekadents, sümbolism ja ekspressionism mõjutasid tugevasti ka teatrit. Kodanlus nõudis «sädelevaid» operette, «müstilisi» näidendeid, «pikantseid» salongikomöödiaid. Realistlikku kunsti suhtuti halvustavalt.

Teatri kollektiiv töötas rasketes tingimustes, mis 1924. aasta juunis viis streigini. Paljud näitlejad vallandati ja olid sunnitud sõitma välismaale. Pidevalt vähenes teatri külastatavus.

Hoolimata kodanluse püüdest vaba mõtet igati alla suruda jätkasid teatri progressiivsed ringkonnad võitlust realistliku rahvus-

liku näitekunsti arengu eest. Realistliku suuna eest eesti näitekunstis võitlesid A. Lauter, P. Põldroos, L. Reiman, R. Tarmo, H. Laur, K. Karm ja paljud teised.

Nõukogude võimu taastamisega Eestis avanesid teatril uued avarad perspektiivid — kollektiivi meisterlikkus kasvas, ikka suurema tähtsuse omandas sotsialistliku realismi meetod. 1949. a. toimus «Estonia» teatri reorganiseerimine. Draamatrupp ühendati Tallinna Riikliku Draamateatriga ja «Estonia» muutus puhtmuusikalavastuste teatriks. Pandi alus eesti nõukogude ooperile ja balletile. Mitte ainult eesti, vaid ka vennasrahvaste teatrikülastajale muutusid lähedaseks realistlikud rahvuslikud ja sügavasisulised muusikateosed, mis väljendavad eesti rahva vabadusvõitluse ning eesti ja vene rahva ajaloolise sõpruse ideed: ooperitest Eugen Kapi «Tasuleegid» ja «Vabaduse laulik», Gustav Ernesaksa «Pühajärv», «Tormide rand» ja «Käsikäes» ning ballettidest Eugen Kapi «Kalevipoeg» ja «Kullaketrajad» ja Lydia Austeri «Tiina».

Töös arenes ja karastus teatri kollektiiv. Nõukogude eesti teeneliste teatrikunsti meistrite nagu T. Kuusiku, E. Maasiku, O. Lundi, M. Kodaniporgi, G. Taleši, M. Tarase, G. Otsa, K. Raudsepa ja A. Vineri kõrval töötavad edukalt andekad noored lavajõud H. Puur, T. Randviir, A. Püvi, P. Padrik ja paljud teised.

Oma suurte saavutuste eest võlgneb teater tänu ka vennasvabariikide teatritegelaste omakasupüüdmatule abile. Eduka töö eest rahvusliku muusikakultuuri arendamisel anti «Estonia» teatrile riikliku akadeemilise ooperi- ja balletiteatri aunimetus.

Riikliku Akadeemilise Ooperi- ja Balletiteatri «Estonia» ajaloos kajastub eesti rahvusliku teatri kogu areng. Viiekümne aasta jooksul on teater auga kaitsnud rahvusliku kunsti realistlikke traditsioone.

RAT «Estonia» juubelihooaeg langes ühte eesti kunsti ja kirjanduse suurte pidupäevadega Moskvas. Dekaadietenduste sarjas esitas teatri kollektiiv pealinna nõudlikule vaatajaskonnale terve rea populaarseid lavastusi oma repertuaarist. Ooperitest etendati E. Kapi «Tasuleegid», G. Ernesaksa «Käsikäes» ja M. Mussorgski «Boris Godunov», ballettidest tulid tutvustamisele L. Austeri «Tiina» ja E. Kapi «Kullaketrajad».

Kogu teatri loomingulise kollektiivi üksmeelseks püüdeks oli esineda Moskvas kunstiliselt kõrgetasemeliselt, et väärikalt esindada meie rahvuslikku muusikateatrit ja selle interpreteerimiskultuuri.

Seda ühist püüet kroonis dekaadietendustele osaks saanud moskvalaste sügav huvi ja haruldaselt soe vastuvõtt.

Kõrgeks riiklikuks tunnustuseks oli Tööpunalipu ordeni omistamine teatrile eesti teatrikunsti tulemusrikka arendamise eest.

Ei ole kahtlust, et saavutatud kunstiline edu ja tunnustus kohustab teatrit saavutama veelgi sisukamaid ja meeldejäävamaid etendusi oma edaspidises töös sisult sotsialistliku, vormilt rahvusliku teatrikunsti arendamisel.

Eesti NSV Riikliku Akadeemilise Ooperi- ja Balletiteatri «Estonia» esinemine Moskvas Eesti NSV kunsti- ja kirjandusedekaadil 1956. a. detsembrikuus oli kogu teatri kollektiivile suureks loominguliseks sündmuseks.

Olgugi et esinemine Moskva publiku ees ei olnud esmakordne, — 1950. a. andis meie teater Moskvas külalisetendusteks rea ooperi- ja balletilavastusi, — omasid möödunud esinemised meie kodumaa pealinnas märksa suurema tähenduse, ning nendeks etendusteks valmistus kogu kollektiiv erilise hoolega, olles teadlik oma ülisuurest vastutusest kogu rahva ees. Kunsti- ja kirjandusedekaad oli ühtlasi eesti rahva loominguliseks aruandeks.

Esinemised Moskvas toimusid ajal, kus eesti kutseline teater võis tagasi vaadata oma viiekümneaastasele tegevusele. Viiskümmend aastat tagasi kujunes «Estonia» teater kutseliseks teatriks,

kus draamaetenduste kõrval suurt tähelepanu pöörati ka muusikalise teatrikultuuri arengule. Meenutagem siin kas või «Estonia» teatri sääraseid «vana kaardiväe» väljapaistvaid esindajaid, nagu P. Pinna, A. Sällik, H. Einer, O. Krull, B. Hansen ja paljud teised.

Poole sajandi vältel on «Estonia» teater kujunenud meie vabariigi juhtivaks muusikaliseks teatriks, mille koosseisu kuuluvad kogu rahva poolt tunnustatud kunstimeistrid, nagu NSV Liidu rahvakunstnik Tiit Kuusik, Eesti NSV rahvakunstnikud Elsa Maasik, Olga Lund, Martin Taras, aga samuti rida andekaid noori: Helmi Puur, Aino Külvand, Georg Ots, Viktor Gurjev ja teised, kes on andnud hinnalise panuse eesti muusikakultuuri arengusse.

«Estonia» teatri esinemised Moskvas eesti kunsti ja kirjanduse dekaadil tõendasid veelkordselt meie loominguliste jõudude määratu suurt kasvu ja arengut. Kogu teatri kollektiiv sai ülisõbraliku ja sooja vastuvõtu osaliseks, sõlmiti palju loomingulisi ja isiklikke sõbralikke tutvusi nõukogude väljapaistvamate kultuuritegelastega. Esinemised Moskvas andsid kogu kollektiivile uut jõudu, innustust ja julgust uute raskete, kuid austavate ülesannete täitmiseks.

Nõukogude valitsus ja partei hindasid kõrgelt Nõukogude Eesti teatrite tööd. Vabariigi kaht vanemat teatrit «Vanemuine» ja «Estonia» autasustati Tööpunalipu ordeniga. Ainuüksi «Estonia» teatrist autasustati 65 töötajat Nõukogude Liidu ordenite ja medalitega. See oli suureks tunnustuseks kogu vabariigile, kohustades kõiki kunstitöötajaid kasutama maksimaalselt võimalusi meie vormilt rahvuslikku, sisult sotsialistliku kunsti arendamisel.

Kasvagu ja tugevnegu senisest sõbralikumad sidemed meie kodumaa rahvaste kultuuritöötajate vahel!

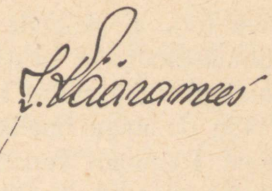

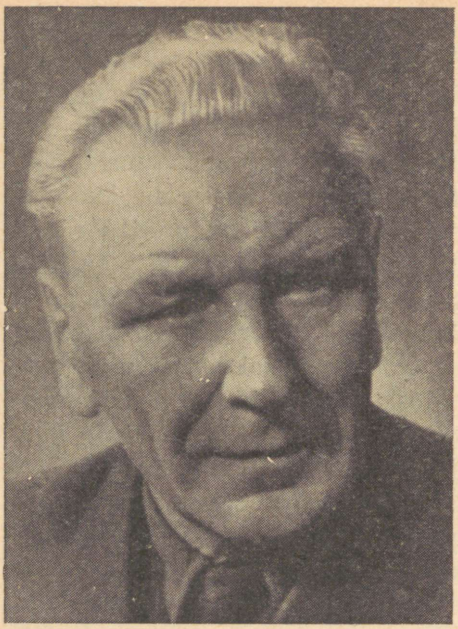

SÕNALAVASTUSTEST «ESTONIAS»

Meie kultuurielu ajaloolisest arengust tingituna, eriti aga selle kultuurielu kiire kasvu tõttu nõukogude korras, muutus «Estonia» alates 1949. a. puhtmuusikaliseks teatriks. Viimaste aastate jooksul on ta läbi teinud juba nii suure arenguprotsessi, eriti ooperi ja balleti alal, et täna on nagu imelik kõnelda «Estonia» raames ka sõnalavastustest. Paljudele vanadele teatrisõpradele, rääkimata noorematest ja üsna noortest, ei tule meeldegi, et kaheksa aastat tagasi oli «Estonia» alles nn. «kombinaat-teater», milles sõnalavastuste osa ei olnud sugugi väike. Ja mida kaugemale me tagasi läheme «Estonia» igasuguste aastaraamatute, aruannete, kunstiliste ja majanduslike kokkuvõtete sirvimisel, seda suuremaks kasvab neis sõna-

lavastuste osatähtsus «Estonia» tegevuse analüüsimisel. Ja lõpuks jõuame kutselise «Estonia» algaastateni, kui «Estoniast» võis kõnelda ainult kui sõnalavastuse teatrist. Seega saame kindla aluse väita, et sõnalavastus oli baasiks, millest arenes tänane ooperi- ja balletiteater RAT «Estonia».

«Estonia» teatri ajaloo kui eesti rahva kultuurilise arengukäigu ühe väga tähtsa lõigu igakülgne läbitöötamine ja tõesti sügav, marksistliku ajalookäsitluse seisukohtadelt hindamine ootab tegijat. Katsetajaid selles suunas on olnud. Kuid kahjuks ainult katsetajaid. Käesolev lühike ülevaade «Estonia» draamast ei pretendeeri muidugi väiksemalgi määral selle tühiku täitmisele.

«Vanast Estoniast», see tähendab «Estoniast» kuni uue teatrimaja avamiseni, on kõneldud ja kirjutatud alati kui vastandist tolleaegsele «Vanemuisele». Põhimõttetu, plaanitu, vähenõudlik, staaritseja, maitsevaene jne. — need on peamised epiteedid, millistega omaaegsed «nõudlikumad» arvustajad ja nende jälgedes ka tänased teatri ajaloo uurijad estoonlaste selle perioodi tööd on hinnanud. Ja vastandatud on alati ühelt poolt andekas Menning ning teiselt poolt andekad «Estonia» näitlejad. Miks Pinna ei olnud nagu Menning ja ümberpöördult?! Peab aga arvama, et siis poleks meil olnud kumbagi. Andekaid näitlejaid oli ka «Vanemuises» ja andekat näitejuhitööd ning noorte näitlejate kasvatamist ja suunamist Pinna, Altermanni ja Jungholzi poolt ei ole ometi õiglane täiesti maha salata. Tähtis on, missugused jäljed kogu eesti teatri arengukäiku kaks esimest kutselist ja õnneks ka erinevat teatrit on jätnud. Et need jäljed ulatuvad tänapäeva, seda tõendab asjaolu, et vähe möödub veel nüüdki proove või teatritööd üldse, kus ei mainita selles või teises seoses vanu estoonlasi ja vanemuislasi, eriti aga Menningut ja Pinnat. Tähendab, nad elavad veel ja mõjutavad.

Vana «Estoniat» iseloomustas A. H. Tammsaare järgmiselt: «Tallinna vana Estonia teater-orkester andus tähesüsteemile: mängis see, kes suutis. Ei valutatud nii väga südant selle pärast, kas pillid kõlasid ühtlaselt, kas nad teineteist oma mänguga ei lämmatanud. Polnud ka sellest suuremat lugu, kas peapillid küllalt korralikult ja reeglipäraselt kunstinõudeist kinni pidasid. Ei hoolitud vigadest, kui vaimustus ja elamustetung tormas tähtede poole.» (Teater, nr. 6, 1936. a. Juhuslikke mõtteid.)

Aga seal teatris, kus on vaimustust ja tähtede poole tormavat elamustetungi, seal on ikka ka nakatavust ja haaravust. See teater

võib olla kõike muud, aga mitte hall ja igav. Seepärast vist Tammsaaregi tähendab teatreid võrreldes: «Ma armastan inimese pahesid rohkem kui nuku voorusi. See on küll hirmus kurb, aga parata pole midagi.»

Kutseline «Estonia» sündis tõusva kodanluse rüpes. Ta sai väike- ja tõusikkodanluse teatriks. Klassiteadlik, 1905.—1906. aasta revolutsioonist tulnud tööliskond jäi enamikus tast eemale. Kuid ta elu esimeste aastate teeneks jääb see, et ta oma andeka nooruse vaimustusega inimesi kaasa haarates tagus kiilusid eesti linnakodanluse harjumustesse ja tungidesse näha head ning huvitavat ainult saksa ettevõtetes ja üritustes. Kuigi selles teatris külastajat ohtrasti toideti sellesama saksa jandi ja operetiga, sündis see siiski eesti keeles. Niisiis eesti soustiga. Ja sekka istus sama väikekodanlane ka mõnel Sudermanni, Ibseni, Tolstoi, Gorki ja Shakespeare'i näidendi etendusel. Veel koolipõlvestki on meeles, kuidas mõtted endale märkamatult hakkasid vahel liikuma vastuvoolu.

Uus «Estonia» pidi ta ehitajate sõnade järgi saama kohaks, «mis kõike kaunist peab teenima, seltskondlist ühistundmist kõvendama, kultuuri tõstma». Kuid juba maja avamispidustustel tekkisid selle ilusa programmi täitmisse mõrad. Esimesena kannatas «seltskondlise ühistundmise kõvendamine». Laialt on levitatud teadmist, nagu oleks maja üles ehitanud «kogu eesti rahvas oma veeringutega». Aga «avamise pidust» said osa võtta ainult kitsa kildkonna esindajad. «Kiirgab tsilindreid ja daamide valged riided helendavad päikse kullas. See oli enamasti kõik elegant publikum, keda voorimehed ja autod toovad. Teisele poole uulitsat asub must murd inimesi, kes uudishimulike pilkudega sõitjaid saadavad» — kirjutas «Päevalehe» reporter. «Musta murru» esindajad peole ei pääsenud. Ja kui Hugo Raudsepp, tulevane väga produktiivne draamakirjanik, oma ainsas, aga heledas ülikonnas siiski pidusaali tungis, siis püüti talle olemist seal kui «võõrkehale» võimalikult piinlikuks teha. «Must murd» jäi «Estoniast» veel kauaks ajaks eemale.

Teatrisaal avati «Hamleti» etendusega. Kaalumisel avaetendusena oli küll ka E. Vilde «Tabamata ime». Kuid, nagu mainiti, — «tänu selles liiga «eluliselt» nähtud tüüpidele», arvas üks kui teine avaliku elu tegelastest end seal puudutatud olevat ning ajakirjanduses ja avalikkuses lõi näidend suuri laineid — «Estonia» oli sunnitud muutma senist eesti teatrihoonete avamise traditsiooni — «avamist algupärandiga».

„Estonia".

Pühapäewal, 3. sept. 1906.

Eesti teatri awamine.

I.

1) Marsch . . . . Lehnhardt.
(Suurendatud keelpillide orkester hra Otto Hermann'i juhatusel.)
2) Prolog.
3) Soolo-laul. Preili A. Hermann.

II.

Uus: **Näitemäng:** Uus:
Algupäraline. Algupäraline.

Esimest korda.

„Päikese tõusul".

Waatemäng 4 järgus. Kirjutanud Mait Metsanurk.

Näitemängust wõtab terwe näiteseltskond osa.

Näitejuht hra **Paul Pinna.**

Waheaegadel keelpillide orkestri ettekanded hra Otto Hermann'i juhatusel.

Hakatus kell 8 õhtu.

Piletite hinnad: (ühes heategewa maksuga.) Esimest kolm rida I. rubla, I. pl. — 75 kop., II. pl. — 50 kop., III. pl. — 40 kop., IV. pl. 30 kop. Galleri 20 kop.

Piletite eelmüük hrade Kraemann ja Olbrei muusikariistade kaupluses S. Karja uul. Pidu päewal kella 6-est kassas.

Anonce:

Neljapäewal, 7. septembril 1906.

„Kaswataja Flacksmann".

Otto Ernst'i 3-waatusline naljamäng.
3731 4 Päiwah' Eestseisus.

«Estonia» teatri avaetenduse müürileht.
Avaetendus toimus 3. sept. 1906. a. esialgses teatrimajas Väike-Tartu maanteel.

Tänu Altermanni sügavalt läbimõeldud ja läbituntud osa täitmisele Hamletina, Villmeri esinemisele Opheliana ja Karl Jungholzi eelkõige ansamblinõudeid püstitavale, suure armastuse ja hoolega tehtud tööle näitejuhina, kujunes «Hamleti» etendus igati sündmuseks Tallinna teatrielus. Oleks ainult suudetud seda taset säilitada ja sellest järjekindlalt kõrgemale tõusta! Draamarepertuaarile esimesel hooajal uues «Estonias» ei saa eriti suuri etteheiteid teha. E. Vilde «Tabamata ime» ja «Pisuhänd», Hauptmanni «Põhjavajunud kell», Ibseni «Hedda Gabler», Needra «Maa», Andrejevi «Meie elupäevad», Drégely «Hästiõmmeldud sabakuub» — need nimetused annavad siiski tunnistust püüdest lülitada kerge, sisutu komöödia ja opereti kõrval mängukavva ulatuslikumalt ka tõsisemaid ja ühiskonna kriitikat sisaldavaid teoseid. Ja peab arvama, et kui Jungholz ja Pinna poleks 1914. aasta kevadel «Estoniast» lahkunud, Altermann tõsiselt haigestunud ja lisaks veel sõda peale tulnud, «Estonia» draama arengukäigul oleks siiski teine ilme olnud. Üldine arvamus oli, et töö uues majas oli mitmeti sügavam, sihikindlam, distsiplineeritum ja tõsisem kui vanas «Estonias». Kogu teatritöö amplituud oli igati laienenud. Puudusi ja ebaõnnestumisi ei saanud enam ainult «kitsaste olude» süüks ajada. Vastutus teatrikülastajate ees oli suurenenud. Näitlejad ja näitejuhid olid küpsenud, nende meisterlikkus kasvanud, võimete piirid avardunud. Seega olid eeldused edasiminekuks olemas. Kuid just siis, kui kollektiivile kõige rohkem oli toetust vaja, taganes «Estonia» seltsi juhatus enda peale võetud ülesannetest ja andis näitlejad «vabaks». Lagunes orkester, koor ja ka osa näitlejaid siirdus mujale. Väikesearvuline tuumik näitlejaid jäi aga kokku ja võttis vastu seltsi juhatuse ning maja peremehe — osaühisuse loa — «omal käel teatrit tegema hakata». 1914. a. sügisel sai «Estoniast» jälle puht draamateater, võrdlemisi väikese trupiga ja ülipiiratud majanduslike võimalustega. Selles olukorras oleks keegi teine vaevalt suutnud rohkem teha kui tegi tolleaegne teatri juht Theodor Altermann, olles pealegi veel haige, ise näitlejana välja lülitatud. Normaalsest tööst ja loomingulisest kasvust teatris ei saanud juttugi olla. Tagasilangus oli ilmne. 1915. a. algul Theodor Altermann suri. «Estonia» draama kaotas oma kõige väljapaistvama jõu nii näitlejana kui näitejuhina. Eriti tolleaegsetes oludes oli see kaotus asendamatu. Veel enam need, kes Altermanni tundsid, eriti ta elu viimasel aastal, kahetsevad ta puudumist eesti teatris tänapäevani.

Pinna tuli vene operetist tagasi «Estoniasse». Seltsi juhatus,

Vana «Estonia» teatrihoone Väike-Tartu maanteel.

nähes, et elu teatris siiski kuidagi kulgeb, julges jälle põranda alt välja tulla ja oma peremeheõigused maksvaks tunnistada. Hiljem osati ka Jungholz «Estoniasse» jälle tagasi tuua. Kuid kiratsema jäi teater pikemaks ajaks. Seda enam, et teatris püüti suunavaks põhimõtteks teha — eemale poliitikast! Teater olevat selleks liiga «õrn» asutus, et seda poliitiliste tuulte kiskuda anda. Nii möödusid «Estoniast», vähemalt väljapoole märkamatult, 1905.—1907. aasta revolutsiooni lainetused. Nii möödus Suur Oktoobrirevolutsioon. Nii möödus maailmasõda, Saksa okupatsioon ja kodusõdagi. Välja arvatud vahest ehk see, et kodusõja ajal seisis «Estonia» õues üks mootoriga sõiduk, mida nimetati «soomusautoks» ja mille juurde teater oli kohustatud valve välja panema. Selle kaudu võttis «Estonia» siis ka kodusõjast osa. Teater elas omaette, välised sündmused omaette. Repertuaari võeti see, mis näitejuhtidele või mõnele juhatuse liikmele juhuslikult meeldis. Isegi Jungholzist ei mäleta, et tal oleks olnud kaugemaid perspektiivplaane. Ja E. Vilde töötas teatris dramaturgina (nii nimetati tol ajal kirjandusala juhatajat) liiga lühikest aega, et ta maitse ja mõtted oleksid püsima jäänud. Ometi oli sellel teatril oma nägu ja sisu. Kodanlik nägu ja sisu. Teater võis rahuga mängida Heyermans'i, Shaw'd, Hauptmanni, Ostrovskit, Shakespeare'i ja isegi Gorkit, sest neid mängiti ju kõigis teisteski «gut bürgerlich» teatrites. Kodanlust võis paljastada ja välja naerda — aga ikka «gut bürgerlich» piirides. Nii nõudis näiteks üks «Estonia» seltsi esimehi — Jaan Linnamägi. Kohustuslik oli aga selle kõrval anda ikka jälle mõni «täitsa kerge asjake» või operett. Kui aga E. Vilde 1913. aastal «Tabamata imes» puudutas teravamalt ja konkreetsemalt sama aja e e s t i kodanlust, oli lärm lahti. Kuid viisteist aastat hiljem võis «Tabamata imet» jälle rahuga mängida, sest siis oli ta juba «ajalooline».

Ärritusi ja vaidlusi tekitas juhatuses ja ka väljaspool teatrit ekspressionismi ajajärk «Estonias». Grupp «Estonia» tegelasi, eesotsas «tormakamatega», nagu Gleser, Tondu, Villmer, uus dramaturg Hanno Kompus, Lauter jt., hakkas Jungholzilt nõudma repertuaari ja lavastuste «revolutsioniseerimist». Sajandi 20-ndate aastate algul olid lääne-euroopa kirjanikke ja teatreid vallutanud igasuguste «ismide» lained. Kõige levinumaks neist osutus ekspressionism. See leidis vaimustatud jäljendajaid ka meil. Eriti järjekindlalt Aggio Bachmanni loodud «Hommik-teatris». Arvustus sõitles «Estoniat» ta mahajäämuse pärast aja nõudeist. Jungholz, ise põhiliselt realistliku suuna pooldaja kunstis, andis järele. 1920. a. lavas-

tab Villmer Maeterlincki impressionistlik-romantilise näidendi «Pelleas ja Melisande» ja Hanno Kompus samal aastal Kaiseri «Gaasi». Paari-kolme aasta jooksul järgnevad samas lavastus- ja mängulaadis Rolland'i «Danton», Tolleri «Masinahävitajad», Čapeki «R. U. R.», Hasencleveri «Poeg», Hoffmanstali «Electra» jt. Isegi Jungholz lavastab 1923. a. «Hamleti» — «risti tähe all» ja hiljem van Rossemi päris tavalise komöödia «Pomarius», väliselt karjuvalt stiliseerituna. Märkima peab, et ükski «moodsatest» lavastustest peale Leo Lungi «Lindprii» ja Molnári «Punase veski» ei saavutanud nimetamisväärset menu, kuigi arvustus «Estoniale» nende puhul hurraatas. Seepärast suutiski «Estonia» neid formalismi tippsaavutusi endale lubada aastas ainult paar-kolm. Kõik muu teatri sõnalavastustes liikus, kuigi veidi häbelikult ja kohmetult, kõikudes ja kõheldes — realistliku teatri rööbastel.

Tolleaegset formalismi sissemurdmist «Estonia» draamasse ei tuleks aga lõpuni negatiivseks lugeda. Neil aastail, eriti tingituna «uuest suunast», hakati «Estonias» väga tõsiselt rõhku panema näitlejameisterlikkuse küsimustele. Hakati elamuste väljendamiseks eredamaid ja väliselt vastavamaid vorme otsima. Läksid käiku keha- ja hääletehnika tunnid, rütmitunde arendamine, lavakeele parandamine, lavavalgustuse, üldse lavatehnika täiendamine. Otsiti etendustele rütmilis-tempolisi, kindlaksmääratud kompositsioone jne. Palju väljendusvorme, mida ekspressionistlikes lavastustes püüti viia äärmise teravuseni ja mis seal said sageli halvas mõttes teatraalsuseks, taandus realistlikuma käsitlusega lavastustes teatraalsuseks heas mõttes. Muidugi ei olnud see mingi täiesti plaanikindel ja teadlikult suunatud arenguprotsess. Kuid heade näitlejate juures kujunes see intuitiivselt nii välja. Ja kui 1926. aastal «Püve taluga» (põhiliselt Jungholzi lavastus) tähistati A. Kitzbergi 70-ndat sünnipäeva, siis pidas A. Adson, kes seni peamiselt kõike «moodsat» «Estonias» oli tunnustanud, võimalikuks kirjutada: ««Estonia» «Püve talus» oli kunstiliselt lavaloomingult tihe, elav, ilmekas ja elamusrikas. Selle lavastusega on sündinud meie k u n s t i t e a t e r.»

Järgmise paari aasta jooksul ilmusid küll veel mõningad päris avalikud formalismi retsidiivid «Estonia» draamalavastustes. Kuid lavastuste käsitluse põhiline suund liikus sealtpeale realismi kaugematel või lähematel radadel.

Suurimaks tõukejõuks ja abistajaks sellel teel osutus siiski eesti arenema hakanud algupärane näitekirjandus ja — klassika. Alates

30-ndatest aastatest figureerib «Estonia» sõnalavastuste repertuaaris pidevalt see või teine algupärand esik- või uudislavastuses, samuti suurte klassikute Shakespeare'i, Gogoli, Tolstoi, Ibseni ja Schilleri teosed. Alates 1933-ndast aastast kaob «Estonia» lavalt suurel määral ära saksa autorite repertuaar, jant ja näidend. Nende asemele ilmub aga prantsuse kerge salongikomöödia ja rida inglise ning ameerika autoreid. See tahtis teatris olla mingiks poliitiliseks ümberorienteerumiseks demokraatlikus suunas. Vastukaaluks vapsismile. Kuid mitte ühtegi sõnalavastust nõukogude autoreilt, kuigi oli sellekohaseid ettepanekuid. Küllap seda tingis «Estonia» «apoliitiline» hoiak. Seesama «apoliitiline» hoiak ei takistanud aga meid sugugi Albert Kivika näidendis «Nimed marmortahvlil» välja toomast kommunisti väga alandavas situatsioonis ja leppimast üsna kergesti sellega, et Konstantin Päts «Landeswehri vere» lavastuse, mis oli sihitud saksa imperialismi, õieti küll balti parunite vastu, päev enne esietendust ära keelas põhjendusega, et see võivat suurriiki ärritada. Sic!

Peab tähendama, et kodanliku valitsuse kuulsa «Propagandatalituse» ja «Estonia» kunstilise juhtkonna vahekorrad ei olnud Pätsi-Laidoneri diktatuuri viimastel aastatel kuigi sõbralikud. Juhtkonna liikmeid tiriti «talitusse» «ümbertöötamisele». Nõuti teatri sirgjoonelist ühinemist «rahvusrindega», repertuaariplaani revideerimist, «Estonia» kontserdibüroo tagasihoidlikkuse minetamist saksa kunstnike esinemiste korraldamisel jne. Anti märku, et vastasel korral võivad järgneda riigi abiraha kärpimised. See kõik aga süvendas lõhet «ametliku kursi» (mida nõudis ka osa seltsi juhatuse liikmeid) ja «vaikivasse olekusse» surutud, nüüd «apoliitilisest» hoiakust mõningal määral välja astunud ja demokraatlikumalt meelestatud «Estonia» tegelaskonna vahel. Seepärast polnud imeks panna, et nõukogude võim leidis tulles «Estonias» eest küll mitte valmis nõukogudemeelse, kuid üldiselt siiski kodanliku diktatuurivalitsuse vastu häälestatud kollektiivi. See asjaolu soodustas märksa selle kollektiivi üsna kiiret ja siirast lülitumist uude olukorda. Seda enam, et nõukogude võim vastu igasuguseid ootusi ja kartusi osutus ülitaktiliseks, targaks ja peenetundeliseks inimeste suunamisel uutele ideelistele seisukohtadele nii kunstis kui elus. «Estonia» sõnalavastuste kollektiiv oli selleks ajaks välja arenenud tugevaks ja kaunis ühtlaseks ansamblitrupiks, milles kaaluv enamik oli võimeline etenduses ka vastutavat või peaosa kandma, omades seega hea teatri tunnuse. Mitte väike teene selles ei ole

Stanislavski raamatul «Näitleja töö endaga», mis 1936. aastal, kuigi ingliskeelse ja lühendatud eksemplarina, Tallinnas kättesaadavaks sai. Lähem tutvumine sellega vastavate ettekannete kaudu kujunes «Estonia» draamatrupile omamoodi ilmutuseks, teose põhialuseid aga püüdis ta oma töös jõudu ja oskust mööda rakendama hakata.

Ainus hooaeg nõukogude korra tingimustes enne hitlerlaste sissetungi oli muidugi liiga lühike selleks, et inimesed oleksid suutnud täielikult ümber kasvada nõukogude kunstnikeks. Kuid mõtted olid liikuma pandud ja mõningane teadlikkuski omandatud. Neid ei suutnud päriselt kustutada ka kolmeaastane fašistlik okupatsioon. Suurem ja väärtuslikum osa «Estonia» draamakollektiivist ei allunud hitlerlaste hullutamiskampaaniale ja jäi kohale — valmis taastatavas nõukogude korras teenima oma rahvast. Paari aasta pärast oli «Estonia» sõnalavastuse kollektiivi tuumik täienenud rea andekate näitlejatega teistest teatritest, ansamblitihedam ja suutlikum kui kunagi varem ning võimeline edukalt lahendama nõudlikumaidki ülesandeid, mida talle püstitas nõukogude sisult sotsialistlik ja vormilt rahvuslik teatrikunst.

Kuid kombinaat-teatri vorm, mis omal ajal oli «Estonia» kunstilist arengukäiku soodustavaks teguriks, sai nõukoguliku elu ülikiirelt kasvavais nõuetes selle teatri arengukäigule, samuti Tallinna teatrikülastajate soovide igakülgsel rahuldamisel, peagi kammitsevaks. Draamakollektiiv eraldus «Estoniast» ja liitus Tallinna Riikliku Draamateatriga. Elu on näidanud, et see teatrireform oli igati õigustatud. Ta lõpetas ühe ja alustas uut võimsat arenguetappi nõukogude eesti teatri elus.

RAT «ESTONIA» ARENGUTEE MUUSIKATEATRINA

RAT «Estonia» arengutee vabariigi juhtivaks muusikateatriks tänapäeval on olnud vahetult seotud kogu eesti muusikakultuuri arenguga enam kui poolesaja aasta jooksul. «Estonia» laval on edukalt esinenud mitu põlvkonda eesti andekaid lauljaid, «Estonia» orkestrikollektiiv on, eriti varasematel aastatel, etendanud tähtsat osa sümfoonilise muusika arendamisel; pikki aastakümneid oli «Estonia» ainukeseks kontserdiorganisatsiooniks, mis korraldas süstemaatiliselt nii kodu- kui välismaiste solistide ja muusikakollektiivide kontserte «Estonia» seltsile kuuluvas kontserdisaalis. Paljud üldrahvalikud üritused, laulupeod ja muusikapäevad nagu ka kõrgema muusikalise õppeasutuse loomise mõte ligi nelikümmend aastat tagasi tekkisid «Estonia» rüpes, olles märkimisväärseiks teetähiseiks rahvusliku muusikakultuuri üldises arengus.

Seda arenguteed iseloomustab võitlus sügavalt haarava, tõelise kunsti eest, mida erinevatel aegadel minevikus püüdis lämmatada kas odav janditsemine ja järeleandmine väikekodanliku argielaniku vähenõudlikule maitsele või revüütseva opereti pikantse kõrvalmaitse imbumine ka tõsisematesse taotlustesse.

Et selles võitluses kasvasid ja tugevnesid realistlikud ja demokraatlikud elemendid teatri loomingulises töös, seda tõendavad küllaltki suured saavutused «Estonia» minevikus rohkete sisukate lavastuste ja kuulsad, armastatud nimed paljude andekate näitlejate, dirigentide ning lavastajate näol. Need saavutused moodusta-

vad väärtusliku aluse nendele edusammudele, millega teatri kollektiiv on toime tulnud oma arengu tänapäevasel etapil juba nõukogude korra tingimustes.

*

10. oktoobril möödus üheksakümmend üks aastat sellest, kui kaupmees Johannes Trummeri korterisse kogunes ligi viiskümmend Tallinna käsitöölist, väikekaupmeest ja magistraadi ametnikku, kes panid aluse «Estonia» seltsile, mille sihiks pidi olema «laulu ja mängu» harrastamise arendamine seltsi liikmete hulgas. Kuigi seltsi esialgses tegevuses tõepoolest püüti arendada muusikat laulu- ja pasunakoori kaudu, kujunes «Estonia» selts juba oma algusest peale mõnusaks «kooskäimise kohaks», kus «igaüks endale pudeli õlut või klaasi punši võis saada», — kohaks, kus maksid väikekodanlikud tavad ja valitses tugev kõige saksaliku ees lömitav vaim. Ametlikuks keeleks oli saksa keel, heaks tooniks oli valida seltsi juhatusse linna silmapaistvamaid tegelasi-sakslasi.

Säärase poolkinnise perekondliku klubina hingitses «Estonia» selts pea sajandi lõpuni, vahetades oma kortereid ja saksa soost «presidendihärrasid». Peamiseks tegevuseks olid protsessid einelauapidajate-restoraatorite ja majaperemeeste-võlausaldajatega.

Sajandi lõpuaastail kaasneb «õlle- ja punšiklaasile» veel hasartne kaardimäng, mis viib selleni, et «Estonia» selts muutub paigaks, kuhu «õige mees ainult pimedas julgeb sisse astuda». (A. Lex: Viiskümmend aastat «Estonia» elust, 1915).

Teatav muudatus «Estonia» seltsis toimus alles üheksakümnendate aastate keskel, teatav murrang, mil ärksamate seltsiliikmete algatusel kõrvaldati senist «klubivaimu» süvendanud juhatus ja senised õlle- ja kaardimänguõhtud hakkasid asenduma järjekindlama tööga näitemängu ja muusikaharrastuse alal. Ent see ei toimunud sugugi üleöö. Liiga tugevasti olid seltsi ellu juurdunud senise «tegevuse» laostavad jäljed, mis nõudsid oma kaotamiseks seltsi ärksamatelt liikmetelt palju vaeva ja aega.

Esimeste suuremate üritustena organiseeris uus «Estonia» juhtkond alates 1895. aastast rea suurejoonelisi rahvapidusid, mille eeskava oli niisama kirju, nagu oli ebaühtlane osavõtt nendest. Sirvides nende piduõhtute kavu, võime näha seal «naljamänge», «suuri tummnäitemänge», tantsu, pillimängu, satiirilisi kupleelaule

kõrvuti ekvilibristide ja manipulaatorite-illusionistide etteastetega. 1896. a. lasub eesti VI üldlaulupeo organiseerimine põhiliselt «Estonia» õlul.

Näitemäng oli «Estonias» seltsi liikmete harrastatavamaid kunstialasid juba seltsi algaastatest peale. Seitsmekümnendate aastate algul võime leida andmeid esimese eestikeelse näitemängu «Nirgi Hinno viletsus» ettekande kohta. Teatrialane repertuaar oli napp, juhuslik ja selle väärtus küsitav. Ainult harva võime leida sellest sisukamaid, eeskätt eesti algupäraseid (L. Koidula, J. Kunderi jt.) töid. Rõhuvama osa moodustasid odavasisulised jandid, mida esitati juhuslike asjaarmastajate poolt.

«Teatritegemine» muutus elavamaks pärast seda, kui seltsi elus 90. aastate keskel toimus murrang. Liikmete koosseisu tuli rida tõsiseid näitemängu-entusiaste, nagu A. Pert, V. Thal, K. Kichlefeld jt., kes varem olid töötanud «Lootuse» seltsi juures. A. Perdi teeneks tuleb lugeda muusika osatähtsuse tõstmist näitemänguetendustes. Kavva võetakse rida laulumänge, mis nõuavad ka juba orkestri, kuigi väikese olemasolu. Etenduste muusikalise külje eest hoolitseb seltsi muusikajuht J. Bergman. Pärast Perdi lahkumist 1897 soikus muusikaline ala «Estonia» näitemänguõhtutel aga jällegi.

Sajandi vahetusel paranes «Estonia» repertuaar eeskätt sõnalavastuste osas, kus V. Thali juhtimisel toodi lavale rida tõsiseid etendusi, nagu Gorki «Põhjas» (1903), Sudermanni «Kodu», Ibseni «Tondid» jt.

Laulumängudest võiks märkida sajandi vahetusel lavastatud laulumängu «Mu Leopold» ja Pakkala «Parvepoisid», millest viimane omandab suure populaarsuse ja on tookordse «näiteseltskonna» paremaid saavutusi.

Kokku võttes «Estonia» seltsi tegevust muusikalise teatri viljelemise alal, näeme, et see piirdus ainult mõningate tagasihoidlike katsetega ja sedagi ainult laulumängu alal. Puudusid nii vastavad majanduslikud võimalused kui ka kaadrid. Näitemängu alal domineerisid sõnalised etendused, millest rõhuvama osa moodustasid kuni käesoleva sajandi algaastateni odavad ja tühised jandikesed, hädavajalik «tsirkus» väikekodanlikest käsitöölistest koosnevale vaatajaskonnale.

*

Mõningane elavnemine muusikalise teatri alal algab õige varsti pärast «Estonia» teatri kutseliseks muutmist 1906. aastal. Tingituna olukorrast jäävad ka kutselisse teatrisse eksisteerima nii sõnalavastuslik kui muusikaline ala paralleelselt. Säärane kokkusurutud «kombinaat-teatri» olukord kestab «Estonia» kutselises teatris tervelt nelikümmend kolm aastat. Teater saab endale küll väikese, aga alalise palgalise orkestri, näitlejate koosseisu komplekteerimisel arvestatakse laulumängu ja opereti vajadusi ning võetakse selleks mõningad erijõud. Lavastaja ülesandeid hakkab täitma P. Pinna, kuna muusikajuhi kohale palgatakse O. Hermann.

Aastase töö järel tuuakse kutselise «Estonia» lavale esimesed operetid S. Jones'i «Geiša» ja F. Hervé operett «M-lle Nitouche». Enamasti jäävad aga muusikalavastused täitma vahepalade osa teatri üldiselt sõnalavastuslikus repertuaaris ja nende kavvavõtmine teenindab juba algusest peale sihti suurendada teatri sissetulekuid.

Hooajal 1908/09 tehakse «Estonias» katseid ka esimeste ooperietendustega, milleks on C. Kreutzeri «Öömaja Granadas», F. Flotow'i «Alessandro Stradella» ning R. Planquette'i «Corneville'i kellad». Nõudlikumateks ülesanneteks aga olid teatri omad kunstilised jõud tookord veel liialt tagasihoidlikud. Kesksete osatäitjatena esinevad neis ooperilavastustes välissolistid.

Ikka enam ja enam hakkab teatris laiutama operett. Alates 1909. aastast asub muusikajuhi kohale A. Virkhaus. Näitlejate koosseis täieneb järgnevatel aastatel rea operetijõududega, eeskätt varase «Estonia» kuulsa «esimese armastaja» Alfred Sällikuga, operetisubreti Lully Virkhausi, Grete Trumm-Sälliku ja teistega.

Hooaegadel 1911—1914 antakse rida esiklavastusi klassikalise opereti repertuaarist (J. Straussi «Mustlasparun» ja «Nahkhiir», J. Offenbachi «Ilus Helena», Zelleri «Linnukaupleja», F. Lehári «Lõbus lesk» jt.).

Muusikalavastuste kunstilise taseme tõstmisele aitas tunduvalt kaasa noorte andekate lauljate tööletulek «Estoniasse», kes olid suuremal või vähemal määral saanud spetsiaalset ettevalmistust vokaalsel alal Peterburi konservatooriumis ja mujal. Eeskätt tuleb märkida nende hulgast sopran Helmi Einerit ja bass Bernhard Hansenit.

1912/13. hooajal julgetakse jällegi katsetada ooperiga. Sedapuhku on kavas R. Leoncavallo «Pajatsid» ja I. Suppé «Ilus Galatea», millele aasta hiljem lisandub E. Humperdincki «Hänsel ja

Gretel». Opereti-repertuaari ilmuvad esimesed I. Kálmáni teosed — «Sügismanööver» ja «Mustlasprimaš». «Estonia» tegevust avardab tunduvalt 1913. a. valminud uus, nägus teatrihoone, mis peale teatrisaali ja kõrvalruumide võttis enda alla ka haruldaselt hea akustikaga kontserdisaali, kuhu sellest ajast alates hakkab koonduma kogu Tallinna kontserdielu.

Esimese maailmasõja puhkemine raskendab tunduvalt «Estonia» tegevust. Valitsusvõimud rekvireerivad enamiku teatrihoonest. Kuna «Estonia» selts ei leia antud olukorras võimalusi hoolitseda teatri kollektiivi eest, tuleb näitlejail läbi ajada oma riisikoga.

Mõningal määral, kas või ajutiseltki, aitab teatri olukorda parandada «Estonia» seltsi viiekümnenda aastapäeva tähistamine 1915. a., mispuhul tuuakse hooaja vältel lavale G. Verdi «Traviata», kus Violetta osas tulemusrikkalt debüteerib äsja Peterburi konservatooriumi lõpetanud Ludmilla Hellat-Lemba. Opereti alal lisanduvad senisele repertuaarile muude hulgas J. Offenbachi «Orfeus põrgus» ja «Pericola».

Muusikalavastuste taseme paranemine neil aastatel oli seotud noore ja energilise dirigendi Raimond Kulli tööleasumisega «Estoniasse». Saanud oma muusikalise hariduse Peterburi konservatooriumis ja olles sügavalt haaratud püüdest muuta «Estonia» kui muusikateatri töö sisukamaks, ei säästa R. Kull jõudu ja aega, et saavutada edu sellel alal. Ja R. Kullile omast optimismi, hoogu ja tööröömu oli neil aastatel «Estonia» muusikateatrile eriti vaja.

Võideldes majanduslike raskustega, on teater sunnitud katkestama katsetused ooperi alal. Ajavahemikus 1916—1918 ei tooda lavale ühtki uut ooperilavastust ja muusikateater piirdub vaid mõne opereti uudislavastusega.

Suure Oktoobrirevolutsiooni võit Venemaal jõudis Eestis oma lühiaegse töötava rahva võimuloleku jooksul tuua teatri ellu ainult mõningaid uuendusi, ja neidki peamiselt organisatsioonilisel alal. «Estonia» teater natsionaliseeritakse. Senist lavastuste arvu vähendatakse, millega tagatakse võimalus kõrgemataseme liste uudislavastuste väljatoomiseks. Nõukogude võim parandas ka näitlejate majanduslikku olukorda, tõstes nende palkasid. Kõige selle suure ja hea alguse katkestas aga Saksa okupatsioon ja 1918. a. puhkenud kodusõda.

Neil aastail püüab «Estonia» ka raskendatud tingimustes oma

muusikalavastusi mõningal määral parandada. Ooperi ja opereti kõrval tehakse esimesi suuremaid katsetusi ka balleti alal.

Kuigi juba hooajal 1913/14 esitati baleriin Smirnova juhtimisel ballett-pantomiim «Unenägu kujuraiuja töötoas», ei olnud balletiala teatris iseseisev ja ta ülesandeks oli vaid vajalike tantsunumbrite esitamine mõningate tantsuoskusega näitlejate poolt. 1918/19 tegutses end. Maria teatri baleriini Smironina-Sevuni juhtimisel väike palgatud balletitrupp, kuhu kuulusid R. Olbrei, H. Gleser jt. Kuid ka sedapuhku ei jõutud veel iseseisvate balletilavastusteni.

Balleti-alase kaadri ettevalmistusel etendas 1919. a. alates olulist osa Tallinnas avatud J. Litvinova balletistuudio, mis tegutses küll lahus teatrist, kuid suutis anda teatava tantsutehnilise aluse balletihuvilisele noorusele.

Seoses koori ja orkestri mõningase suurendamisega ja rea uute muusikaliste jõudude juurdetulekuga teatrisse, nagu O. Mikk-Krull, K. Viitol jt., võimaldub kavva võtta jällegi oopereid. Muusikateoste lavastajatena on tegevad K. Jungholz ja A. Sällik. Edukalt läheb laval esmakordselt eestikeelses ettekandes 1919/20. hooajal P. Tšaikovski ooper «Jevgeni Onegin». Kahekümnendate aastate algul on teatris lühemat aega dirigendina tegev ka Artur Kapp.

Järgnevatel aastatel rikastub «Estonia» muusikaline repertuaar rea klassikaliste ooperitega, nagu C. M. Weberi «Nõidkütt», Ch. Gounod' «Faust», G. Bizet' «Carmen», G. Verdi «Rigoletto», G. Rossini «Sevilla habemeajaja» jt.

Nendes lavastustes kerkib esile terve rida soliste-vokaliste uute loominguliste saavutustega. Eriti tuleb rõhutada B. Hansenit Mefistona, noort, äsja teatrisse tulnud Karl Otsa Radamesina «Aidas» jt.

Kahekümnendate aastate algul elustub pisut ka balletiala. Nimelt lavastatakse 1922/23 pärast kümneaastast vaheaega jälle iseseisev balletietendus, milleks on L. Delibes'i ballett «Coppelia». Balleti lavastab ja esineb peaosas Moskva Suure Teatri priimabaleriin V. Krieger.

Alates 1923/24. hooajast asub «Estonia» ooperijuhi kohale H. Kompus, kes oli küll saanud põhjalikuma ettevalmistuse oma alal, kuid kelle kunstilised vaated, eriti repertuaari osas, olid ühekülgsed ja jätsid liialt vähe ruumi näiteks säärasele tähtsale alale ooperiliteratuuris, nagu seda on vene klassikaline ooper.

Kahekümnendad aastad toovad «Estonia» teatrisse rea noori jõude. Eriti tuleb alla kriipsutada sääraste andekate vokalistide

esilekerkimist, nagu seda olid Aleksander Arder ja Ida Aav-Loo. Kumbki neist andis oma loomingulise tööga rea silmapaistvaid eesti ooperikunsti suurkujusid, mille iseloomustavaks jooneks olid kõrge vokaalsus ja mänguoskuslik tase.

Pärast teatavat tõusu ja elavnemist muusikalavastuste alal toovad aastad 1924—1928 suuri kõikumisi teatri töösse. Orkestri koosseisu kärpimine direktsiooni poolt 1923/24. hooajal kutsus esile streigi orkestris. Töölejäetud väikesearvulise orkestriga polnud võimalik nõudlikumaid teoseid esitada. Teatri direktsiooni ei huvitanud sedavõrd kunstilised taotlused kuivõrd odav ja hõlbus rahateenimine vähem kulusid nõudva operetiga. Tänu ooperi muusikalise juhi R. Kulli initsiatiivile ja mõningale juhuslikule tegurile, nagu «Estonia» 60. aastapäeva tähistamine, võimaldus orkestri koosseisu ajutiselt suurendada. Nii toodi lavale P. Tšaikovski «Padaemand», R. Wagneri «Lendav hollandlane», G. Verdi «Trubaduur», G. Puccini «Boheem» jt. Muusikalavastuste alal ületas operett neil aastail puhuti kolmekordselt oma etenduste arvult ooperi. Seda olukorda soodustas nii direktsiooni suhtumine kui ka küllaltki suure osa vaatajaskonna maitse, kes teatris nägi vaid lõbustusvahendit ega hoolinud tõsisematest kunstilistest taotlustest.

Mõningat paranemist muusikalavastuste osas võib tähele panna 1928. aastal. Rõõmustavaks sündmuseks kujuneb esimese eesti algupärase ooperi, Evald Aava «Vikerlaste» lavaletulek «Estonias», kus heade kunstiliste tulemustega esinesid Ida Aav-Loo Jutana, K. Ots Ülona, K. Viitol ja A. Arder Olavina. «Vikerlaste» edust kõneleb ka etenduste suur arv, mis pidas vastu ligi veerandsada õhtut, kuna samal ajal tavalised ooperilavastused pidid leppima kümmekonna etendusega.

Kahekümnendate aastate lõpul toob elavnemist ooperi alale ka rida külalislavastaja D. Arbenini poolt lavastatud oopereid, eeskätt A. Dargomõžski «Näkineid» ja M. Mussorgski «Boris Godunov». Kui esimeses lõi sügavalt realistliku ja haarava möldri kuju B. Hansen, siis A. Arderi Boris oli üks paremaid ja silmapaistvamaid saavutusi kodanliku Eesti ooperikunstis üldse. Menukalt toimusid 1929/30. hooajal «Estonias» ka silmapaistva Nõukogude Liidu Suure Teatri primadonna Valeria Barssova külalisesinemised «Rigolettos», «M-me Butterfly's» ja «Traviatas».

Kõik need sündmused aitasid tõsta tõsiste muusikaliste etenduste kaalu teatris, mida näitab kujukalt ka teatri statistika selle

hooaja kohta, kus kavas olnud 12 ooperiga anti 85 etendust 7 opereti 77 etenduse vastu.

Kahekümnendate aastate lõpp, täpsemalt 1927. aasta, paneb alusé ka eesti balleti arengule. Sel hooajal lavastab noor «Estonia» balletirühma juht Rahel Olbrei iseseisva balletietenduse, milleks on E. Nilssoni seatud ballett-pantomiim «Roheline flööt» W. A. Mozarti muusikaga.

Kuigi R. Olbrei tookordsetes kunstilistes tõekspidamistes oli tunda moodsa plastilise lavatantsu õige tugevaid mõjutusi, oskab see andekas kunstnik oma edaspidises töös leida sünteesi mitme erineva tantsukooli vahel ja rikastada seda seni «Estonias» söödis seisnud ala uute, julgete loominguliste taotlustega.

Kolmekümnendate aastate alguses hakkab «Estoniasse» ikka rohkem sisse tungima kaasaegne moodne revüü-operett. Kuigi andeka operetijuhi A. Lüüdiku lavastused paistavad silma oma hea žanritunnetuse ja temporikka kuluga, ei ole nad alati vabad nendest mõjutustest, mida sellele jätsid revüü-operetid oma välise, aga tühise sära ja kirevuse, vürtsitatud kahemõttelisuse ja girlide-kooriga. Kõrvuti vastava repertuaari valikuga mõjutas opereti arengut selles suunas ka neegri revüüteatri «Black Flowers'i» külaskäik Tallinnasse. Operett omandab muusikateatris jällegi esikoha oma etenduste arvult ja positsioonilt ning surub oma kaasaegse kergemeelse pitseri kogu teatrile. Kõrvuti sellega ei saa aga märkimata jätta suurepäraseid operetijõude, kes esile kerkivad oma hea laulu ja publikut paeluva mänguga, nagu Milvi Laid, Riina Reinik, Gerda Murre, Ants Eskola, Arnold Vaino jt., kelle andekas ja realistlik mäng sageli ületas revüütseda tahtva, realismist kaugel oleva lavastuse.

Ooperi alal on nende piiratud võimaluste juures, mida pakkus kodanlik aeg, märkimisväärne ka teatri huvi eesti algupärase ooperiloomingu vastu. Nelja hooaja vältel toob «Estonia» lavale A. Lemba ooperid «Kalmuneid», «Armastus ja surm» ning «Elga» ja A. Vedro «Kaupo». Edukalt kulgevad ka A. Borodini «Vürst Igor», H. Rimski-Korsakovi «Tsaari mõrsja», A. Rubinsteini «Deemon» ja rea lääne klassikaliste ooperite lavastused. Kolmekümnendad aastad toovad «Estonia» lavale ka meie silmapaistvama ooperikangelase tenor Martin Tarase, kes sellel positsioonil on püsinud kuni tänapäevani.

1936. aastal saab H. Kompuse asemele «Estonia» ooperijuhiks Eino Uuli. E. Uuli tulek «Estoniasse» toob ooperi alal teatrisse

värskeid tuuli nii repertuaarivalikus kui lavastuse ja tõlgitsuse põhiküsimustes. Olles töötanud varem lavastajana Tartu «Vanemuises», külastanud Nõukogude Liitu ja tutvunud seal kaasaegse eesrindliku ooperikunsti saavutuste ning loominguliste põhimõtetega, püüab E. Uuli neid rakendada ka oma töös ooperijuhi kohal «Estonias».

Ooperialane repertuaar rikastub sääraste sisukate teostega, nagu S. Moniuszko «Halka», E. D'Albert'i «Madalik», Tšaikovski «Mazepa» jt. Suursündmuseks kujuneb I. Dzeržinski ooperi «Vaikne Don» lavastus «Estonias» 1938/39. hooajal, mis vaatamata kärbetele ja moonutatud tõlkele, mida teatrile peale surus teose «tendentslikkust» kartev direktsioon, läheb täie eduga üle kahekümne korra hooajal. Kõrgel kunstilisel tasemel toodi samal hooajal lavale ka G. Donizetti ooper «Don Pasquale», kus M. Taras, K. Viitol ja B. Hansen lõid meeldejäävad karakterosad.

Järgneva hooaja silmapaistvamaks saavutuseks oli G. Bizet' ooperi «Carmen» lavastus E. Uuli poolt. Etenduse edu oli suurel määral tingitud ka nimiosas esineva Els Vaarmani suurepärasest ja läbinisti realistlikust osakäsitlusest, kes juba Aksinjana «Vaikses Donis» oli andnud sügavalt kaasakiskuva kuju.

Kolmekümnendate aastate lõpul elavneb uuesti ballett, mis pärast ballette «Lakšmi» ja «Flora ärkamine» saavutab oma kodanlikuaegse arengu kõrgpunkti R. Glièri «Punase mooni» ja P. Tšaikovski «Luikede järve» lavaletoomisega. Balletikunsti silmapaistvamateks arendajateks tollal olid kujunenud andekas priimabaleriin K. Sutt-Maldutis, baleriinid E. Kubjas, G. Raudsepp, H. Malling, meestantsijad A. Koit, V. Hagus, B. Blinov jt.

«Punase mooni» lavaletoomisega tekkis lavastajal ja näitlejail jällegi kokkupõrge teatri direktsiooniga, kelle käsul balleti sisu jämedalt moonutati ja muusikas olulisi kärpimisi ette võeti. Vaatamata nendele valitsusvõimude «ettevaatusabinõudele» saavutas balletietendus enneolematu edu, püsides mängukavas tervelt 27 korda, mis kodanluseaegses «Estonias» oli harukordseks saavutuseks.

Opereti alal süvenevad kolmekümnendate aastate lõpul revüüopereti mõjud veelgi. Neid aastaid iseloomustavaiks näideteks on P. Abrahami operettide «Džaina» ja «Roxy ja ta imemeeskond», N. Dostali «Ungari pruudid» jt. lavastused, mis ei jätnud oma revüülikku mõju avaldamata ka klassikaliste operettide lavastustele tookordses «Estonias».

Kõige selle moodsa ja sensatsioonilise ees lõmitava juures, mida esines rohkesti opereti alal, ei tule alahinnata teatri katseid aidata omalt poolt kaasa algupärase loomingu arengule. Seda tõendab P. Ardna operettide «Tütarlaps kodumaata», «Igavene legend», «Tatra tüdruk» ja «Kalurineiu» kavvavõtmine teatri poolt.

Võttes kokku muusikalavastuste arenguteed kahekümne kodanliku aasta jooksul, tuleb rõhutada selle aja jooksul saavutatud mitmeid olulisi edusamme, mida tagas teatri kollektiivi eesrindliku osa võitlus tõeliselt sügava ja realistliku kunstiloomingu eest. Tänu sellele läks ka nendes kitsastes ja oma võimalustelt piiratud tingimustes korda panna alus nii mõnelegi hinnatavale algatusele, olgu see siis muusikalavastuste tõlgitsuslikul, algupärase ooperiloomingu rajamise või noore ja andeka rahvusliku näitlejatekaadri loomise ning kasvatamise alal.

Tänu neile eesrindlikele püüdlustele oli loodud teatav baas ja alusvara, mis kujunesid omajagu objektiivseteks eeldusteks eesti rahvusliku muusikateatri arengule juba nõukogude korra avarates ja võimalusiandvates tingimustes.

Need eesrindlikud püüdlused on seda hinnatavamad, kui meenutada neid tingimusi, milles näitlejail neil aastatel kodanlikus Eestis tuli töötada, kus ka kõige andekamaid näitlejaid ähvardas lepingu ülesütlemine direktsiooni poolt ja kus teenimatut karjääri tegid nii mõnedki andetud juhtkonna soosikud.

«Estonia» seltsi juhatus, kelle kukrul oli otsustav tähtsus teatri saatuse määramisel, ei juhindunud oma tegevuses kaugeltki tõsistest kunstilistest kaalutlustest, vaid seadis alati ja ennekõike sihiks majandusliku kasumi. Ses mõttes oli seltsi kassale palju südamelähedasem tulutoov operetirevüü oma poolalasti girlide ja nilbete naljadega kui tõeliselt sügav realistlik ooperi- või balletilavastus.

Seda hinnatavam aga on «Estonia» muusikalis-lavaliste kollektiivide ja kunstilise juhtkonna eesrindliku osa sisukas elutöö teatris, mis on jätnud palju väärtuslikke loomingulisi lehekülgi eesti muusikateatri ajalooraamatusse.

*

Avara arengutee perspektiivid «Estoniale» avas nõukogude korra taaskehtestamine Eestis 1940. aastal. Kõrvuti organisatsiooniliste ümberkorraldustega teatris avaldus selle ajaloolise sündmuse mõju

selgesti teatri kunstilistes taotlustes, kus maksvusele pääseb tõeliselt sisuka ja kõrgetasemelise kunsti rahva hulka viimise põhimõte.

Tingitult senisest tavast jääb «Estonia» ka esimesel nõukogude aastal töötama n. ö. kombinaat-teatrina — kõrvuti muusikalavastustega antakse ka draamalavastusi. Samal ajal muutub aga üha aktuaalsemaks iseseisva muusikateatri loomise mõte.

1940/41. hooaeg annab rea sisukaid uudislavastusi, nagu P. Tšaikovski «Padaemand» ja R. Glièri ballett «Punane moon», mida nõukogude korra tingimustes oli nüüd võimalik ette kanda ilma kärbete ja moonutusteta. Üheks väärtuslikumaks saavutuseks teatri kollektiivile oli G. Verdi «Traviata» lavastus, mida külalisena teostas A. Viner. Silmapaistvate kunstiliste tulemustega esinesid siin I. Loo-Talvari, M. Taras, T. Kuusik, G. Taleš jt.

Suureks loominguliseks stiimuliks teatri töös oli ettevalmistus kavatsetavaks eesti kunstidekaadiks Moskvas 1941. Teater asus ette valmistama rida suurlavastusi nii klassikalisest kui algupärasest ooperi- ja balletirepertuaarist. Viimastest olgu märgitud E. Aava ooper «Vikerlased», E. Oja ooper «Lunastatud vanne», E. Kapi ballett «Kalevipoeg», E. Tubina ballett «Kratt» jt.

See loomingurohke töö katkeb aga Suure Isamaasõja lahtipuhkemisega ja fašistlike hordide sissetungiga Nõukogude Eestisse.

Fašistliku okupatsiooni ängistavates tingimustes suudab teatri kollektiiv hoolimata igasugustest takistustest ja raskustest lavale tuua nii mõnegi uudislavastuse, millest märkigem G. Puccini «M-me Butterfly'd», R. Wagneri «Tannhäuser'it», D'Albert'i «Madalikku», E. Tubina balletti «Kratt» jt.

Okupatsiooni sünge ajajärk jättis «Estonia» ellu sügavad jäljed. Sõjatules hävib teatrihoone. Osa teatri kollektiivist, eeskätt rida juhtivaid soliste, lahkub kas hitlerlaste otsesel sundimisel või levitatavate hirmu- ja õudusejuttude mõjul kodulinnast.

Kurb ja troostitu oli olukord, milles Nõukogude tagalast saabunud O. Lundil, M. Rungil, P. Pinnal jt. ning Tallinnasse allesjäänud estoonlastel tuli teatri direktori A. Lauteri juhtimisel asuda taastama «Estoniat» nii materiaalses kui kunstilises osas.

Ent nõukogude inimesele omase tööentusiasmi ja ennastsalgavusega saadi ka siin kõigist raskustest jagu. Endise teatrihoone taasvalmimiseni leiti ajutine ulualune, kus juba vaevalt kuu aja pärast avatakse uus ülesehitav ajajärk «Estonia» elus P. Tšaikovski ooperiga «Jevgeni Onegin».

Ooperitest tulevad lavale A. Rubinsteini «Deemon», G. Puccini «M-me Butterfly» ja «Tosca». Silmapaistvalt esinevad ooperilavastustes E. Maasik, O. Lund, M. Rungi, M. Taras, J. Haabjärv, O. Raukas jt. Oma esimesed «ooperiristsed» saab ka noor Georg Ots, esinedes Zaretski lühiosas.

Elustub ühtlasi balletisektori töö, mille juhiks saab A. Ekston. Lavale tuuakse B. Assafjevi ballett «Bahtšissarai purskkaev». Balletikaadri ettevalmistamisele aitas kaasa vastava õpperühma organiseerimine teatri juurde.

Dirigendina astub P. Nigula kõrvale ka K. Raudsepp, kes õige pea saavutab oma töös häid tulemusi.

Teatri muusikalise kollektiivi hinnatavaks saavutuseks tuleb lugeda E. Uuli lavastatud esimest nõukogude eesti ooperit «Tasuleegid» 1945. a., kus keskse tes osades esinesid O. Lund, M. Kodanipork, T. Kuusik, M. Taras ja B. Hansen.

Teatri huvist eesti algupärase ooperikunsti arendamisel kõneleb ka G. Ernesaksa «Pühajärve» lavastus E. Uuli poolt.

Vaatamata esimeste sõjajärgsete aastate raskustele, mis avaldusid eriti noore järelkasvu vähesuses, suudab teater anda rea õnnestunud lavastusi, edutades julgelt andekaid noori vastutavate osadega. Heade tulemustega esineb V. Neelus Gildana. Opereti alal muutub publiku lemmikuks G. Ots, kes alustab oma edu selles žanris Punavarjuna Rombergi operetis «Kõrbelaul».

Rõõmustavaks sündmuseks teatri kollektiivi elus kujuneb taastatud teatrihoone uuesti-avamine Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni kolmekümnendaks aastapäevaks. Seda tähistatakse esimese nõukogude eesti balleti, E. Kapi koreograafilise poeemi «Kalevipoeg» esimese vaatuse lavastamisega. Teos tuleb tervikuna H. Tohvelmani lavastuses ettekandele 1948. a. kevadel.

Alates 1949. aastast organiseeritakse senise «Estonia» struktuur ümber ning teater asub tööle puhtakujulise muusikateatrina. Senine draamasektor, kuhu kuulusid säärased silmapaistvad näitlejad, nagu A. Lauter, K. Karm, H. Laur, A. Eskola, A. Talvi, R. Tarmo, M. Luts, A. Üksip jt., ühendatakse nüüdsest Tallinna Riikliku Draamateatriga.

Muusikateatri «Estonia» esimeseks tulemusrikkaks saavutuseks on G. Ernesaksa järjekordse ooperi «Tormide rand» lavaletoomine E. Uuli juhatusel. Teose ja ta ettekande edust kõneleb kas või juba seegi fakt, et ta kuni käesoleva ajani on läinud ligi sada korda

«Estonia» laval. Kesksetes osades esinesid O. Lund, M. Taras, G. Taleš, V. Veikat jt.

Ooperilavastustega on E. Uuli kõrval tegevad J. Roosaar ja G. Tugolessov. Teatri peanäitejuhi kohale kutsutakse 1949. a. A. Viner, kelle lavastuses saavutab silmapaistvat edu P. Tšaikovski ooper «Jevgeni Onegin», mille lavaletoomisega rajatakse omamoodi alus teatri edaspidises töös vene klassikalise ooperiloomingu heatasemelisele ettekandele teatris. Uue peanäitejuhi lavastuses tuli 1950. a. uudisteosena ettekandele ka E. Kapi «Vabaduse laulik» — esimene eesti ooper kaasaegsel teemal.

Opereti alal olgu märgitud rea nõukogude teoste — Miljutini «Rahutu õnne», Dunajevski «Vaba tuule» jt. lavale toomine. Operetiga «Rahutu õnn» alustasid oma tööd V. Järvi dirigendina ja P. Mägi lavastajana.

Silmapaistvaks sündmuseks teatri kollektiivi elus oli «Estonia» küllasõit Moskvasse 1950. aastal, kus kolme nädala jooksul esitati ooperid «Jevgeni Onegin», «Traviata», «Vabaduse laulik», «Tasuleegid», «Tormide rand» ja ballett «Kalevipoeg». Selle vastutava etendustesarjaga tuli teatri kollektiiv hinnatavate tulemustega toime, mida märkis ka pealinna teatrikriitika. Kõrvuti saavutustega osutas kriitika aga ka teatri loomingulises töös veel esinevatele puudujääkidele ja juhatas teid viimaste kõrvaldamiseks.

Tunnustuseks estoonlaste tööle rahvusliku muusikateatri arendamisel omistati talle ENSV Riikliku Akadeemilise Ooperi- ja Balletiteatri austav nimetus. Rida teatri töötajaid autasustati riiklike preemiatega.

Järgnevad aastad toovad rea silmapaistvaid saavutusi teatri kollektiivi töös. Kõrvuti säärase vene ooperiklassika pärli, nagu seda on A. Borodini «Vürst Igor», lavastamisega, kus eriti mõjuvalt esinesid T. Kuusik nimiosas ja O. Lund Jaroslavnana, toob teater välja ka nõukogude kaasaegseid oopereid, eeskätt Meituse «Noore Kaardiväe», kus heade tulemustega esinevad noored solistid V. Gurjev, K. Tiidus jt.

Klassikalise ooperiliteratuuri alal tuleks märkida veel 1953. aastal A. Vineri poolt lavastatud W. A. Mozarti «Don Juani» ja M. Mussorgski «Boris Godunovi».

Kuigi «Estonia» viimase ooperiga omas juba teatud loomingulisi traditsioone minevikus ning A. Arderi loodud Borisi kuju ligi kakskümmend viis aastat tagasi oli elavalt meeles teda kuulnutele, lisas selle teose uuslavastus väärtusliku leheküIje teatri loomingu-

lisse päevikusse. Eriti tuleb rõhutada A. Arderi kunagise õpilase T. Kuusiku saavutust Borisi kuju nii vokaalselt kui ka mänguliselt meisterlikul lahtimõtestamisel.

Silmapaistva kunstilise täiuslikkusega lõi «Don Juan'i» lavastuses nimiosalise kuju G. Ots, kelle nii vokaalsed kui ka aktjöörsed võimed leidsid siin soodsaid avaldumisvõimalusi.

Need klassikaliste ooperite õnnestunud lahendused andsid tunnistust kogu kollektiivi kunstiliste võimete tunduvast kasvust.

Pärast neid silmapaistvaid saavutusi tuleb «Estonia» töös teatav seisak. Eriti annab see tunda balleti alal, kus pärast A. Ekstoni lahkumist jäi teatri ballettmeistri koht vakantseks. Olgugi et mõningate külalislavastustega V. Burmeistri ja B. Fensteri poolt saavutati üksikuid häid kordaminekuid, ei leidnud ballett ikkagi oma õiget loomingulist teed. Balleti olukord ei paranenud ka ballettmeistri kohal lühikest aega töötanud S. Otsa ja T. Romanova juhtimisel. Mõningaid uue otsinguid avaldus Tartu RT «Vanemuise» balletijuhtide I. Urbeli ja U. Väljaotsa poolt külalislavastatud E. Kapi balletis «Kalevipoeg», kus lavastajad püüdsid eesti rahvatantsulist omapära loominguliselt ühendada klassikalise balletiga.

Balleti jõudsam edasiliikumine algab pärast seda, kui Tallinnas asutatud Koreograafiline Kool hakkab andma oma esimesi lõpetajaid, kellest nii mõnedki jätkavad edukalt oma õpinguid Moskvas ja Leningradis ning kujunevad nii uueks, andekaks balleti noorpõlveks teatris.

Selle eredaks tõendiks on noore, andeka baleriini Helmi Puuri esilekerkimine V. Burmeistri poolt lavastatud «Luikede järves». Alates oma esimesest esinemisest laval saab H. Puur pälvitult rahva arvukate hulkade lemmikuks ja on seda armastust süvendanud veelgi oma järgmises suur-osas L. Austeri balletis «Tiina». Võib kindlasti öelda, et «Tiina» lavaletoomine B. Fensteri külalislavastuses on «Estonia» silmapaistvamaid loomingulisi võite viimaste aastate jooksul. Seda põhjustas nii teos ise, mille libreto on loodud eesti draamaklassiku A. Kitzbergi draama «Libahunt» aineil, kui ka läbimõeldud lavastus ja heatasemeline ettekanne. Hinnatavaks saavutuseks eesti rahvatantsulise põhimaterjali balletlikul edasiarendamisel olid H. Tohvelmani seatud massitantsud.

Kõrvuti nimiosas esineva H. Puuri ja E. Joasooga esines vastutavates osades I. Silla, I. Põdra ja V. Haguse kõrval rida andekaid noori, nagu Ü. Ulla, Y. Raksnevitš jt.

Ooperi alal olid viimaste aastate eredamateks lavastusteks Glinka «Ruslan ja Ludmilla» ja G. Ernesaksa kolmas ooper «Käsikäes». Glinka ooperis esinesid nimiosades hea kunstilise kordaminekuga T. Kuusik ja V. Neelus.

Selle vene klassikalise ooperipärli lavastamine teatris tõendas teatri kunstiliste võimete edasist arengut ja kinnitas, et kõrvuti juba kogenuma kaadriga võrsub ka andekat noorust, kellele võib julgesti usaldada vastutavamaid ülesandeid. Nii esinesid edukalt noored lauljatarid L. Issakova, A. Külvand, G. Kaljuste jt.

Nõukogude ooperiliteratuurist kuulub teatri viimaste aastate mängukavva veel D. Kabalevski nõudlik uudisooper «Nikita Veršinin» O. Raukasega nimiosas A. Vineri lavastuses.

Vastavalt teatri profiilile, milles põhiraskus on ooperil ja balletil, on opereti ja muusikakomöödia «mittekoosseisuline» olukord selle ala arengut pidurdanud. Opereti põhikoosseisu puudumine, selle alatine küllaltki juhuslik kokkulappimine ei ole sõjajärgsetel aastatel eriti soodustanud tulemusi sellel alal. Hoolimata erinevaist raskustest on näitlejad, kes on osa võtnud selle kunstižanri viljelemisest, eeskätt lavastaja P. Mägi juhtimisel, toime tulnud nii mõnegi klassikalise ja kaasaegse opereti õnnestunud lavaletoomisega. Teater ei ole unustanud ka algupärast repertuaari sellel alal, lavastades esimese nõukogude eesti muusikalise komöödia — E. Arro ja L. Normeti «Rummu Jüri».

Ettevalmistus toimunud Nõukogude Eesti kunsti- ja kirjandusedekaadiks Moskvas seadis teatri kollektiivile vastutavad loomingulised ülesanded. Esitatavad lavastused said hoolika viimistluse ja nii mõnigi neist, just algupärandite osas, oma viimase redaktsiooni dekaadilavastuste näol. Ja nii nagu kogu kollektiivil lasus selles töös suur vastutus ka peadirigendil K. Raudsepal, peanäitejuhil A. Vineril ja ballettmeistril V. Päril, kes tegid hinnatava töö dekaadietenduste viimistlemise juhtimisel.

*

On eriline rõõm, et eesti rahvusliku teatri kutselise poolsajandi tähistamine langes ühte nõukogude eesti kunsti ja kirjanduse pidupäevadega Moskvas. Need kaks ajaloolist sündmust eesti rahvusliku kultuuri arengu loos kujunesid kahtlemata meeldejäävaks nii

küllasõitnutele kui ka Moskva kuulajate-vaatajate laiadele hulkadele, kellel oli võimalus saada küllaltki ulatuslik ja mitmekesine ülevaade teatri loomingulisest tööst eesti ooperi- ja balletikunsti arendamisel.

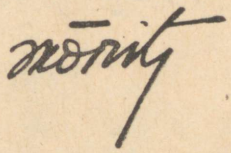

KILDE «ESTONIA» MINEVIKUST

Ooperiga «vanas» «Estonias» alustati kartlikult ja tagasihoidlikult. Tänu kutselise «Estonia» isa — Paul Pinna julgusele toodi 1908. aastal lavale Flotowi «Alessandro Stradella» ja Kreutzeri «Öömaja Granadas». Tulemused andsid eeskuju ja peagi figureeris mängukavas Leoncavallo «Pajatsid», kuigi «kodumaise» Canio puudumisel täitis selle osa soomlane Väino Sola, kes ka edaspidi jäi eesti teatri sõbraks. Koor ja orkester olid väikesed, soliste vähe. Aga kõigil oli ühte palju — tahet.

*

Ja siis tuli teatrisse Alfred Sällik, tenor «jumala armust», kellest sai teatrikülastajate lemmik, alates oma esimesest debüüdist ja lõpetades oma luigelauluga 1943. aastal.

Sällik «avastati» Narvas ühel peoõhtul, kus ta esitas uljalt laulukese «Айда тройка». Ta ei tundnud ei nooti ega teadnud midagi

häälekoolist, ent need puudujäägid hüvitas paeluv ettekanne, kaunis hääl ja — mis laval eriti oluline, lisaks kõigele muule ka kaunis välimus.

*

Raimond Kull dirigendipuldis — see oli uljas entusiast, kes andis hoogu ja julgust asuda kartmatult uute ülesannete kallale, milleks olid «Traviata» ja «Nõidkütt». Kullist jätkus kõikjale: ta oli orkestris, laval ja lava taga — ja isegi puhvetis, kui seda vaja oli, — ent kõikjal oli tal südamel üks: «Estonia» ooper. Kull oli see, kes ühel juhtkonna koosolekul 1913. a. ütles need ajaloolised sõnad: «Ah ütlete, et ooperit ei saa teha? Miks ei saa, kurat võtku! Orkester on, koor on, sopran on, tenor on, dirigent on ka! Puudub bariton? Piiteris Tšuprõnnikovi klassis õpib praegu Bernhard Hansen. See mees laulab teile bassi ja baritoni ühekorraga. Seniks olgu Avesson ja Pinna. Ärge värisege, paneme käima ja asi tahe!»

Ja pandigi asi käima. Vaatamata raskustele ja esialgsetele puudujääkidele jäi ooper sellest peale alatiseks «Estonia» mängukavva. Selle eest on «Estonia» tänu võlgu tulihingelisele ja laiahaardelisele entusiastile Raimond Kullile.

*

Karl Jungholzi esimesteks ooperilavastusteks «Estonias» olid «Aida», «Rigoletto» ja «Sevilla habemeajaja» — kuigi puudusid tol korral nii Radames kui Figaro. Ent Figaroga tuli toime A. Sällik, kellele see osa usaldati ta enda figarolike maneeride tõttu igapäevases elus, ja Riia restorani saksa kelnerist Radamesi, kes ennast reklaamis New Yorgi «Metropolitan'i» premjeena, laulis üheksandaks etenduseks lavalt ära äsja kodumaale saabunud noor — siis veel bariton — Karl Ots.

Peagi lisandusid «Estonia» ooperitruppi kaks andekat talenti — «eesti Šaljapin» Benno Hansen ja karakterosades tugev Karl Viitol, kes kolme aastakümne jooksul lõid unustamatuid kujusid eesti ooperilaval.

*

Kahekümnendate aastate keskel saab «Estonia» endale esimese spetsiaalse haridusega ooperilavastaja Hanno Kompuse, kes suunab ooperit «Estonias» kuni 1937. aastani. Kompuse lemmikuiks

olid lääne-euroopa ooperikomponistid. Ainult juhuslike eranditena eksisid teatri repertuaari «Onegin», «Igor» ja «Boris». Viimast lavastas külalisena D. Arbenin ja nimiosalisena saavutas selles suurepärase edu Aleksander Arder. Arderit võib õigusega nimetada suurimaks interpreediks eesti ooperilaval. Ta Boris, Onegin, Deemon, Wolfram, Figaro, Germont, Jeletski jt. on rida tänini elavaid kujusid teatri loomingulises päevikus.

Mitte väiksemat osa eesti ooperikunsti erutaval koidikul ei etendanud silmapaistvad lauljatarid Helmi Einer ja Olga Mikk, kellel, sõltuvalt solistide vähesusest, tuli esineda hääleliselt õige vastuolulistes osades. Kuid ka sellega tuldi toime.

*

1928. aasta läheb «Estonia» ajalukku kui suure ja rõõmustava sündmuse aasta. «Estonias» tuleb lavale esimene eesti rahvuslik ooper — noore helilooja, teatri kooriliikme, konservatooriumi õpilase Evald Aava «Vikerlased».

Saavutatud edu innustab nii teatrit kui teisi heliloojaid. Lavale tulevad mõne järgneva aasta jooksul Artur Lemba «Kalmuneid», «Armastus ja surm», «Elga» ja Adolf Vedro «Kaupo».

Ja siis järgnes seitsmeaastane vaheaeg, mil alles «Estonia» poolt organiseeritud ooperikonkursil anti tunnustav hinnang E. Oja «Lunastatud vandele».

*

Kolmekümnendad aastad toovad ooperisse uusi ja noori hääli — tulevad A. Viisimaa, M. Taras, V. Veikat, Els Vaarman ja rida hoopis noori: Elsa Maasik, T. Kuusik, Veera Neelus, Georg Taleš jt.

Neil aastail astusin ka mina esmakordselt lavastajana üle «Estonia» läve, pärast seda kui olin läbi teinud «katseaja» Tartu «Vanemuises» ja sooritanud meeldejääva õppereisi Moskvasse ning Lääne-Euroopa teatrikeskustesse.

Minu sihiks oli tuua «Estoniasse» kõike uut ja värsket, mida eriti Moskvas olin õppinud, kuulnud ja näinud.

Esimeseks katseks mulle oli «Vaikse Doni» lavaletoomine, millest kogu kollektiiv vaimustusega osa võttis.

Vaatamata igasugustele strateegilistele keerdkäikudele, mida teatri direktsioon ette võttis, et «neutraliseerida» ooperi põhi-

ideed — olgu see siis moonutatud tõlke või kärbete näol —, sai see teos esietendusel tormilise vastuvõtu osaliseks. Meeldejäävad kujud lõid E. Vaarman Aksinjana, K. Ots Grigorina ja A. Viisimaa Panteleina.

Võitluses senise rutiinika klassitsistliku tõlgitsuse vastu «Estonia» ooperilaval oli «Vaikne Don» murranguliseks lavastuseks. Seda suunda kinnitasid ka järgnevad lavastused nagu «Carmen», «Mazepa», «Padaemand» jt.

*

Ja siis algas esimene nõukogude aasta, rikas paljudest uutest ja headest algatustest. Ettevalmistused eesti kunstidekaadiks Moskvas ... uued ja julged loomingulised kavatsused ... seniolematud võimalused rahvusliku ooperikunsti arendamiseks.

Ning kogu sellele suurele tööle tõmbas verise kriipsu fašistide poolt alustatud vallutussõda.

*

Sünged ja rasked fašistliku okupatsiooni aastad. Aastad täis otsest ja kaudset võitlust nii teatri kui kollektiivi olemasolu eest. Millal, millal, millal ...

*

Kuigi okupatsiooni vari jättis sügavaid jälgi «Estonia» ellu, oli rõõm seda suurem, kui 21. septembril 1944. a. lõpuks Tartu maanteelt murdis Tallinnasse tee vabastusarmee esimene tankide kolonn «Lembitu». Jällenägemisrõõm suurenes veelgi, kui Nõukogude tagalast saabusid Paul Pinna, Ants Lauter, Olga Lund, Marta Rungi jt. — estoonlased, kelle okupatsioonivõimud olid kuulutanud juba ammugi mõrvatuks punaste poolt.

Viimaste lahingute paanikas lahkus «Estonia» perest küllaltki suur osa näitlejaid välismaale. Hoolimata sellest ja sõjatules hävinud teatrihoonest asuti julgelt ja kartmatult ülesannete kallale, mis seisid kollektiivi ees ühises ülesehitustöös, — kõikjale oli tarvis nõu ja jõudu, ja tarmukate estoonlaste hulgas neil aastail seda leidus.

Kohendati ajutine ulualune, algasid proovid ... ja avanes uuesti eesriie.

*

Meenutades möödunut, näib mulle, et selles on olnud nii mõndagi õpetlikku, millest head tuleb tänapäeval hoida ja arendada, tehtud vigu aga parandada ja vältida.

Mulle näib, et üks olulisemaid vigu, mida «Estonia» minevikus tegi, oli hoolimatus kaadri suhtes. Inimesed tulid noortena teatrisse, andsid oma parimad aastad ja muutusid varsti «vanarauaks», kuna puudus järelkasv ühes või teises hääleliigis. Eriti avaldus see hoolimatus näiteks dramaatiliste tenorite osas, mille tõttu teatril tuli ja tuleb veel kahjuks tänapäevalgi seista süüdlasena n. ö. lõhkise küna ees. Ent kui palju raiskas endast selle tõttu oma parimates aastates Martin Taras!

Teine küsimus on repertuaar ja selle valik. Ka sellel alal on teatris olnud libastumisi ja perspektiivitust. Erilist tähtsust omab teatri loominguline huvi ja initsiatiiv rahvusliku ooperi arendamisel. Kuigi selles on teatavaid saavutusi nii minevikus kui tänapäeval, ei või tehtuga rahulduda. On kindel, et siin tuleb teatril teha veelgi rohkem ja hoopis tagajärjekamalt.

Niisiis — uue poolsajandi algul — jõudu püüdeks uutele kõrgustele! Olen veendunud, et kõikide sisemiste võimaluste ärakasutamisel ja kunstimeisterlikkuse süvendamisel RAT «Estonia» võib julgesti seista Nõukogude Liidu ooperiteatrite esireas.

Saatku selle sihi taotlemist minu südamlikumad soovid!

Eino Kuli

LEHEKÜLGI NÄITLEJAPÄEVIKUST

Juba koolipõlves oli mul suur huvi teatri vastu. Külastasin kõiki võimalikke etendusi kas «Lootuse» seltsimajas, vanas «Estonias» või kohalikus saksa teatris. Olgu mainitud, et viimases, kõrvuti sõna-, operetilavastuste ja laulumängudega etendati ka oopereid. Mind tõmbasid eriti muusikalavastused, kuna omades kenakese sopranikese esinesin sageli solistina koolipidudel. Haaratuna suurest huvist astusin «Lootuse» seltsi laulukoori, kus mul tuli vahetevahel esineda ka solistina. «Lootuse» seltsis pidin esinema ka mõningates etendustes, nagu laulumängud «Ilumäe piimatüdruk», «Murueide tütar» jt. Juba siis hakkas välja kujunema minu hilisem näitlejaampluaa — nn. subrett-naiivitar, nagu tol korral minu lavalis-muusikalist karakterit nimetati.

Minu tee kutselises teatris algas 1909. aastal, mil tookordne «Estonia» muusikajuht A. Virkhaus, kuulnud mind ühel «Lootuse» peoõhtul, tegi mulle ettepaneku asuda tööle «Estonias». Milline rõõmus erutus täitis mind, kui ligi viiskümmend aastat tagasi esinesin esmakordselt kutselise teatri nõudlikus rambivalguses!

Meenuvad mu tookordsed kolleegid — kaunihäälne ja nägus sopran — primadonna Mia Pumbo, Alma Veltmann, baleriinina esinev Erika Tetzky, tenorid-kangelased Albin Strutzkin ja August Blaubrück, edasi August Michelson, Gustav Avesson, Betty Jõgis-Kuuskemaa, Salme Peetson, hiljem eesti operetiteatri suurkujusid — esimene armastaja Alfred Sällik jt. Meie loominguerksa kollektiivi hingeks, eeskujuks ja väsimatuks innustajaks oli Paul Pinna, kellest jätkus kõikjale ja kõigeks. Tegutsedes küll peamiselt lavastamisega, oli ta samal ajal näitleja, laulja, administraator, repertuaariala juhataja, tõlkija ja, kui vaja, muusikajuht — aga eelkõige osavõtlik, südamlik inimene, kellel jätkus huumorit ka kõige raskemates olukordades. Seda armastust lava ja elu vastu kasvatas ta ka meisse. Teater sai sest ajast selleks, millele ja milles meie elasime. Mitte väiksemad ei olnud ka Adalbert Virkhausi teened, kelle õlgadel lasus etenduste muusikalise külje ettevalmistus küll dirigendi, koormeistri ja kontsertmeistrina.

Kuna vanas «Estonias» eksisteerisid muusikalavastused paralleelselt sõnalistega, siis ei olnud teravaid erialaseid piirjooni ka üksikute näitlejate vahel. Kellel oli rohkem häält kui seda vajas draamaetendus, sel tuli esineda lauljana operetis või laulumängus — Avesson, Pinna, Altermann, kel kergemad jalad ja paindvam piht, sellel tuli täita tantsunumbreid muusikalavastuses, nagu E. Tetzky, A. Michelson jt. Viimatimainituid võib ses mõttes pidada eesti teatri esimeseks kutseliseks tantsupaariks.

Sirvides oma mälestuste-lehekülgi, leian sealt kõikjalt ainult ühte — töö ja veel kord töö. Kuna etendused püsisid laval vaid lühemat aega, tuli repertuaari alatasa uuendada, et teatril n. ö. hinge sees hoida ja teatrisõprade sõprust ära teenida. Iga kolmenelja nädala järel tuli anda uus esietendus, oli see siis kas sõnalisel või muusikalisel alal. See nõudis suurt pingutust, kas või ainult teksti ladusaks omandamiseks. Ja tookordsed töötingimused! Piisab vaid märkest, et naisnäitlejad pidid õmblema oma kostüümid kõik ise, omal kulul. Alaline võlgades siplemine — see oli tookordse näitlejaelu iseloomulikumaid argipäevamuresid. Palgast ei jätkunud kunagi. Parem ei olnud ka meesnäitlejate olukord. Ka

neil tuli kanda «oma kassaga» nii riidematerjali- kui rätsepatöökulud. Meenub üks töölepingus fikseeritud punkte, mis oli kohustuslik igale näitlejale: «... tegelastele antakse seltsi poolt iseloomulikud, karakterlikud ja ajaloolised ülikonnad, kuna frakk, must sabakuub ja muud salongiülikonnad tegelastel enestel peavad olema.»

Proovid kestsid üheksa tundi päevas.

Nii oli meie suure armastuse palgaks teatri vastu veel suurem töö, mida aga kogu meie tookordne «näiteseltskond» tegi suure entusiasmi, andumuse ja endaohverdamisega. Meie deviisiks oli juhtmõte, mis ei ole kaotanud oma tähtsust ka tänapäeval: armastagem oma kunsti, siis kunst armastab ka meid. Ei tohi asendada kunstiarmastust enda-armastusega. See oli ja on alati edu pandiks tõelises kunstis.

Lilly Promet

MEENUTADES MÖÖDUNUT

Tee teatrisse — see on seotud alati elu kõige erutavamate sündmuste, unistuste ja lootustega iga lavakunstniku elus.

Kui palju tuleb sellel teel valada küll kurbuse-, küll rõõmupisaraid, ja seda nii enne kui ka pärast seda, kui esmakordselt seisad rambivalguses ja elad läbi midagi suurt ja sügavat — ütled kunstnikuna inimestele oma esimese sõna!

Nagu näitlejad, nii erinevad ka nende teed esimese etenduseni. Ent paljugi selles on ühist ja tuttavat. Vähemalt eeldustes ja selles, et ikkagi oli k e e g i, kes õigel ajal ja õigesti oskas öelda õige sõna. Minule oli selleks k e e g i k s eesti teatri üks alussammastest — Paul Pinna.

Juba lapsena huvitas mind muusika ja lava. Mäletan, kuidas

ma särasilmil ja erutusega jälgisin proove vana «Estonia» kitsastes ruumides, kus mu ema esines asjaarmastaja-näitlejana. Mäletan hiliseid kesköö-tunde, proove tehti ju siis õhtuti, mil emaga käsikäes koju sammudes tundsin rõõmu ta kordaläinud proovist või esinemisest, ja mu suureks unistuseks oli saada kord ka sääraseks heaks ning suureks kunstnikuks, nagu oli seda mulle mu ema.

Mind paelus ikka rohkem laul ja laulmine. Harjutasin ja «mängisin teatrit» — algul ainult endale kodus, ent varsti tuli mul esineda ka avalikkuses.

Mäletan oma esimest klaveriõpetajat, heliloojat ja dirigenti Konstantin Türnpu'd. Kui palju tähendasid mulle need kokkupuutumised selle sügavahingelise ja tõsise muusikuga! Need ei piirdunud ainult kitsa klaveritunni ametlike raamidega. Türnpu, kes oli ise muide väga hea pianist ja saatis neil aastail pea kõiki Tallinnas esinevaid silmapaistvaid külalislauljaid, võttis mind alati kaasa kuulsate laulutähtede kontsertidele. Veel rohkemgi. Pärast kontserti palus ta järgmises klaveritunnis mind avaldada oma arvamusi kontserdi kohta. Paljus oli ta nõus minuga, paljus pidin nõustuma temaga.

Suureks rõõmuks olid mulle kohtumised koduses ringis minu onuga, ema venna kirjanik Eduard Bornhöhega, kes oli väga suur muusikaarmastaja ja mängis hästi klaverit. Armastatumaiks sündmusteks meie musitseerimisõhtutel olid need hetked, mil onu improviseerides vaba rütmi ja harmooniaga katsus mind laulus «roopast välja» viia. Ja ta rõõm oli alati väga suur, kui laulu lõpul pidi tunnistama, et võitjaks jäin mina.

Muide oli minu ema näitlejanimeks Höhe — teine pool minu onu kirjanduslikust pseudonüümist.

Siis tuli mu esimene avalik esinemine. Olin vaevalt neljateistkümnene. Mäletan selle kontserdi patrooni, tõsist ja tulihingelist muusikut, dirigenti ja heliloojat Otto Hermanni, «Estonia» muusikajuhti.

Ja õppeaastad Peterburis E. Zarlina ja hiljem kuulsa «Põhjamaade ööbiku» Alma Fohströmi juures — kui palju on neist meenutada head, südamelähedast ja helget!

Ning siis tuli see «k e e g l i». 1906. aastal rajati kutseline «Estonia». Esimesed vastutusrikkad aastad oma rohkete murede ja harvade, kuid suurte rõõmudega. Kõike oli vähe. Inimesi, repertuaari ja dekoratsioone. Palju oli aga kõigeks ja kõikjale Paul Pinnast. Temast jätkus neil aastail minulegi.

Kuuldes mind ühel esinemisel, tegi ta mulle «printsipiaalse ettepaneku» «Estoniasse» tööle asuda. «Head algatust ei tohi lasta luhta minna,» ütles ta, «praegu on iga üksik tähtis, et luua ja arendada tervikut. Tulge «Estoniasse» ja te ei kahetse ning teid ei kahetseta.»

Pinna sõnades oli rohkesti tõtt.

Sirvides oma mälestuste-päevikus, leian sealt ligi paarikümne ooperi ja ligi veerandsaja opereti nime, millega ma andsin oma tagasihoidliku panuse eesti rahvusliku muusikateatri arengule.

Algas see tähtsusetu osaga Suppé tähtsusetus operetis «Modell», mille esietendus toimus 8. septembril 1910. aastal. Koos minuga alustas oma säravat ja kõlavat kunstnikuteed eesti teatris Alfred Sällik. Meenub ta debüüt «Lõbusas talupojas» ja suur kimp punaseid roose sel puhul. Kui tore, särav ja kütkestav kõik see oli!

Suur oli meie entusiasm ja armastus töö ja lava vastu. Garderoobe oli vanas «Estonias» ainult kaks — üks naistele, teine meestele. Solistid ja koor asusid tol korral «ühes kojas». See ruum oli köetud kuumaks nagu saun. Lava oli aga tavaliselt külm kui jääkelder. Selle temperatuurivahe tasakaalustas ainult meie kõikide temperament, mängu- ja lauluhoog, kuid sedagi sageli tervise arvel.

Kuigi ma algul olin kaastegev operetis, oli mu unistuseks esineda ooperis.

Ooperiga oli noil aastail «Estonias» veel raske. Esimesed katsetused kasvatasid küll usku ulatuslikumateks üritusteks, aga puudus oli sisemistest ressurssidest.

Algul tuli ooperis osalt läbi ajada jõududega, kes ei töötanud pidevalt teatris või olid hoopis kaugelt pärit. Nii lavastas ja esines suure eduga «Pajatsites» näiteks soomlane Väino Sola, kellega ma korduvalt koos laulsin.

Ooper «Estonias» muutus elavamaks, kui dirigendipulti saabus Artur Kapp Astrahanist ja ooperisse tulíd andekad solistid H. Einer, B. Hansen, K. Ots jt.

A. Kapp ei ole minu mälestustesse jäänud mitte ainult suurepärase inimese ja helilooja, vaid ka erakordsete võimetega dirigendi ja kontsertmeistrina. Tuli ju «Estonia» tookordsetes tingimustes dirigendil ette valmistada soliste ka repetiitorina. Tema suurte teadmiste ja kogemuste tõttu oli osa väljatöötamine temaga alati edukaks kasvamise ja süvenemise protsessi üheks

lüliks ühtaegu. Sama tuleb öelda ka end. Moskva Suure Teatri kontsertmeistri S. Mamontovi kohta, kes asus hiljem tööle «Estoniasse».

Ja siis tulid Micaela «Carmenis», Tamara «Deemonis», Nedda «Pajatsites» — terve rida teoseid, mis «Estonia» pere ühisel jõul toodi esmakordselt eesti keeles ooperilavale eesti kuulaja ette.

Kapitaalsemaid ja menukamaid lavastusi ooperi noorusaastail «Estonias» oli G. Verdi «Aida», mille režissöörideks olid külalislavastaja sakslane J. Pirchan ja K. Jungholz.

Aida osa on mulle senini jäänud üheks armsamaks ja lähedasemaks nendest kujudest, mis mul ligi kolmekümne aasta jooksul on tulnud laval luua. Sellega võib vahest võistelda veel vaid Tšio-Tšio-San ja seda selle tõttu, et nende sügavalt ja palavalt armastavate naiste traagilises saatuses on nii paljugi ühist.

Koos «Aidaga» meenub noore Karl Otsa debüüt Radamesina. Tuli ta ju ka siis «rohelisena» nagu mina aastaid tagasi, kuid kindlustas kohe endale jääva nime «Estonia» ooperi kavalehtedel.

«Aida» lavaletoomine ei olnud nendes tingimustes, milles «Estonia» neil aastail töötas, sugugi hõlbus. K. Jungholz oli küll hea ja nõudlik režissöör, kuid seda ainult draama alal. Muusikast oli tal niisama vähe aimu kui etenduse dirigendil A. Kapil režissuurist. Vaatamata sellest asjaolust tekkinud tulistele vaidlustele «kõrgemates sfäärides», mis proovidel sageli ulatusid meienigi laval, täiendasid nad «Aidas» mõlemad teineteist ja etendus pälvis teenitud menu.

On iseloomustav, et alati, kui ma näen ookri värvimulda, meenub mulle «Aida». Milles seisneb siis nende kahe nii erineva mõiste psühholoogiline side? Ooker meenutab mulle «Aidat», kuna alatiseks on meelde jäänud need ülirasked, aega- ja vaevanõudvad protseduurid, mis vältasid veel palju tunde pärast etenduse lõppu, et vabaneda ookri-mullaga võõbatud Aida-kehast!

Kuna vokalistide valik ooperis oli väike, tuli solistidel «Estonias» laulda kõige mitmekesisemat repertuaari veel mitmekesisemates osades. See ei kehtinud mitte ainult naissolistide, vaid ka meeste kohta. Ei olnud midagi imelikku selles, kui Karl Ots esines ühes ooperis tenorina, teises baritonina või kui sopran Helmi Eineril tuli laulda Amnerise nõudlikku partiid. Kõige «vastuolulisemaks» päevaks minu kui ooperilaulja biograafias oli juhtum, kus mul hommikusel etendusel tuli laulda Rosinat ja õhtul Aidat.

See juhtus VIII üldlaulupeo sarjas toimunud ooperietendustel 1923. aastal. Saabusin Tallinnasse just etenduseks Itaaliast, kus ma koos H. Eineri ja A. Sällikuga viibisin lühemaajalisel õppereisil. Muide, minu õpetajaks Roomas oli konservatooriumi parimaid pedagooge prof. Di Pietro.

Koos aastatega kasvas ka lavastuste arv, mis mul «Estonias» on tulnud kaasa teha. Kõrvuti lääne ja vene klassikaliste ooperitega olin ma ka rea eesti algupäraste ooperite hälli juures teatrilaval. Meenub eesti esimene rahvuslik ooper, E. Aava «Vikerlased», samuti A. Lemba ooper «Armastus ja surm». Nende teoste lavastamine nõudis kogu teatriperelt suurt julgust ja usku niihästi teatrisse kui ka endasse, kuna algupärase teose lavaletoomine sidus teatri direktsiooni kunstilise, aga ka majandusliku riskiga ja seda koguni eeskätt. Õnneks osutusid need kartused tühjaks ja mõlemad teosed, eriti E. Aava «Vikerlased», saavutasid publiku hulgas pälvitud edu.

*

Kutselise «Estonia» viiekümnendal aastatähisel meenub palju, palju ärakäidud tee sellest osast, mida ma ligi kolmkümmend aastat olen sammunud koos nendega, kellest paljudel tänapäeval juba hõbe ehib pead või kelle etenduste eesriie sulgus enneaegselt. Meenuvad aga ka need noored, kes leekiva kunstitungla meilt üle võtsid ja seda tänapäeval veel suurema vaimustuse ja paremate tulemustega edasi viivad.

See tõendab veel kord, et kunstis nagu eluski midagi paigal ei püsi, vaid areneb, liigub ja edasi läheb. Seda tõendab kas või seegi fakt, et kui aastakümneid tagasi «Estonia» ooper piirdus ainuüksi oma kodulavaga, siis oma poolesajandat sünnipäeva võis ta eesti rahvusliku kunsti pidupäeval tähistada juba meie kodumaa pealinnas.

Olga Mikk-Krull

PILK MINEVIKKU JA TULEVIKKU

Meenutades praegu, mil RAT «Estonia» tähistab oma viiekümnendat kutselise teatri juubelit, ka oma tagasihoidlikku osa ühiselt ärakäidud teel, tundub, et see tee on olnud kaugeltki pikem ja raskem kui meie tänapäeval seda sageli pealiskaudsel vaatlusel oleme vaevunud hindama. Meie kaasaegse ooperikunsti edusammude juures ei tohi me unustada neid, kes oma suure armastusega rahvusliku muusikateatri loomise ja arendamise vastu, oma tohutu suure tööga panid aluse eesti ooperi, balleti ja opereti arengule.

Mäletan selgesti neid aegu, mil ma noore lauljana mängisin oma esimesi osi «Estonias». Hoolimata koori ja orkestri väiksusest, hoolimata rasketest töötingimustest ja vastuoludest direktsiooniga suutsime säilitada oma nooruslikku tööentusiasmi rahvusliku ooperikunsti arengu nimel.

TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU

Ja seda nooruslikku tööhoogu jätkus kõigile — oli see siis muusikajuht, kel peale taktilöömise tuli klaveri taga isiklikult selgeks õpetada kõik partiid solistidele, koorilauljad, kelle palavaks igatsuseks oli oma tööga saavutada kord ka solisti osa etenduses, või orkestrandid, kelle püüdeks oli laitmatult omandada oma osa üldises ansamblis. Ja meie, solistid! Kui palju tuli tööd teha veel kodus öötundidel, et õigeaegselt omandada osa nii vokaalselt kui mänguliselt! Oli ju ühe lavastuse ettevalmistusaeg ülimalt minimaalne, piirdudes vaid viie-kuue nädalaga.

Minu kõige raskemaks ülesandeks oli Radamesi osa ettevalmistamine «Aidas», kus mul tuli lavale minna ilma ühegi proovita! See oli seda vastutavam, kuna Radames oli mulle mu esimeseks tenoriosaks.

Tookordseid töötingimusi illustreerib kujukalt kas või seegi fakt, et valmistades ette «Sevilla habemeajajat», kus mul tuli dubleerida A. Sällikut Figaro osas, tegime orkestriproovid laval koos üheaegselt. Erinevus seisnes vaid selles, et Sällik laulis täie, mina aga «poole» häälega. Valmis jõudsime aga osaga ikkagi õigeaegselt.

Raskusi solistidele põhjustas asjaolu, et puudusid osatäitjad eri hääleliikides. Nii tuli koosseisude piiratuse tõttu sopran Helmi Eineril laulda Amnerise osa ja lüürilisel sopranil Olga Krull-Mikul Aidat. Minul tuli samaaegselt laulda Radamesi ja Figarot.

Distsipliin töös oli range. Mäletan kordi, kus koormeister A. Topman «jättis kinni» neli kooriliiget, keda ta juhuslikult välja valides käskis laulda kvartetina kooripartiid. Murettekitavad olid igakevadised «jüripäevad», kus selgus, kellega direktsioon uuendab sügisel lepingud, kellega mitte. Kui palju alandust, viha ja kurbust tekitasid need «lehmakauplemised» näitlejaile, põhjustades nii mõnegi nõrgema juures inetuid intriigisepitsusi ja karjeristlikku «küünarnuki-poliitikat».

Vaatamata kõigile raskustele tehti tööd ja armastati tööd.

Selles seisnes ka edu ja arengu pant.

Tööarmastus on taganud saavutused ka meie tänapäeva töös nende avarate tingimuste juures, mida meile on loonud nõukogude võim.

Töö ja ainult töö on see, mis viib edasi saavutusterohkesse homsesse ka meie praegust andekat «Estonia» noorust, kelle õlgadel lasub ülesanne arendada veelgi suuremate tulemustega meie rahvuslikku muusikateatrit.

Meie kollektiivis on palju silmapaistvaid noori, kelle loomingu-line biograafia ei või küll kiidelda oma pikkusega, kuhu aga on märgitud juba terve rida suurepäraseid saavutusi. Pruugib vaid nimetada kas või meie noort andekat primabaleriini Helmi Puuri, kelle tõsine ja sügav armastus oma töö vastu võiks olla eeskujuks paljudele noortele teatris.

Meie eakama generatsiooni «vanade kaardiväelaste» südame-sooviks on, et noortel jätkuks veelgi rohkem energiat ja järjekind-lust oma näitleja-meisterlikkuse väljaarendamisel, veelgi rohkem kaasakiskuvat, uljast entusiasmi vähemalt viiekümneks eelolevaks loomingurohkeks aastaks.

K. Ots

KOLMKÜMMEND AASTAT EESTI BALLETTI

Ühenduses eesti kutselise teatri 50 aasta juubeliga on ka eesti balletil võimalus vaadata tagasi ärakäidud teele. See oli hooajal 1926/27, kui «Estonia» teatri juurde asutati alatine tantsurühm, mille juhiks sai Rahel Olbrei. Rühma otseseks ülesandeks oli mitmesuguste tantsupartiide täitmine nii muusika- kui sõnalavastuses, sihiks seati aga ka iseseisev balletietendus. Kõneldes lavatantsu arengust eesti kutselises teatris enne alatise tantsurühma asutamist, tuleb märkida, et hooajal 1913/14 palgatakse «Estonia» teatri tantsujuhiks venelanna Smirnova, esimene kutseline tantsija meie laval, kes peale tantsude seadmise muusikalavastuste jaoks toob rambivalguse ette iseseisva ballett-pantomiimi «Unenägu kujuraiuja töökojas». Seda pantomiimi kantakse ette korda viis, kuid ta jääbki katseks, millele niipea järge

ei tule. Hooajal 1915/16 hakatakse operettide kavalehtedel esmakordselt mainima tantsijate nimesid. Nii täitsid Erika Tetzky ja August Michelson operettides esinevaid tantsunumbreid. 1917. a. mainitakse neid juba kui opereti tantsujuhte. Nii E. Tetzky kui A. Michelson viljelesid tantsu muu näitlejatöö kõrval.

Hooajal 1918/19 tuleb ballettmeistriks Smironina-Sevun, vene baleriini Preobraženskaja õpilane, kes korraldab ka iseseisva balletiõhtu, kus korratakse Smirnova lavastatud «Unenägu kujuraiuja töökojas» ja kantakse ette divertisment. Kavalehelt leiame nimesid nagu E. Holts, L. Looring, R. Olbrei, R. Rood. Need olid eesti esimesed kutselised tantsijad. Järgmisel hooajal 1919/20 täidab ballettmeistri ülesandeid V. Berting, kes oma kunstilistelt vaadetelt oli plastilise voolu pooldaja. Ta korraldab ka iseseisva «Koreograafilise etüüdide õhtu». Tema tegevus «Estonias» piirdub ainult ühe hooajaga. Juba Smirnova lahkumisel olid meie esimesed kutselised tantsijad Tallinnas end. Maria teatri baleriini J. Litvinova asutatud balletistuudios hakanud õppima klassikalist balletti, kusjuures Litvinova ühtlasi aitas neil koostada üksikuid tantsunumbreid teatri lavastuste jaoks. Kuna stuudiol ei olnud sidet teatriga, ei sobinud need alati lavastuse raamidesse. Hooajal 1920/21 hakkab ka Rahel Olbrei evolutsioone seadma. Hooajal 1922/23 sõidab R. Olbrei end välismaale täiendama. Samal hooajal lavastab tuntud vene baleriin V. Krieger külalisena «Estonias» Delibes'i balleti «Coppelia», milles ta ise tantsib nimiosa ja mis vastu peab 11 etendust.

Ballettmeistrid tulevad ja lähevad, on algmeid, püüdlusi, katsetusi, on mõningaid üksikuid saavutusigi, ent see kõik jääb juhuslikuks, mis ei loo alust pidevale, järjekindlale arengule. Hooajal 1925/26, pärast R. Olbrei tagasitulekut välismaalt, hakkab ta ballettmeistrina «Estonias» tööle ja järgmisel aastal asutatakse teatri juures alatine balletirühm, kuhu peale teiste noorte astus koos minuga ka Boris Blinov. Algas pidev töö. Rühma ülesandeks oli nii iseseisvate tantsunumbrite esitamine kui ka mimansülesanded kõigis lavastusis. Peasihina püsib aga iseseisev tantsulavastus ja sellele töö suunataksegi. Oma tegevuse algul ei olnud R. Olbrei balletikunstiline credo veel välja kujunenud. Saksamaalt tagasi tulnud, kaldus ta eelistama plastilist voolu. Tema esimene iseseisev tantsulavastus pärast kaheaastast tööd noore kollektiiviga oli ballett-pantomiim «Roheline flööt», mis oli rajatud plastikale. Ballettmeister, saanud ettevalmistuse esiteks klassikalise, hiljem

tol ajal moes oleva plastilise tantsu koolis, taotles lavatantsus mõlema süsteemi sünteesi. «Lavatantsija peab võima kõike,» oli tema arvamine, «ta peab võima anda balletti, plastikat, akrobaatikat, eelkõige aga karaktertantsu.» Edaspidi hakkab ta aga üha enam hindama balletti, kuni jõuab välja nõudeni, et lavatantsija peab ühendama endas kõiki võimeid, kusjuures tantsulise ettevalmistuse aluseks peab jääma klassikaline ballett.

Meie esimene täiesti omal jõul loodud tantsulavastus «Roheline flööt» leidis arvustuselt sooja vastuvõttu ja see ergutas. Järgmisel hooajal 1928/29 tuuakse lavale «Giselle» — klassikalise balleti repertuaarist. Selle lavastuse puhul heideti ette oma võimete ülehindamist. Noorel rühmal, oma juhiga eesotsas, tuli püüda ja pingutada. Kui arvustus leidis, et tantsijate tehniline tase jättis veel soovida, siis lavastaja tööd märgiti tunnustavalt. Selles lavastuses ühendas R. Olbrei nii klassikalise kui ka plastilise tantsu elemendid. 1929/30 tuuakse lavale «Paan võsas» ja divertisment õpilaste eneste kompositsioonidest.

Järgnevail aastail tekib iseseisvatele tantsulavastustele vaheaeg. Balletilavastuste kulud olid küllaltki suured ja nende vähene tasuvus võttis teatrilt ajutiselt julguse nende lavale toomiseks. Tantsurühma töö piirdub vaid osavõtuga ooperi- ja operetilavastustest. Alles hooajal 1936/37 antakse rühmale võimalus iseseisvaks esinemiseks, milleks sedapuhku oli ballett «Pähklipureja». Ballett läks ühel hooajal 17 korda, rekordilise külastajate arvuga etenduselt. See oli tolleaegsete olude kohta aukartustäratav saavutus nii kunstiliselt kui ka majanduslikult. Arvustus võttis «Pähklipureja» vastu üksmeelse tunnustusega. 1937. a. kevadel oli balletitrupp Helsingis külaskäigu-etendusel, millele soome arvustus andis kõrge hinnangu. Kui publiku soovile oleks suudetud vastu tulla, oleks igat tantsunumbrit tulnud korrata.

«Pähklipureja» suure menuga tõestas «Estonia» ballett oma võimeid ja võitis endale eluõiguse. Kuna ballettmeistri töökoormus oli väga suur: lavastaja, näitejuht, assistent, trupivanem ja treener ühes isikus, tuli R. Olbreil pärast ballettide «Lakšmi» ja «Floora ärkamine» lavastamist mõneks ajaks tervist parandama minna.

1938. aastal uut balletilavastust ei olnud, varem lavastatud balletid «Pähklipureja», «Lakšmi» ja «Floora ärkamine» püsisid aga kindlalt repertuaaris. Tantsurühma töö piirdus peamiselt tantsudega ooperi ja opereti raames ning varasemate balletilavastustega.

1939. aastal võetakse kavasse ballett «Punane moon», mis saab hea hinnangu, eriti tõstetakse esile lavastaja tööd ja Tai-Hoa osatäitjat K. Maldutist.

Aastal 1940 tuuakse meil esmakordselt lavale «Luikede järv» — klassikalise balleti tippe. Balletirühmast selles lavastuses leiame juba publikule tuttavaks saanud nimed: Klaudia Maldutis, Elli Kubjas, Hilda Malling, Geeni Raudsepp, Boris Blinov, Verner Hagus, Artur Koit jt. Ballett «Luikede järv» saab nii publiku kui ka kriitika üksmeelse tunnustuse osaliseks.

Ajavahemik 1942/44 ei ole balletilavastuste poolest just loomingurikas. Korratakse vanu lavastusi ja tuuakse täiesti uues redaktsioonis lavale «Giselle» ning 1944. a. varakevadel esimene eesti ballett, E. Tubina «Kratt». Nõukogude võimu taaskehtestamisel 1944. a. asus ballettmeistri kohale Anna Ekston, kes hakkas uuesti komplekteerima balletikollektiivi «Estonias». Ajavahemikus 1944—1950 lavastas Anna Ekston balletid «Bahtšissarai purskkaev», «Windsori lõbusad naised», «Laurencia», «Luikede järv» ja «Punane moon», millest esiletõstmist väärib «Windsori lõbusad naised». Aastal 1948 lavastas H. Tohvelman E. Kapi koreograafilise poeemi «Kalevipoeg». Aastatel 1951 kuni 1953 olid lühiajaliselt ballettmeistriteks S. Ots ja T. Romanova, kellest esimene lavastas «Romeo ja Julia», teine «Šeherezade», «Pähklipureja» ja «Lola». Suure pöörde «Estonia» balleti arengule tõid külalislavastajad V. Burmeister Moskvast ja B. Fenster Leningradist, kes oskasid tulemusrikkalt kasutada balletirühma kunstilisi ressursse, saavutades sellega suurepäraseid tulemusi. Lavale tulid meeldejäävad etendused, nagu lasteballett «Dr. Aibolit» (lavastaja B. Fenster), «Esmeralda» (lavastaja V. Burmeister), «Noorus» (lavastaja B. Fenster), «Luikede järv» (lavastaja V. Burmeister) ja L. Austeri ballett «Tiina» (lavastaja B. Fenster). 1956. aastast asus balletikollektiivi juhtima ballettmeister Viktor Päri. Nõukogude Eesti balletikunsti areng viimastel aastatel on seotud andeka nooruse esilekerkimisega RAT «Estonias», kelle kasvatajaks on olnud Eesti NSV Riiklik Koreograafiline Kool (asut. 1946), millega pandi alus professionaalse balletikaadri kasvatamisele. Kui varem balletiartistid said oma hariduse erisüsteemidele baseeruvates eraõppeasutustes või omandasid elukutse praktilises teatritöös, siis Koreograafilise Kooli asutamisega muutus balletikaadri ettevalmistus täiesti süstemaatiliseks, kulgedes hoolikalt läbimõeldud programmi järgi. Kooli 10-aastase olemasolu vältel on kool välja lasknud neli lendu. Esimesteks lõpetajateks olid

1953. a. Aigi Rüütel, Aime Leis, Ülle Ulla, Maire Loorents, Iraida Generalova, Signe Tamm. Koos nendega alustas oma õpinguid ka praegune silmapaistev RAT «Estonia» baleriin Helmi Puur, kes jätkas oma õpinguid Leningradi Koreograafilises Koolis, mille ta lõpetas 1953. a. H. Puur võitis publiku südame oma debüüdiga V. Burmeistri poolt lavastatud balletis «Luikede järv». 1955. a. lõpetas Koreograafilise Kooli Tallinnas Tiiu Randviir, kes praegu edukalt dubleerib Helmi Puuri samas balletis. Nii on balletirühm oma kolmekümneaastase tegevuse vältel kasvanud loominguvõimeliseks kunstiliseks kollektiiviks, kes annab oma väärika panuse eesti rahvusliku balletikunsti arengule.

VÄIKENE KIRI OPERETILE

Ära solvu, kallis sõber, et alustan oma kirjakest Sulle nii ametlikult ja mitte nii, nagu Sa seda vääriksid oma sünnipäeva puhul. Kuid Sa ei ole ju enam laps, ka mitte kergesti solvuv, ennasttäis nooruk, vaid kogemustega täiskasvanu, kellele peaks olema selge, et leidub veel mõningaid, kes Sulle erilise au osutamist teatrijuubeli puhul peavad ebasobivaks, ja — on seda «pahandust» jälle vaja! Ütleme oma õnnesoovid nii, nagu seda teevad tõelised sõbrad, lihtsalt — südamest südamesse, koos tugeva käepigistusega. Ja kui räägimegi pikemalt, siis vast mõningaist mälestusist, mis Sinu pika tee kestel on püsima jäänud.

Kõneldakse, muidugi omavahel, et vaatamata Sinu nooruslikule välimusele ja teinekord isegi liiga kergemeelsele käitumisele

olevat Sul aastaid turjal tegelikult rohkem kui viiskümmend? Nii mängitud aastal 1873, räägib ajalugu, «Estonias» teiste kolme hulgas ka «näitemängu» «Põllumees ja linnamees kosjas ehk talu pulmad», kus tulnud juba ette nii laulu kui ka tantsu, ja mängitud seda rahvariides. Hiljem etendanud laulumängu ehk nn. «ilunäitlust» A. Pert, kelle juhatusel 1895. a. mängitigi H. Mülleri 5-järgulist rahvatükki laulu ja tantsuga «Järk-järgult ehk hirmus unenägu» ja 1898 «Mu Leopold», mis pärastpoole edukalt etendus ka kutselise teatri laval.

Muidugi, võib-olla Sa ise ei anna nendele, oma esimestele, häbelikult kepsutavatele lapsukestele nimeks — Operett, kuid alates hooajast 1907/1908, mil nägid rambivalgust «M-lle Nitouche» ja «Geiša», kannavad Su võsud juba täieõiguslike teatrikodanikena opereti auväärset nimetust, kuigi see «täieõiguslikuks teatrikodanikuks» arvamine ei sündinud sugugi kartuseta. Mul on siin käepärast tolleaegne «perekonna» ehk teatri aastaaruanne, kus Sinu «perekonna liikmeks» arvamist on põhjendatud järgmiselt:

«...kavatseti ka laulumängusid ja kergeid operettisid toime panna. Laulumäng ja operett võeti ainult selle mõttega eeskavasse, et teatri sissetulekut suurendada.» Paari aasta pärast on aga toon sootuks teine: «Kavatseti sihikindlalt operettisid mängida ja igas nädalas vähemalt üks õhtu opereti jaoks määrata...» NB! «Sihikindlalt»! Tähendab, tasusid end ära, kui samal ajal Otto Hermanni julged unistused ooperi suhtes valmistasid esialgu veel pettumuse. «Öömaja Granadas» ja «Alessandro Stradellat» kanti ette ainult kuus korda, kui samal ajal Sinu kontosse kirjutati 92-st teatrietendusest 45 etendust. (Pooled etendused!) Nüüd järgnesid juba säärased teosed nagu «Gasparone», «Lõbus talupoeg», «Kerjusüliõpilane» jt. Suurima menu neist saavutas «Lõbus talupoeg» ja seda eeskätt tänu Paul Pinna, Lully Virkhausi, Alma Veltmanni ja Eduard Kurnimi suurepärasele mängule.

Kuigi juba tollal «Estoniale» ette heideti, et ta Sinu — Opereti hellitamise ja soosimisega liiale minevat, ei heidutanud need arvamused siiski Sind. Suure eduga lavastuvad operetid: «Modell», «Mäekaevur», «Metsaülema tütar», P. Pinna ja A. Virkhausi algupärand «Jaaniöö», peale selle «Lõbus lesk», «Mustlasparun», «Nahkhiir», «Ilus Helena», «Armas Augustin» jt. Muide, viimatinimetatus esines esmakordselt tähelepanu vääriva eduga kadunud Benno Hansen. See suur hoog muusikalavastuste alal jätkub ka

uues «Estonias» P. Pinna juhtimisel, kui saabub Esimene maailmasõda, mis esialgu oma karmusega kõiki ehmatab. Aga juba järgmisel sõja-aastal, toibununa esimestest kokkupuudetest sõja julmusega, Sa laulad, mängid ja tantsid veelgi elurõõmsamana, saavutades oma pooldajate hulgas haruldase menu. Kuid jällegi püüavad nii pedantsed arvustajad, tagurliku filosoofiaga esteedid kui ka lihtsalt kadetsejad Su võidukäiku pidurdada: hooajal 1916/17 tahetakse Sind sellest ühisest kodust hoopiski välja heita (!), põhjendades seda otsust vastavate jõudude ja orkestri puudumisega. Tulihingelised operetikunstnikud aga, Sinu tõelised südamesõbrad Lully Virkhaus, Alfred Sällik jt., tõmbavad kaasa kõik, keda Sa korra olid köitnud oma imepäraste võlusidemetega, ning veel hoogsamalt helisevad «Estonia» laval Falli, Kálmáni, Lehári, Planquette'i, Millöckeri, Offenbachi, Straussi jt. surematud operetimeloodiad.

Kuni Teise maailmasõja eelõhtuni püsisid Sa mittehellitavaist ennustusist hoolimata oma sõsarkolleegide — Draama, Ooperi ja Balleti — kõrval esikohal. Vägisi pole Sa seda kohta kunagi taotlenud, kellelegi pole Sa tahtnud takistuseks ees olla. Ja milleks! Kui näiteks sirvida aruandeid kuni 1938/39. a., selgub, et operetikülastajate arv — see teatri baromeeter — oli circa 37%, s. t. keskmiselt ⅓ kogu teatrikülastajaist käis vaatamas operetti.

Kuigi täna on Sinu sünnipäev, ära muutu minu kiidusõnadest siiski iseteadvaks! Ära unusta kõigepealt neid, kelle õlgadele Sa oled kanda andnud oma ilusa, kuid nii raske kunsti, ja ära unusta ka seda suurt abi, mida Sulle alati on andnud lahkelt Sinu teised «õed» — Ooper, Ballett ja Draama.

Jälgides veidi Sinu eluteed, näeme siin mitut erinevat perioodi, mida võib siduda teatud isikutega, kes neile on andnud oma värvingu. Sa ju ei vaidle vastu, et näiteks ajajärku Sinu elus 1918—1925 võib nimetada Sällikute ajajärguks? Tarvis vaid rääkida nendega, kes on näinud Alfred Sällikut kas «Silvas» või «Bajadeeris», ning me mõistame, et neil inimestel hõõgub südames veel tänagi mälestustetuluke, mis kunagi süttis selle suurepärase kunstniku sädelevast talendist. Või siis kõigi aegade temperamendikaim subrett— Grete Sällik! Nendega koos ei unusta me muidugi ka sääraseid nimesid, nagu Lully Virkhaus, Betty Kuuskmann, Salme Peetson, Helmi Einer, Olga Mikk-Krull. Viimased kaks olid peamiselt küll ooperijõud, kuid nagu draamanäitlejail E. Kurnimil, P. Pinnal,

A. Lüdigil, A. Michelsonil jt. tuli tollal kõigil teatrijõududel operetis kaasa lüüa. Isegi meie draama «kahuril» — Ants Lauteril! («Viimne valss».)

Järgneval perioodil 1925—1930 ei esine operetis säärast nime, mille populaarsust võiks kõrvutada Sälliku omaga, kuigi debüteeriva Karl Otsa («Teresina», «Paganini») ja Olga Tiedeberg-Torokoffi panus operetile ei olnud väike. Samuti tuleb hinnata Konstantin Savi teeneid, kes vähehaaval hakkas asendama operetist taanduvat A. Sällikut.

Järgnev aastakümme on ühenduses Agaton Lüdigi nimega, kes andis Sulle, kallis Operett, kõik, mis tal varuks oli, oma särava näitleja- kui ka lavastaja-ande, jõu ja tervise. Seda ajavahemikku võib nimetada ka Milvi Laidi perioodiks, kes hurmava kannikesena lõi Sinu ümber alati heliseva kevade. Mainigem vaid mõningaid meeldejäävamaid lavastusi M. Laidiga: «Montmartre'i kannike», «Viktoria ja ta husaar», «Džaina», «Lõbus lesk», «Mariza» ja palju, palju teisi. Kui tahaks aga peatuda pisut rohkem A. Lüdigi (hiljem Agu Lüüdik) nime juures, siis käesolev kiri selleks kahjuks ruumi ei luba, küll aga oleks operetist kõneldes aeg mõelda esmajärjekorras selle suure operetimeistri monograafia koostamisele.

Rääkimata A. Lüdigi teeneist lavastajana tuleb hinnata veel üht teist fakti: A. Lüdigi käe alt sirgusid säärased operetijõud, nagu M. Laid, R. Reinik, G. Murre, A. Eskola, H. Sutt jt. Ja kui lisada siia veel juurde «väike täiendus» draama arvel, nagu P. Pinna, H. Laur, A. Vaino jt., siis saame ettekujutuse selle suurepärase ansambli tugevusest.

Tehes kokkuvõtet Sinu — Opereti käidud eluteest, arvestades mainitud daatumeid, näeme, et see on olnud keerukas, kuid siiski kindla sammu ja rühiga astutud teekond. Alustati laulumänguga, siirduti edasi ansamblioperetti, selle järel aga tuli moodne salongi-operett. Siis hetkeline kallak revüü-operetti, kaldumata siiski äärmusesse, ja tagasipöördumine vahepeal juba klassikaks saanud repertuaari juurde. Samal ajal uute vormide otsingud ja püüded mängu- kui ka lavastusstiilis läheneda muusikalisele komöödiale, mis omakorda taotlesid teatud murrangut ka repertuaari valikus. Ikka julgemini hakati rääkima opereti sisulisest küljest, koguni algupärasest operetist. Esimesed kobavad sammud selles suunas astuti Priit Ardna operettidega: «Tütarlaps kodumaata», «Igavene legend», «Tatra tüdruk» ja «Kalurineiu».

Kuidas või kuhu oleks jätkunud tee, on raske öelda, sest uuesti haaras karm sõjakäsi meie kodumaa oma haardesse ja seekord valusamini kui kunagi varem. Vähe on rääkida Sinu elust noil aastail. Vahest ehk ainult seda, et operetitrupp suurenes mõne liikme võrra. (Endel Pärn, Henn Aare, Aleksander Mälton ja selle kirjakese kirjutaja.)

Möödusid sõja-aastad... Uue elu jõud taastas «Estonia». Ja tänu vanameister A. Lüüdiku energilisele juhtimisele etendus 7. dets. 1944. a. taas operett — «Silva». Kaastegevad olid: O. Lund ja T. Maasing (Silva), S. Sooäär, K. Tiidus, L. Virkhaus, A. Lüüdik, E. Pärn, R. Nuude, V. Leetjärv, H. Malmsten, B. Hansen, P. Pinna, F. Juhandi, P. Mägi jt. Algus oli tehtud, edasi läks juba kergemini. Etendusid «Montmartre'i kannike», «Kõrbelaul», «Kolm musketäri», «Kerjusüliõpilane» jt. Uutest jõududest liitusid endistele M. Kodanipork, I. Uudelepp, M. Rebane, E. Meil, E. Eesmaa, G. Ots, A. Mering (tegutses ka lavastajana), K. Vaha, V. Luts, V. Viisimaa, J. Jürgo, A. Aasma jt. Nii mõndagi hakkas sel otsival, organiseerival ajajärgul töö tagajärgedes juba selguma, kui keset eluröömu, täis pulbitsevat uue elu rütmi, tuli igaveseks hüvasti öelda oma juhile, opereti tulihingele Agu Lüüdikule ja kaheksa tundi hiljem neid ääretult kurbi ning valusaid sõnu öelda ka Paul Pinna põrmu juures.

Jah... meenuvad hetked, veedetud koos Agu Lüüdikuga, mil vanameistri mõtted, kui ta rääkis tulevikust, jõudsid alati ikka ühte ja samasse lõpp-punkti: algupärane operett ja esimese täisverelise nõukoguliku opereti lavastamine.

Ent elu tõttab edasi. Mineviku väärtused saavad tee tasandajaks tulevikuideedele. Lavastus esimene nõukogude operett — I. Dunajevski «Vaba tuul» (lavastaja Eino Uuli). See oli katse, kuid julge ja tagajärjekas. Kuigi trupi koosseis oli oma võimetelt ebaühtlasem kui kunagi varem, tegid inimesed siiski kõik, mis suutsid. Püüti õppida ja juba järgmises lavastuses, J. Miljutini «Rahutus õnnes», esines kogu operetitrupp tervikliku ansamblina ning andis üsna õnnestunult kõike seda, mida nõukogulik kunst operetilt nõudis. Edasi lavastuvad: «Trembita», Aleksandrov-Matvejevi «Sinu kõrval», mille menu, eriti perifeerias, võib võrrelda isegi «Silvaga». Järgnevad N. Strelnikovi «Orjatar», N. Dolidze «Keto ja Kote» ja lõpuks meie esimene nõukogulik algupärand: E. Arro—L. Normeti «Rummu Jüri» A. Meringu—H. Lumeti libretos. Mainitud teoste kõrval said lavaküpseks veel järg-

mised lääne operetid: «Rose-Marie», «Öö Veneetsias», «Vaikselt anuvad mu laulud», «Nahkhiir», «Lõbus lesk» ja «Linnukaupleja». Uutest jõududest liitusid operetti noored solistid: Asta Vihandi, Silvia Urb, Madli Poola ja Ester Lepa.

Ja olemegi jõudnud käesoleva hetkeni. Ei ole vist kahtlust, et kokku võttes Sinu tegevust, võime siiski rahuliku südamega öelda, et eesti kutselise teatri elus oled Sinagi — Operett — etendanud küllaltki tähelepanuväärivat osa. Tähtsaim on kahtlemata see, et Sa oma vaheldusrikkuse tõttu oled püsinud vahetpidamata repertuaaris kui populaarseim, rahvalikem žanr, äratades seega massides huvi kogu teatri vastu üldse.

Kuid tundes rõõmu oma saavutusist, julgeme siiski näha ka oma puudusi, hoolimata juubelist.

See ei ole ju vale, et teinekord ehime end kõiges välises pisut rohkem kui vaja: lööme kergemeelselt vallatledes oma mängus uperpalli, unustades sealjuures tähtsaima — sisu. Kasutades rikkalikku minevikupärandit, võtame tihti sealt tormakalt üle selle, mida nimetame hiljem halvaks trafaretiks ja rutiiniks. (On olemas ka hea trafarett ja hea rutiin!) Juhtub sedagi, et joobununa õnnetundes publiku hellitussõnadest ja lausa rõkkavast saalist me unustame printsipiaalsuse. Selleks, et need hellitussõnad oleksid ära teenitud, rõkkav naer värske ja terve, on meil vaja pidevalt k a s v a d a j a a r e n e d a. Aga (alati leidub ju mõni «aga») selleks, et areneda, selleks t u l e b t e h a t ö ö d! Tuletangi siit oma juubelisoovid Sinu teiseks algavaks poolsajandiks:

1. Rohkem tööd! Rohkem edasiviivaid, eredaid operetilavastusi!
2. Soovin, et lahked tööandjad ei loeks Sinu saavutusi ainult kassaaruandeist, vaid näeksid Sind võrdõigusliku perekonnaliikmena, kes ausa töötegijana vaimsel töörindel vajab samuti tähelepanu ja hoolitsust nagu iga teinegi kunstiliik. (NB! M õ e l g e k a j ä r e l k a s v u l e!)
3. Soovin, et Sa annaksid minu kirja lugeda ka meie heliloojatele ja libretistidele (ka arvustajaile) — kõigile, kes ootavad meilt rohkem «murranguid» ja «uusi tuuli». Teadku nad, et ootame neilt sääraseid algupärandeid või nõukogulikke operette, mis tõesti vajavad lähenemist murrangulist teed mööda. Kui aga meile pakutakse «nõukogulikke» operette, milles pole rohkem nõukogulikkust kui autori nimi ja vahest

ka aeg ning tegevuskoht, — operette, mille algeline dramaturgia püsib vaevu koos ainult idee najal, siis eelistame klassikat, millest meil on siiski veel väga palju õppida.

Niisiis, uusi, s i s u k a i d a l g u p ä r a n d e i d! Ärgu kardetagu, et me selle sisu sealt mõne «trafareti» või «rutiiniga» hävitame.

4. Soovin Sulle, meile kõigile, kes me oleme koondunud Sinu — Opereti ümber, rohkem kriitikat, sõnavõtte, ülevaateid jms. Kuid olgu see õiglane ja a s j a t u n d l i k, kantud leplikkuse ja heatahtlikkuse vaimust. Tihti armastavad arvustajad öelda: «Rahvas, see on teie ainuõige arvustaja.» Nõus! Midagi pole paremat kui kuulda rahva häält. See on siiras, alati õiglane ja vaimukas. Miks aga siis needsamad soovitajad ja arvustajad enda sellest kaasaelavast teatripublikust tihti kõrgemale asetavad? Meie arvates peab ka arvustaja oskama etendusel tunda naudingut, lõbususe kui niisuguse peamist koostisosa. Muidugi, on ju päris põhimõttelisi operetivihkajaid, aga sellega pole midagi katki. Põhimõtete üle võib vaielda, kuid propageerida neid halvustava arvustusena ei ole õige. Midagi pole kunstile kahjulikum kui mahategev, põlastav, mitte midagi head nägev, tihti isegi isiklikult solvav kriitika. Aga muide, mis rääkida arvustajaist, kes ei seisa otseses ühenduses teatriga, kui meil leiduvat päris kutselisi teatriinimesi, kes avalikult deklareerivat, et nad e i s a l l i o p e r e t t i, teĥes seda ainuüksi sellepärast, et neilt seda n õ u t a k s e (!). Ja tagajärjed? Olevat suurepärased! Mine tea, võib-olla saavutasidki Offenbach, Strauss, Kálmán jt. selle ala meistrid oma parima just selle tõttu, et nad kirjutasid operetti vastumeelselt. Peab uurima.

*

Ja lõpuks, mida Sulle veel soovida? Kui mu eespoolloetletud soovid täituksid, siis vahest jätkukski esialgu, aga võib juhtuda ka nii, et kõik jääb vanaviisi. Mis siis?

Viiskümmend aastat oled Sa püsinud, hoolimata igasugustest tuultest ja tormidest. Olen kindel, et seda püsivust jätkub Sul ka tulevikus, sest need, kes Sulle oma ande ja töö näol on andnud ja edaspidigi annavad Su hinge ja vere, ei mõtle kunagi endale,

vaid neile, kes vaatamata meie puudustele ja vigadele on huvi ja armastusega täitnud teatrisaale tuhandeid ja tuhandeid kordi. Jääme siis tulevikuski truuks sellele ainuõigele liidule ja läheme koos edasi, avali südame ning elujõulise optimismiga!

Nende kõikide nimel, kes Sinuga on valmis ka tulevikus jagama nii rõõmu- kui murepäevi.

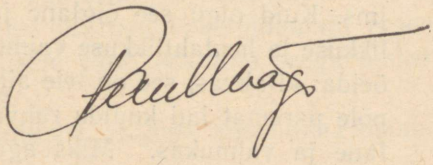

TEATRI HOONE

VETERANE TEATRI MINEVIKUST

P. PINNA
Eesti NSV rahvakunstnik
1884—1949

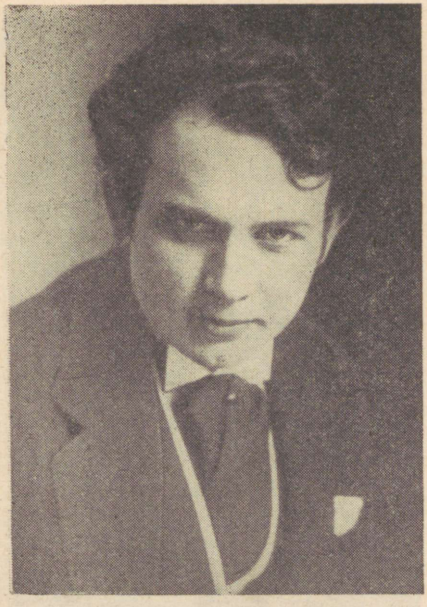

T. ALTERMANN
1885—1915

K. JUNGHOLZ
1878—1925

E. KURNIM
1883—1933

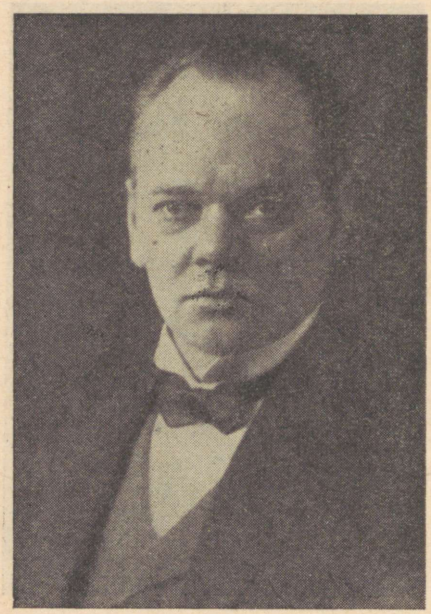

A. TRILLJÄRV
1871—1944

A. MIHKLISOO
1880—1952

A. SÄLLIK
1890—1943

N. PINNA
1884—1937

H. GLESER
1893—1932

R. KULL
1882—1942

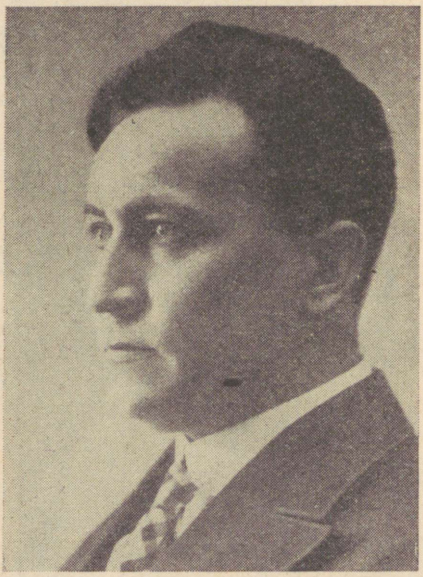

B. HANSEN
1891—1952

K. VIITOL
Eesti NSV teeneline kunstnik
1888—1944

A. LÜÜDIK
Eesti NSV teeneline kunstnik
1897—1949

A. TUURAND
1888—1936

H. EINRE

S. PEETSON

A. ÜKSIP
Eesti NSV teeneline kunstnik

E. VILLMER

B. KUUSKEMAA
Eesti NSV teeneline kunstnik

A. ARDER
Eesti NSV teeneline kunstnik

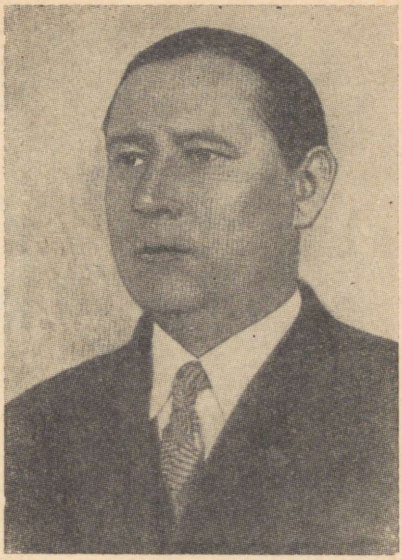

A. VAINO

A. SÄREV
Eesti NSV teeneline kunstitegelane

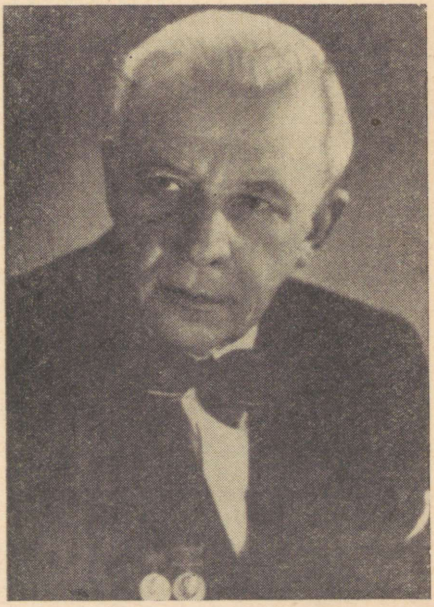

H. LAUR
Eesti NSV rahvakunstnik

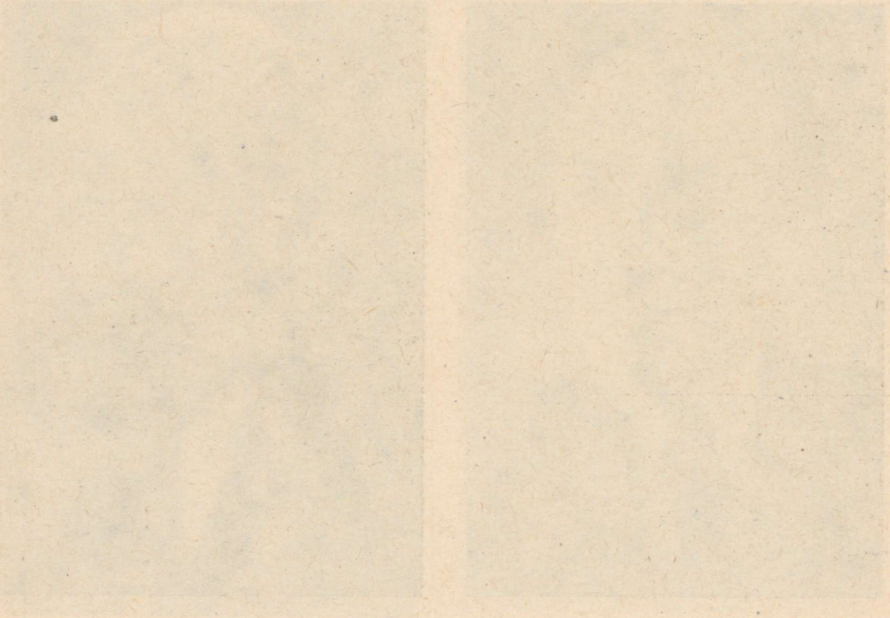

RAT «ESTONIA» TÄNAPÄEV

*

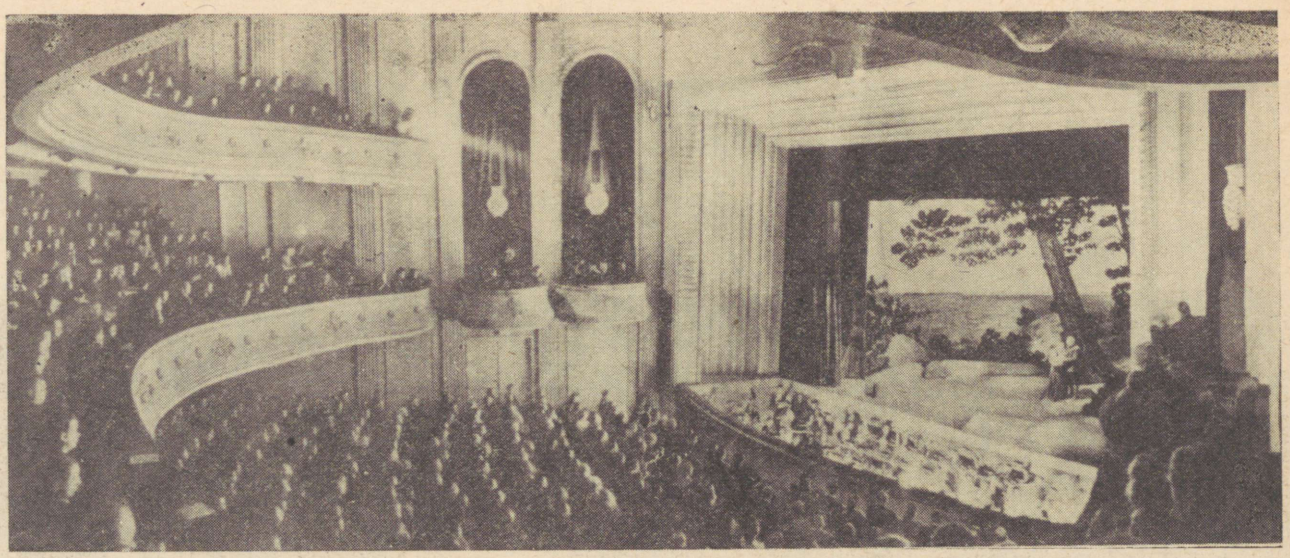

TEATRI SAAL. OOPERI «TORMIDE RAND» ESIETENDUS

*

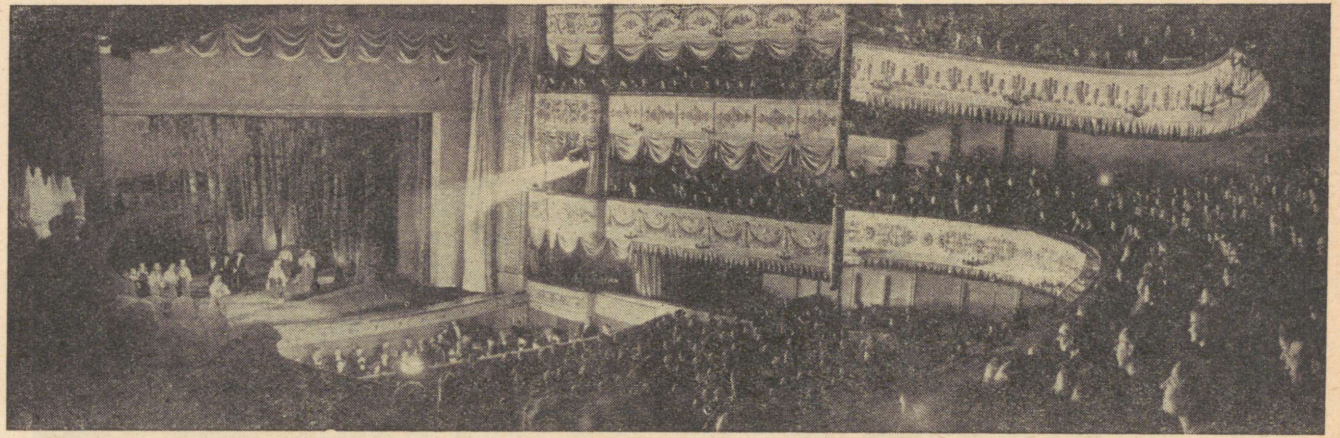

BALLETI «TIINA» ETENDUS MOSKVA SUURE TEATRI FILIAALIS
(dets. 1956. a.)

EESTI KUTSELISE TEATRI JA RAT «ESTONIA» 50. AASTAPÄEVALE PÜHENDATUD PIDULIKU KOOSOLEKU PRESIIDIUM.

*

MÄLESTADES LAHKUNUD ESTOONLASI
METSAKALMISTUL

TEATRI KUNSTILINE JA ADMINISTRATIIVALA JUHTKOND

Peadirigent — *ENSV rahvakunstnik K. RAUDSEPP*

*

Peanäitejuht — *VNFSV teeneline kunstnik, ENSV rahvakunstnik A. VINER*

*

Peaballettmeister — *BANSV teeneline kunstitegelane V. PÄRI*

*

Peakoormeister — *ENSV teeneline kunstnik T. TARGAMA*

*

Peakunstnik — *E. RENTER*

*

Dirigendid: *ENSV teeneline kunstnik F. NIKOLAI-NIGULA, V. JÄRVI*

*

Näitejuht — *P. MÄGI*

*

Koormeister — *I. TRILLJÄRV*

*

Ooperi näitejuhi assistent — *E. NEMIROVITŠ-DANTŠENKO*

*

Balleti näitejuhi assistendid: *ENSV teenelised kunstnikud A. KOIT, B. BLINOV*

*

Balleti pedagoog — *Z. KABALEVSKAJA*

*

Etteütlejad: — *O. KRULL, J. OLBREI*

*

Literatuuriala juhataja — *N. GOLDSCHMIDT*

*

Kontsertmeistrid: *ENSV teeneline kunstnik T. RAJALA-KOHA, V. JOHANSON, E. HIOB, R. KURSK, K. ŽIPRIS*

*

Näitejuhi abid: — *J. RANDVA, L. JOONSON*

*

Teatri direktor — *ENSV teeneline kunstitegelane J. KÄÄRAMEES*

*

Teatri direktori asetäitja — *E. VALGMA*

*

Teatri peaadministraator — *J. UIBOPUU*

*

OOPERIARTISTID:

SOPRANID:

ARDER-RUNGI, M. — ENSV teeneline kunstnik
GERRETZ-LUND, O. — ENSV rahvakunstnik
KODANIPORK, M. — ENSV teeneline kunstnik
KÜLVAND, A.
LEPA, E.
MAASIK, E. — ENSV rahvakunstnik
MOOR-SELLISTEMÄGI, L.
NELUS, V. — ENSV teeneline kunstnik
PADRIK, P.
TIIDUS, K.

MEZZO-SOPRANID:

ISSAKOVA, L.
KASK, I.
POOLA, M.
URB, S.

TENORID:

GURJEV, V. — ENSV teeneline kunstnik
OTS, K. — ENSV teeneline kunstnik
OTTO, H.
PÕVI, A.
TARAS, M. — ENSV rahvakunstnik
EESMAA, E.

BARITONID:

AASMA, A.
KUUSIK, D. — NSVL rahvakunstnik
OTS, G. — ENSV rahvakunstnik
TALES, G. — ENSV teeneline kunstnik
VEIKAT, V. — ENSV teeneline kunstnik

BASSID:

LINNAMÄGI, A.
PÄRN, A. — ENSV teeneline kunstnik
RAUKAS, O. — ENSV teeneline kunstnik
SEPP, A.

*

MUUSIKALISE KOMÖÖDIA ARTISTID:

GROSHOLM-REBANE, L.
JOHANSON, J.
JÜRGO, J.
LUTS, V.
MALMSTEN, E.
MALMSTEN, H.
MERING, A.
PEETRI, V.
SOOÄÄR, S.
VAHA, K.
VIISIMAA, V.
VIHANDI, A.

*

KOORIARTISTID:

SOPRANID

EINLA, A.
HALLISTE, A.
HELLAM, M.
JUHANSOO, L.
KANN, H.
KARILO, L.
KOPP, G.
KUUSMAA, E.
KÕVERJALG, E.
PEEKMAN, L.
RAUKAS, I.
SARAP, H.
SARAPIK, H.
SIIM, L.
TALI, A.
VEENRE, M.

ALDID:

KALME, I.
KARRING, M.
KUUSEMETS, H.
LÄNTS, A.
MONTVILA, O.
PANOVA, L.
PIIROJA, O.
PRANNO, A.
REISBERG, H.
SIREL, V.
SOOM, L.
TAUTS, U.
VASAR, V.

TENORID:

ARTEMENKO, M.
JUHANDI, F.
PUHM, H.
PÕLDOJA, O.
RAUDAM, H.
SUURKAEV, L.
TRALLA, T.
VIHANDI, O.
VIKAT, A.

BASSID:

ERBSEN, A.
FREIBERG, H.
HEINAPUU, U.
KUUSEMETS, I.
PUKS, T.
PÄRG, V.
RAIEND, A.
SEIN, H.
VAHTMAA, R.
VALLIMÄE, A.

*

BALLETIARTISTID:

NAISARTISTID:

AAS-RAKSNEVITŠ, I.
ESKOLA-LEEVER, V.
HAABJÄRV-ARG, J.
HINK-VÄLJAK, M.
KABISTSER, B.
KINGISSEPP, S.
KOIK-ARAK, A.
KOIT-MALLING, H.
KONGAS, I.
KORETSKAJA, E.
KUSKOVA, E.
LAKS-PÕDER, I. — ENSV teeneline kunstnik
LEETMA, L.
LEIS, A.
LIIV, H.
LOORENTS, M.
MONAKOVA, M.
MURDMAA, M.
MÕTUS, T.

NAEL, H.
NIELÄNDER-TAMM, S.
OLO, A.
OTS, A.
PETERSON, A.
PUUR, H. — ENSV teeneline kunstnik
RANDVIIR, T.
RIPS, E.
RÜÜTEL, A.
SIIMAN-GENERALOVA, I.
ULLA, Ü.
UULI-RAUDSEPP, J.
ÜLEVAIN-JOASOO, E. — ENSV teeneline kunstnik

MEESARTISTID:

BLINOV, B. — ENSV teeneline kunstnik
HAGUS, V. — ENSV teeneline kunstnik
HANSON, A.
HERKÜL, A.
KIVISALU, G.
KOIT, A. — ENSV teeneline kunstnik
KÖLLU, V.
LOO, V.
NIELÄNDER, H.
NÕMMIK, S.
PALANG, H.
PUUSAAG, U.
PÜÜMAN, K.
RANNIKU, R.
RIISMANN, A.
ROOS, P.
SILLA, I.
ŠUR, D.
TSUGAI, A.
VIIRG, J.
ÜLEVAIN, E.

*

ORKESTRIARTISTID:

I VIIULID:

SCHÜTS, H. — kontsertmeister, ENSV teeneline kunstnik
MILLI, R.
JAKOBI, A.
ERENDI, R.
RIKANDI, H.
SÄREV, N.
MILLI, S.

II VIIULID:

VARVIK, A.
KRANIG, M.
LIIVES, E.
JÖÖTS, H.
TRIODIN, K.
LUIK, M.

ALDID:

VIILUP, J.
JOONASE, A.
LOIT, E.

TSELLOD:

LEVALD, M. — kontsertmeister
LEICHTER, L.
KÄSPER, A.
KÄSPER, A.

KONTRABASSID:

KUUSEMETS, J.
VELLESAAR, H.
LAENDE, M.

FLÖÖDID:

PEÄSKE, E.
SAU, A.
HELISTO, A.
SELBERG, L.

OBOED:

JUKSAR, H.
SEPP, H.
RANNU, A.
VIIRES, V.

KLARNETID:

KRIIT, R.
KOSTABI, J.
PIKKNURM, O.
RANNU, A.

FAGOTID:

RAUDMÄE, L.
ERNESAKS, O.
SAANPERE, E.

TROMPETID:

PLEES, A.
VELLEND, H.
HAKK, P.
ORUSAAR, H.

METSASARVED:

HIOB, E.
MIŠTŠENKO, N.
KASEMÄGI, R.
VALTNA, H.
MERELAID, H.
LEHIS, A.

TROMBOONID:

KIVI, J.
KÄRNER, L.
RAUDMÄE, Ü.
PRÜGI, H.

LÖÖKPILLID:

KÄOKE, A.
LAIKVEE, R.
REINTAM, U.

TUUBA:

ILUMETS, U.

HARFID:

TOBIAS, S.
TAMBERG, L.

LAVASTUS-TEHNILISE JA KUNSTILIS-DEKORATSIOONIALA JUHTKOND:

Lavastusala juhataja — *A. KÜNNAPUU*

*

Lavamasinist — *G. ANNUS*

*

Valgustusala juhataja — *V. LOSS*

*

Mööbli- ja rekvisiidiala juhataja — *A. MARIPUU*

*

Dekoratsiooniala juhataja — *F. THALING*

*

Riietusala juhataja — *L. KAGOVERE*

*

Jumestusala juhataja — *V. TOHERA*

*

Lukussepaala juhataja — *L. NIGUL*

ADMINISTRATIIVALA PERSONAL

TEATRI VETERANID,
TÖÖTANUD KOLLEKTIIVIS ÜLE 30 AASTA

I RIDA VASAKULT:

LAANEKORB, E.
REIMERE, H.
PÄID, P.
KUNTLER, A.
ARDEDR-RUNGI, M., ENSV teeneline kunstnik
EINRE, H.
TAE, A.
PEETSON, S.
OLBREI, J.
REINBERG, F.
NOORLEIN, H.
LÄNTS, A.

II RIDA VASAKULT:

KAAL, J.
LIIVES, E.
VALLE, A.
RÄLI, L.
ITAL, J.
PILLOV, M.
LOMP, E.
LINALA, A.
SOOROV, E.
MATVEUS, A.
JOHANSON, J.
BLINOV, B., ENSV teeneline kunstnik

III RIDA VASAKULT:

OTS, K., ENSV teeneline kunstnik
MILLI, R.
KÄSPER, A.
KIVI, J.
HELISTO, A.
PUKS, T.
MARIPUU, A.
LOSS, V.
RANNIKU, R.
PÄRMA, A.
TOHERA, V.

KIRILL RAUDSEPP
Eesti NSV rahvakunstnik,
peadirigent

ALEKSANDER VINER
Vene NFSV teeneline kunstnik,
Eesti NSV rahvakunstnik,
peanäitejuht

VIKTOR PÄRI
Baškiiri ANSV teeneline kunstitegelane,
peaballettmeister

OLGA LUND
Eesti NSV rahvakunstnik

ELSA MAASIK
Eesti NSV rahvakunstnik

TIIT KUUSIK
NSV Liidu rahvakunstnik

MARTIN TARAS
Eesti NSV rahvakunstnik

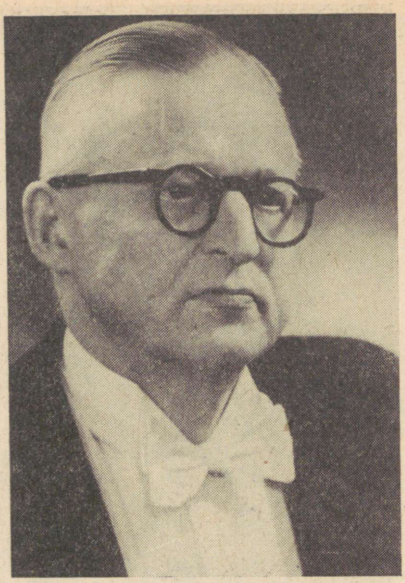

PRIIT NIGULA
Eesti NSV teeneline kunstnik
dirigent

VALLO JÄRVI
dirigent

TIIU TARGAMA
Eesti NSV teeneline kunstnik,
peakoormeister

IRA TRILLJÄRV
koormeister

PAUL MÄGI
lavastaja

JELENA NEMIROVITŠ-DANTŠENKO
lavastaja assistent

VOLDEMAR HAAS
Eesti NSV rahvakunstnik

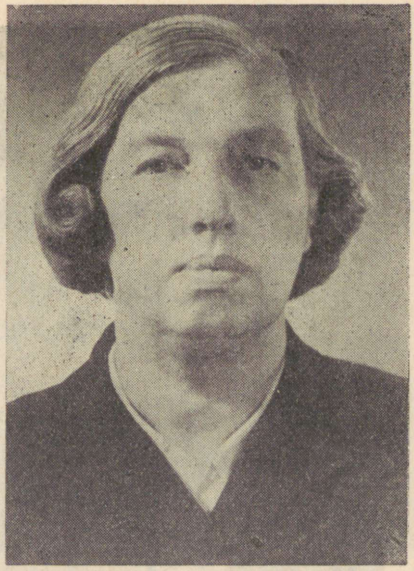

NATALIE MEI
Eesti NSV teeneline kunstitegelane, kunstnik

ELDOR RENTER
peakunstnik

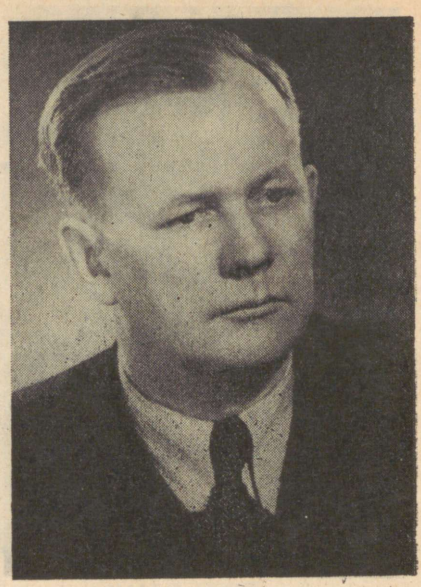

ALEKSANDER PEEK
Eesti NSV teeneline kunstitegelane, kunstnik

LEIDA KLAUS
kunstnik

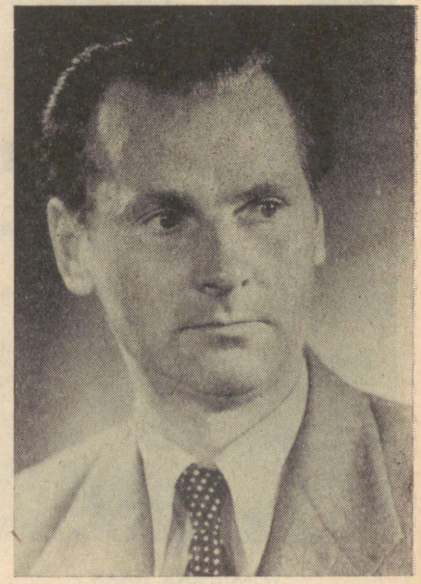

FRITS MATT
kunstnik

NIKOLAI GOLDSCHMIDT
muusikalis-kirjanduslik osakonna juhataja

TEKLA RAJALA-KOHA
Eesti NSV teeneline kunstnik, kontsertmeister

HUGO SCHÜTS
Eesti NSV teeneline kunstnik, orkestri kontsertmeister

MARTIN LEVALD
orkestri kontsertmeister

ELEONORA HIOB
kontsertmeister

VEERA JOHANSON
kontsertmeister

RAIVO KURSK
kontsertmeister

KAZIMIR ŽIPRIS
kontsertmeister

GEORG OTS
Eesti NSV rahvakunstnik,
ooperiartist

META KODANIPORK
Eesti NSV teeneline kunstnik,
ooperiartist

VIKTOR GURJEV
Eesti NSV teeneline kunstnik,
ooperiartist

VEERA NELUS
Eesti NSV teeneline kunstnik,
ooperiartist

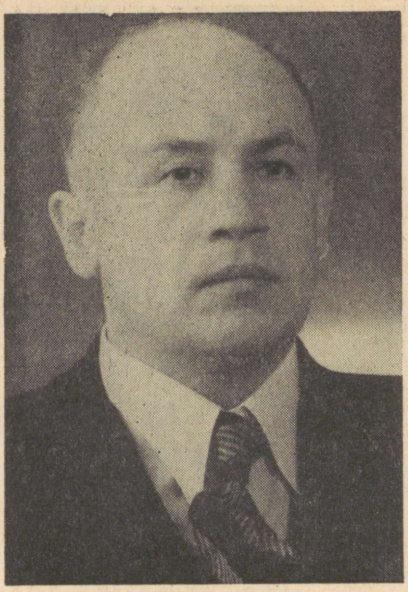

GEORG TALEŠ
Eesti NSV teeneline kunstnik, ooperiartist

MARTA RUNGI
Eesti NSV teeneline kunstnik, ooperiartist

AARO PÄRN
Eesti NSV teeneline kunstnik, ooperiartist

VOOTELE VEIKAT
Eesti NSV teeneline kunstnik

KLAUDIA TIIDUS
ooperiartist

LINDA SELLISTEMÄGI
ooperiartist

LUDMILLA ISSAKOVA
ooperiartist

OTT RAUKAS
Eesti NSV teeneline kunstnik,
ooperiartist

ENNO EESMAA
ooperiartist

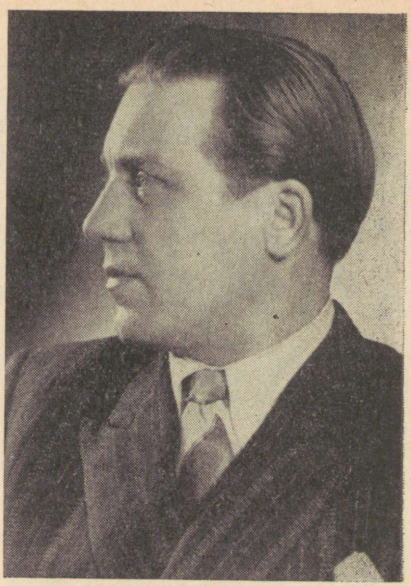

HEINO OTTO
ooperiartist

ARTUR LINNAMÄGI
ooperiartist

ANTS AASMAA
ooperiartist

ESTER LEPA
ooperiartist

SILVIA URB
ooperiartist

PAULA PADRIK
ooperiartist

AINO KÜLVAND
ooperiartist

MADLI POOLA
ooperiartist

JAAN JOHANSON
ooperiartist

AUGUST SEPP
ooperiartist

SOPHIE SOOÄÄR
operetiartist

MILLI REBANE
operetiartist

ASTA VIHANDI
operetiartist

EVA MEIL
operetiartist

ALFRED MERING
operetiartist

HUGO MALMSTEN
operetiartist

KALJU VAHA
operetiartist

VELLO VIISIMAA
operetiartist

JUHAN JÜRGO
operetiartist

VALTER LUTS
operetiartist

ORKESTRIKOLLEKTIIV

OOPERIKOOR

INGE PÕDER
Eesti NSV teeneline kunstnik,
balletiartist

HELMI PUUR
Eesti NSV teeneline kunstnik,
balletiartist

EIKE JOASOO
Eesti NSV teeneline kunstnik,
balletiartist

BORIS BLINOV
***Eesti NSV** teeneline kunstnik,*
balletiartist

VERNER HAGUS
Eesti NSV teeneline kunstnik,
balletiartist

ILMAR SILLA
balletiartist

TIIU RANDVIIR
balletiartist

ÜLLE ULLA
balletiartist

YVONNE RAKSNEVITŠ
balletiartist

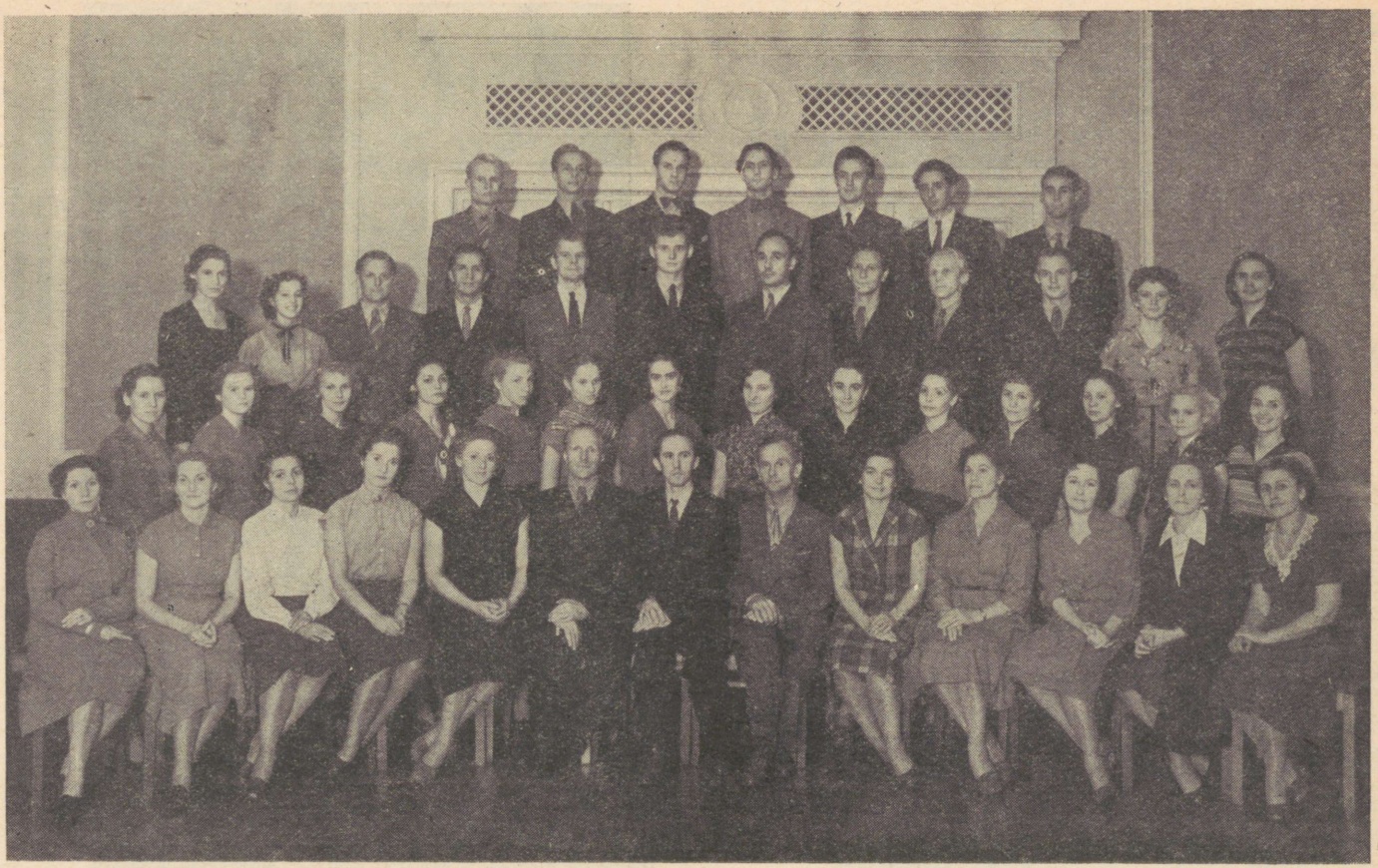

BALLETIKOLLEKTIIV

ALBERT-FELIKS KÜNNAPUU
lavastusala juhataja

GEORG ANNUS
lavamasinist

LINDA KAGOVERE
riietusala juhataja

FELIKS THALING
dekoratsiooniala juhataja

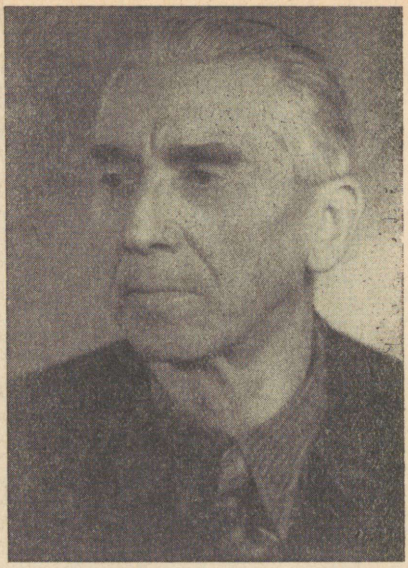

VOLDEMAR LOSS
valgustusala juhataja

ARNOLD MARIPUU
mööbli- ja rekvisiidiala juhataja

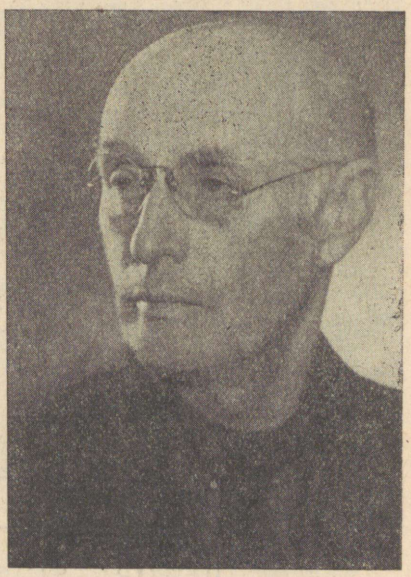

VALDUR TOHERA
jumestusala juhataja

KOSTÜÜMI-ALA TSEHH

*

DEKORATSIOONI-ALA TSEHH

*

JUMESTUS- JA KOSTÜMEERIMIS-ALA PERSONAL

LAVATEHNILINE PERSONAL

PILETÖÖRID JA RIIETEHOIDJAD

MAJANDUSTEHNILINE PERSONAL

RAT «ESTONIA» MUUSIKALAVASTUSI 1944–1956

Stseen ooperist «Tasuleegid»

*

Stseen ooperist «Tormide rand»

*

Stseen balletist «Kalevipoeg»

*

Stseen ooperist «Käsikäes»

*

Stseen balletist «Tiina»

•

Stseen muusikalisest komöödiast «Rummu Jüri»

•

Stseen ooperist «Vabaduse laulik»

*

Stseen ooperist «Pühajärv»

*

Stseen balletist «Kullaketrajad»

*

Stseen ooperist «Nikita Veršinin»

*

Stseen balletist «Punane moon»

*

Stseen operetist «Rahutu õnn»

*

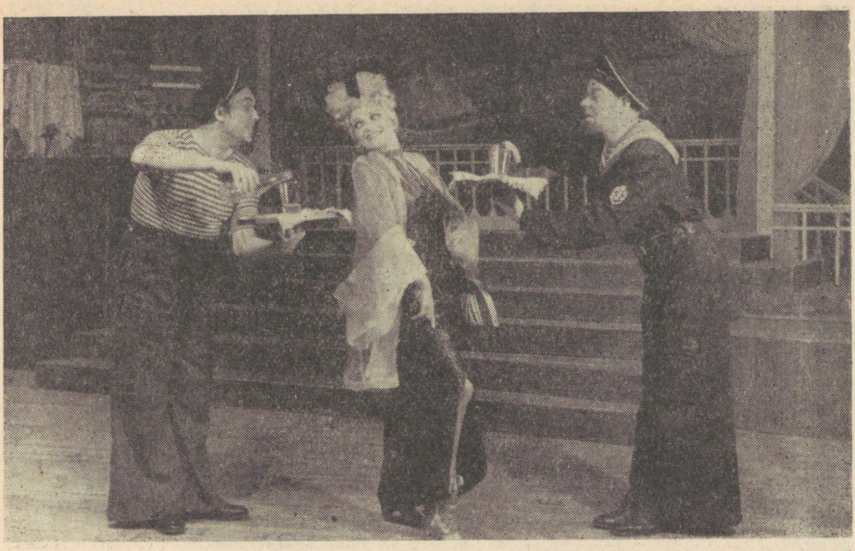

Stseen operetist «Vaba tuul»

*

Stseen balletist «Noorus»

*

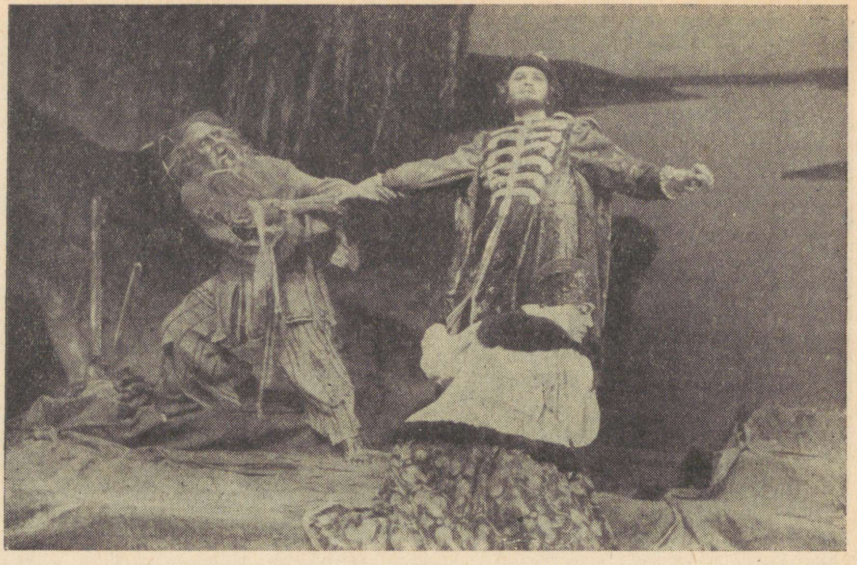

Stseen ooperist «Näkineid»

*

Stseen ooperist «Vürst Igor»

*

Stseen ooperist «Boris Godunov»

•

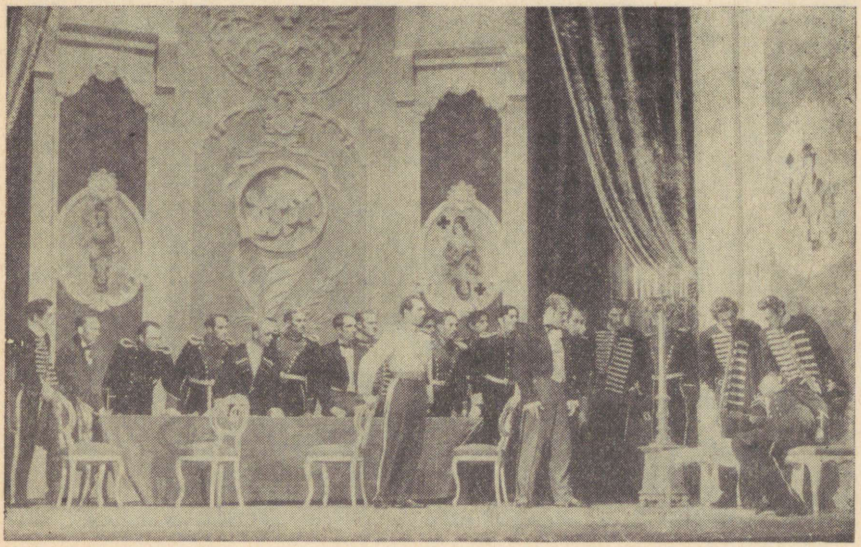

Stseen ooperist «Padaemand»

*

Stseen balletist «Luikede järv»

*

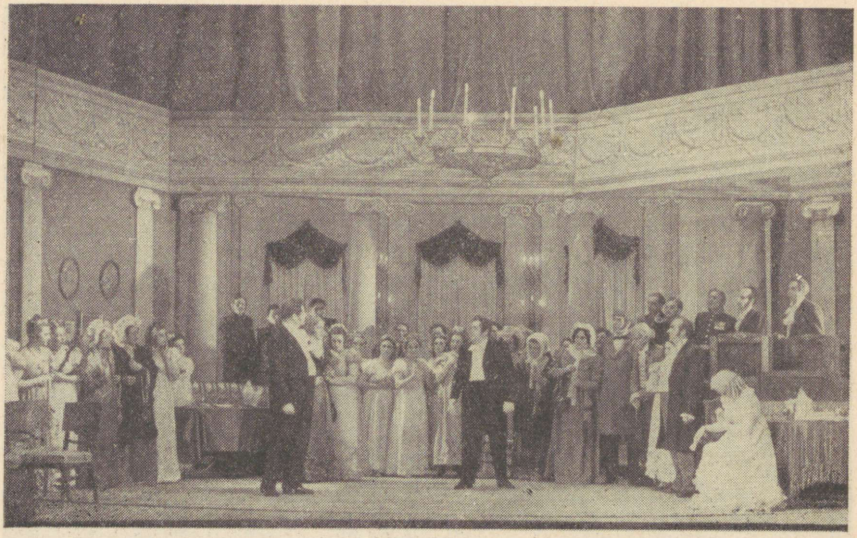

Stseen ooperist «Jevgeni Onegin»

*

Stseen balletist «Pähklipurejo»

*

Stseen ooperist «Jolanthe»

*

Stseen ooperist «Ruslan ja Ludmilla»

*

Stseen ooperist «Ruslan ja Ludmilla»

*

Stseen ooperist «Deemon»

*

Stseen ooperist «Deemon»

*

Stseen ooperist «Sevilla habemeajaja»

*

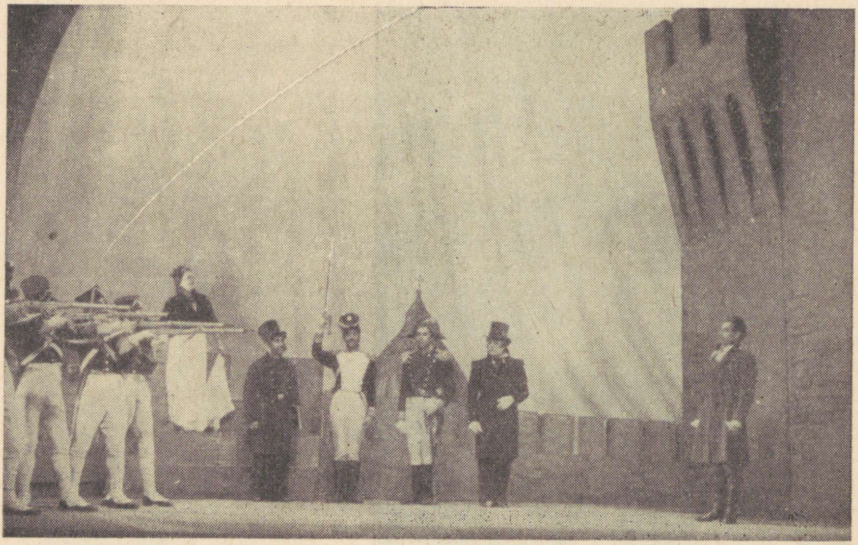

Stseen ooperist «Tosca»

*

Stseen ooperist «Tšio-Tšio-San»

*

Stseen ooperist «Traviata»

*

Stseen koom. ooperist «Müüdud mõrsja»

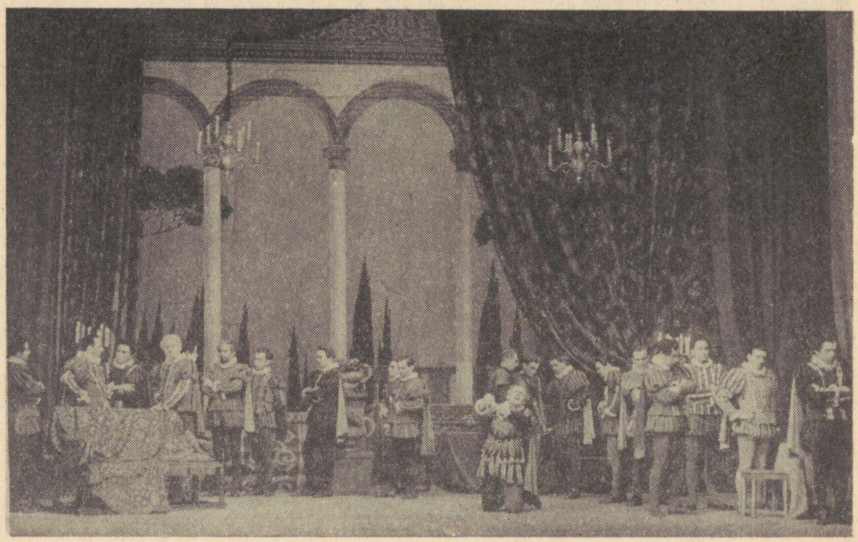

Stseen ooperist «Rigoletto»

Stseen ooperist «Don Juan»

*

Stseen ooperist «Don Juan»

*

Stseen ooperist «Carmen»

*

Stseen ooperist «Carmen»

*

Stseen operetist «Lõbus lesk»

*

Stseen operetist «Nahkhiir»

*

RAT «ESTONIA» MUUSIKALAVASTUSI

1906—1956

HOOAEG 1906/1907

OOPER:

OPERETT:

*

HOOAEG 1907/1908

OOPER:

OPERETT:

1. *S. Jones* — «Geiša»
2. *F. Hervé* — «Mademoiselle Nitouche»

*

HOOAEG 1908/1909

OOPER:

1. *F. Flotow* — «Alessandro Stradella»
2. *C. Kreutzer* — «Öömaja Granadas»

OPERETT:

1. *R. Planquette* — «Corneville'i kellad»

LAULUMÄNGUD:

1. *L. Nestroy* — «Robert ja Bertram»

*

HOOAEG 1909/1910

OOPER:

OPERETT:

1. *L. Fall* — «Lõbus talupoeg»
2. *C. Millöcker* — «Kerjusüliõpilane»
3. *C. Millöcker* — «Gasparone»
4. *C. Millöcker* — «Seitse kilplast»

*

HOOAEG 1910/1911

OOPER:

OPERETT:

1. *A. Virkhaus* — «Jaaniöö»
2. *F. Suppé* — «Modell»
3. *C. Zeller* — «Mäekaevur»
4. *J. Strauss* — «Kevade õhk»
5. *F. Lehár* — «Lõbus lesk»

*

HOOAEG 1912/1913

OOPER:

1. *R. Leoncavallo* — «Pajatsid»
2. *F. Suppé* — «Ilus Galatea»

OPERETT:

1. *J. Strauss* — «Nahkhiir»
2. *F. Lehár* — «Krahv Luxemburg»
3. *S. Jones* — «Geiša»
4. *L. Fall* — «Armas Augustin»
5. *L. Fall* — «Lahutatud naine»

*

HOOAEG 1913/1914

OOPER:

1. *E. Humperdinck* — «Hänsel ja Gretel»

OPERETT:

1. *L. Fall* — «Dollarprintsess»
2. *I. Kálmán* — «Sügismanööver»
3. *I. Kálmán* — «Mustlase mängupealik»
4. *H. Berté* — «Ilus kaardiväelane»
5. *E. Audran* — «Õnneingel»

*

HOOAEG 1914/1915

OOPER:

———

OPERETT:

———

*

HOOAEG 1915/1916

OOPER:

1. *G. Verdi* — «Traviata»
2. *G. Donizetti* — «Rügemendi tütar»

OPERETT:

1. *J. Offenbach* — «Orpheus põrgus»
2. *J. Offenbach* — «Pericola»
3. *E. Audran* — «Nukuke»
4. *J. Simm* — «Kooparüütel»
5. *S. Eysler* — «Lõbus abielumees»

*

HOOAEG 1916/1917

OOPER:

———

OPERETT:

1. *O. Nedbal* — «Poola veri»
2. *J. Einödshofer* — «Pöörane öö»
3. *R. Nelson* — «Kõrgus lõbutseb»
4. *O. Strauss* — «Valsiunistus»
5. *F. Lehár* — «Eva»

*

HOOAEG 1917/1918

OOPER:

OPERETT:

1. *G. Jarno* — «Helilooja tütar»
2. *J. Simm* — «Kosjasõit»

*

HOOAEG 1918/1919

OOPER:

1. *P. Mascagni* — «Talupoja au»
2. *G. Verdi* — «Traviata»

OPERETT:

1. *C. Zeller* — «Linnukaupleja»
2. *O. Strauss* — «Ringi ümber armastuse»
3. *S. Jones* — «Geiša»
4. *J. Strauss* — «Nahkhiir»
5. *J. Strauss* — «Mustlasparun»

*

HOOAEG 1919/1920

OOPER:

1. *E. Méhul* — «Joosep Egiptuses»
2. *P. Tšaikovski* — «Jevgeni Onegin»

OPERETT:

1. *C. Millöcker* — «Seitse švaablast»
2. *F. Lehár* — «Mustlase armastus»
3. *L. Fall* — «Armas Augustin»

*

HOOAEG 1920/1921

OOPER:

1. *C. M. Weber* — «Nõidkütt»
2. *Ch. Gounod* — «Faust»

OPERETT:

1. *F. Lehár* — «Mägivürst»
2. *J. Strauss* — «1001 öö»
3. *I. Kálmán* — «Silva»
4. *C. Zeller* — «Linnukaupleja»

5. *E. Audran* — «Nukuke»
6. *J. Offenbach* — «Orpheus põrgus»
7. *S. Jones* — «Geiša»
8. *F. Lehár* — «Mustlase armastus»

*

HOOAEG 1921/1922

OOPER:

1. *G. Bizet* — «Carmen»
2. *G. Verdi* — «Rigoletto»
3. *P. Tšaikovski* — «Jevgeni Onegin»

OPERETT:

1. *L. Fall* — «Ilus Risette»
2. *F. Lehár* — «Alpi roos»
3. *O. Strauss* — «Viimne valss»
4. *W. Bromme* — «Marion»
5. *L. Fall* — «Stambuli roos»
6. *I. Kálmán* — «Hollandlanna»
7. *F. Lehár* — «Lõbus lesk»
8. *L. Fall* — «Dollarprintsess»

*

HOOAEG 1922/1923

OOPER:

1. *G. Verdi* — «Aida»
2. *G. Rossini* — «Sevilla habemeajaja»

OPERETT:

1. *E. Künnecke* — «Onupoeg Bataaviast»
2. *R. Winterberg* — «Blond ingel»
3. *C. Millöcker* — «Kerjusüliõpilane»
4. *L. Fall* — «Lõbus talupoeg»

BALLETT:

1. *L. Delibes* — «Coppelia»

*

HOOAEG 1923/1924

OOPER:

1. *J. Offenbach* — «Hoffmanni lood»
2. *E. D'Albert* — «Madalik»

3. *C. Meyerbeer* — «Hugenotid»
4. *A. Rubinstein* — «Deemon»

OPERETT:

1. *L. Fall* — «Madame Pompadour»
2. *L. Fall* — «Hispaania ööbik»
3. *F. Lehár* — «Sinimasuur»
4. *C. Millöcker* — «Kerjusüliõpilane»
5. *O. Strauss* — «Viimne valss»

*

HOOAEG 1924/1925

OOPER:

1. *B. Smetana* — «Müüdud mõrsja»
2. *G. Puccini* — «Tosca»

OPERETT:

1. *I. Kálmán* — «Bajadeer»
2. *F. Lehár* — «Clo-Clo»
3. *I. Kálmán* — «Mariza»

*

HOOAEG 1925/1926

OOPER:

1. *P. Tšaikovski* — «Padaemand»
2. *G. Puccini* — «Boheem»
3. *V. Kienzl* — «Evangeelimees»
4. *R. Wagner* — «Lendav hollandlane»

OPERETT:

1. *R. Stolz* — «Meedi»
2. *F. Lehár* — «Kollane jakk»
3. *J. Strauss* — «Mustlasparun»
4. *K. Zorling* — «American girl»
5. *J. Simm* — «Kosjasõit»

*

HOOAEG 1926/1927

OOPER:

1. *P. Tšaikovski* — «Jevgeni Onegin»
2. *G. Rossini* — «Sevilla habemeajaja»
3. *G. Verdi* — «Trubaduur»
4. *A. Thomas* — «Mignon»

OPERETT:

1. *O. Strauss* — «Teresina»
2. *W. Bromme* — «Madame Flirt»
3. *F. Lehár* — «Paganini»
4. *G. Jarno* — «Metsaülema tütar»
5. *F. Suppé* — «Modell»

*

HOOAEG 1927/1928

OOPER:

1. *R. Wagner* — «Lohengrin»
2. *G. Puccini* — «Madame Butterfly»
3. *O. Merikanto* — «Elina surm»
4. *Ch. Gounod* — «Romeo ja Julia»
5. *J. Massenet* — «Manon»

OPERETT:

1. *G. Jarno* — «Csikosparuness»
2. *R. Benatzky* — «Adieu, Mimi»
3. *R. Stolz* — «Üksainus öö»
4. *J. Offenbach* — «Ilus Helena»
5. *S. Jones* — «Geiša»

BALLETT:

1. *W. A. Mozarti järgi* — Ballett-pantomiim «Roheline flööt»

*

HOOAEG 1928/1929

OOPER:

1. *E. Aav* — «Vikerlased»
2. *G. Verdi* — «Maskiball»
3. *W. A. Mozart* — «Don Juan»
4. *A. Dargomõžski* — «Näkineid»
5. *R. Wagner* — «Tannhäuser»

BALLETT:

1. *A. Adam* — «Giselle»

OPERETT:

1. *M. Krauss* — «Yvette ja ta sõbrad»
2. *F. Schuberti järgi* — «Kolme neitsi maja»
3. *I. Kálmán* — «Chicago hertsoginna»

4. *N. Youmans* — «No, no, Nanette»
5. *L. Fall* — «Florida roosid»
6. *B. Granichstaedten* — «Cerlow»

*

HOOAEG 1929/1930

OOPER:

1. *A. Lemba* — «Kalmuneid»
2. *G. Verdi* — «Othello»
3. *G. Verdi* — «Rigoletto»
4. *M. Mussorgski* — «Boris Godunov»
5. *O. Nikolay* — «Windsori lõbusad naised»

BALLETT:

1. *A. Adam* — «Giselle»

OPERETT:

1. *I. Kálmán* — «Bajadeer»
2. *F. Lehár* — «Tsareevitš»
3. *M. Möller* — «Blondhaldjake»

*

HOOAEG 1930/1931

OOPER:

1. *L. Delibes* — «Lakmé»
2. *L. Halévy* — «Juuditar»
3. *Ch. Gounod* — «Faust»

OPERETT:

1. *V. Engel-Berger* — «Bubi ja naised»
2. *I. Kálmán* — «Montmartre'i kannike»
3. *P. Abraham* — «Viktooria ja ta husaar»
4. *H. Hirsch* — «Dolly»

*

HOOAEG 1931/1932

OOPER:

1. *U. Giordano* — «André Chénier»
2. *A. Lemba* — «Armastus ja surm»
3. *A. Borodin* — «Vürst Igor»
4. *G. Bizet* — «Carmen»

OPERETT:

1. *B. Granichstaedten* — «Dollar veereb»
2. *R. Benatzky* — «Kolm musketäri»
3. *P. Abraham* — «Havai lill»
4. *A. Kollo* — «Naistele meeldib see...»

*

HOOAEG 1932/1933

OOPER:

1. *A. Vedro* — «Kaupo»
2. *N. Rimski-Korsakov* — «Tsaari mõrsja»
3. *C. Saint-Saëns* — «Simson ja Delila»
4. *G. Verdi* — «Aida»
5. *G. Verdi* — «Traviata»

OPERETT:

1. *C. Millöcker* — «Madame Dubarry»
2. *I. Kálmán* — «Kuradiratsur»
3. *R. Benatzky* — «Valgehobu võõrastemajas»
4. *E. Künnecke* — «Õnnelikku reisi»
5. *J. Offenbach* — «Orpheus põrgus»

*

HOOAEG 1933/1934

OOPER:

1. *R. Wagner* — «Tristan ja Isolde»
2. *A. Lemba* — «Elga»
3. *A. Rubinstein* — «Deemon»

OPERETT:

1. *P. Abraham* — «Savoy ball»
2. *M. Eisemann* — «Mootorpruut»
3. *A. Profes* — «Õnne peab olema»
4. *P. Ardna* — «Tütarlaps kodumaata»
5. *J. Gilbert* — «Daam vikerkaarega»

*

HOOAEG 1934/1935

OOPER:

1. *J. Offenbach* — «Hoffmanni lood»
2. *P. Tšaikovski* — «Jevgeni Onegin»
3. *E. Aav* — «Vikerlased»
4. *G. Puccini* — «Madame Butterfly»

OPERETT:

1. *E. Eysler* — «Doonau neiu»
2. *R. Stolz* — «Veenus siidis»
3. *S. Romberg* — «Kõrbelaul»
4. *P. Ardna* — «Igavene legend»
5. *I. Kálmán* — «Hollandlanna»

*

HOOAEG 1935/1936

OOPER:

1. *E. Wolf-Ferrari* — «Madonna ehe»
2. *R. Wagner* — «Lohengrin»
3. *P. Mascagni* — «Talupoja au»
4. *R. Leoncavallo* — «Pajatsid»
5. *P. Tšaikovski* — «Padaemand»

BALLETT:

1. *P. Tšaikovski* — «Pähklipureja»

OPERETT:

1. *E. Künnecke* — «Ahvatlev leek»
2. *I. Kálmán* — «Mariza»
3. *F. Lehár* — «Lõbus lesk»
4. *I. Kálmán* — «Bajadeer»

*

HOOAEG 1936/1937

OOPER:

1. *W. A. Mozart* — «Võluflööt»
2. *S. Moniuszko* — «Halka»
3. *E. D'Albert* — «Madalik»
4. *G. Puccini* — «Boheem»

BALLETT:

1. *L. Nielsen* — «Lakšmi»
2. *R. Drigo* — «Flora ärkamine»

OPERETT:

1. *I. Kálmán* — «Keisrinna Josephine»
2. *P. Abraham* — «Džaina»
3. *J. Beneš* — «Haljal aasal»
4. *L. Fall* — «Lõbus talupoeg»

HOOAEG 1937/1938

OOPER:

1. *G. Puccini* — «Tütarlaps läänest»
2. *Fr. Flotow* — «Marta»
3. *B. Smetana* — «Müüdud mõrsja»
4. *G. Puccini* — «Tosca»
5. *Ch. Gounod* — «Romeo ja Julia»

OPERETT:

1. *P. Ardna* — «Tatra tüdruk»
2. *R. Friml, H. Stothardt* — «Rose-Marie»
3. *I. Kálmán* — «Sügismanöövrid»

*

HOOAEG 1938/1939

OOPER:

1. *P. Tšaikovski* — «Mazepa»
2. *G. Donizetti* — «Don Pasquale»
3. *I. Dzeržinski* — «Vaikne Don»
4. *D. F. E. Auber* — «Fra Diavolo»

BALLETT:

1. *R. Glièr* — «Punane moon»

OPERETT:

1. *P. Abraham* — «Julia»
2. *J. Beer* — «Poola pulmad»
3. *J. Strauss* — «Karneval Roomas»

*

HOOAEG 1939/1940

OOPER:

1. *A. Lortzing* — «Tsaar ja puusepp»
2. *G. Verdi* — «Trubaduur»
3. *G. Puccini* — «Turandot»
4. *G. Bizet* — «Carmen»
5. *N. Rimski-Korsakov* — «Maiöö»

BALLETT:

1. *P. Tšaikovski* — «Luikede järv»

OPERETT:

1. *I. Kálmán* — «Montmartre'i kannike»
2. *N. Dostal* — «Ungari pruudid»
3. *I. Kálmán* — «Mariza»
4. *P. Abraham* — «Roxy ja tema imemeeskond»
5. *I. Kálmán* — «Kuradiratsur»

*

HOOAEG 1940/1941

OOPER:

1. *G. Verdi* — «Don Carlos»
2. *P. Tšaikovski* — «Padaemand»
3. *G. Verdi* — «Traviata»

BALLETT:

1. *R. Glièr* — «Punane moon»

OPERETT:

1. *J. Strauss* — «Naiskhiir»
2. *P. Ardna* — «Kalurineiu»
3. *A. Aleksandrov* — «Pulmad Malinovkas»

*

HOOAEGADEL 1941/1944

OOPER:

1. *E. Aav* — «Vikerlased»
2. *E. D'Albert* — «Madalik»
3. *R. Wagner* — «Tannhäuser»
4. *G. Puccini* — «Madame Butterfly»
5. *G. Rossini* — «Sevilla habemeajaja»
6. *R. Leoncavallo* — «Pajatsid»
7. *P. Mascagni* — «Talupoja au»

BALLETT:

1. *A. Adam* — «Giselle»
2. *P. Tšaikovski* — «Luikede järv»
3. *E. Tubin* — «Kratt»

OPERETT:

1. *C. Zeller* — «Linnukaupleja»
2. *F. Lehár* — «Krahv Luxemburg»
3. *F. Lehár* — «Lõbus lesk»
4. *E. Künnecke* — «Onupoeg Bataaviast»
5. *P. Ardna* — «Tütarlaps kodumaata»

*

HOOAEG 1944/1945

OOPER:

1. *P. Tšaikovski* — «Jevgeni Onegin»
2. *A. Rubinstein* — «Deemon»
3. *E. Kapp* — «Tasuleegid»

OPERETT:

1. *I. Kálmán* — «Silva»
2. *I. Kálmán* — «Montmartre'i kannike»

*

HOOAEG 1945/1946

OOPER:

1. *G. Verdi* — «Rigoletto»
2. *P. Tšaikovski* — «Padaemand»
3. *G. Ernesaks* — «Püha järv»

BALLETT:

1. *B. Assafjev* — «Bahtšissarai purskkaev»

OPERETT:

1. *R. Benatzky* — «Kolm musketäri»
2. *S. Romberg* — «Kõrbelaul»

HOOAEG 1946/1947

OOPER:

1. *R. Leoncavallo* — «Pajatsid»
2. *G. Bizet* — «Carmen»

BALLETT:

1. *W. A. Oranski* — «Windsori lõbusad naised»

OPERETT:

1. *J. Simm* — «Kosjasõit»

*

HOOAEG 1947/1948

OOPER:

1. *I. Dzeržinski* — «Vaikne Don»
2. *G. Puccini* — «Boheem»

3. *G. Donizetti* — «Don Pasquale»
4. *P. Tšaikovski* — «Jolanthe»

BALLETT:

1. *E. Kapp* — «Kalevipoeg»
2. *P. Tšaikovski järgi* — «Itaalia capriccio»

OPERETT:

1. *C. Millöcker* — «Kerjusüliõpilane»
2. *J. Strauss* — «Mustlasparun»

*

HOOAEG 1948/1949

OOPER:

1. *G. Rossini* — «Sevilla habemeajaja»
2. *E. Kapp* — «Tasuleegid»
3. *Ch. Gounod* — «Faust»
4. *G. Puccini* — «Madame Butterfly»
5. *P. Tšaikovski* — «Jevgeni Onegin»

BALLETT:

1. *P. Tšaikovski* — «Luikede järv»

OPERETT:

1. *I. Kálmán* — «Silva»
2. *F. Lehár* — «Suur viiuldaja»
3. *J. Offenbach* — «Tänavalaulikud» («Pericola»)
4. *I. Dunajevski* — «Vaba tuul»

*

HOOAEG 1949/1950

OOPER:

1. *G. Ernesaks* — «Tormide rand»
2. *A. Dargomõžski* — «Näkineid»
3. *G. Verdi* — «Traviata»
4. *B. Smetana* — «Müüdud mõrsja»
5. *E. Kapp* — «Vabaduse laulik»

BALLETT:

1. *A. Krein* — «Laurencia»
2. *J. Morozov* — «Doktor Aibolit»
3. *R. Glièr* — «Punane moon»

OPERETT:

1. *J. Miljutin* — «Rahutu õnn»
2. *R. Friml, H. Stothardt* — «Rose-Marie»

*

HOOAEG 1950/1951

OOPER:

1. *M. Krassev* — «Külmataat»
2. *A. Borodin* — «Vürst Igor»

BALLETT:

1. *S. Prokofjev* — «Romeo ja Julia»
2. *C. Pugny, R. Glièr, S. Vassilenko* — «Esmeralda»

OPERETT:

1. *J. Miljutin* — «Trembita»
2. *O. Felzman* — «Vahemeri kohiseb»

*

HOOAEG 1951/1952

OOPER:

1. *E. Kapp* — «Vabaduse laulik»
2. *J. Meitus* — «Noor Kaardivägi»
3. *W. A. Mozart* — «Don Juan»

BALLETT:

1. *M. Tšulaki* — «Noorus»
2. *S. Vassilenko* — «Lola»

OPERETT:

1. *J. Strauss* — «Öö Veneetsias»
2. *V. Tipot* — «Sinu kõrval»

*

HOOAEG 1952/1953

OOPER:

1. *M. Mussorgski* — «Boris Godunov»
2. *G. Verdi* — «Rigoletto»

BALLETT:

1. *N. Rimski-Korsakov* — «Šeherezade»
2. *P. Tšaikovski* — «Pähklipureja»
3. *E. Kapp* — «Kalevipoeg»

OPERETT:

1. *N. Dolidze* — «Keto ja Kote»

*

HOOAEG 1953/1954

OOPER:

1. *A. Rubinstein* — «Deemon»
2. *R. Leoncavallo* — «Pajatsid»
3. *M. Glinka* — «Ruslan ja Ludmilla»

BALLETT:

1. *P. Tšaikovski* — «Luikede järv»
2. *M. Tšulaki* — «Ebapeig»
3. *R. Schumanni järgi* — «Karneval»

OPERETT:

1. *J. Strauss* — «Nahkhiir»

*

HOOAEG 1954/1955

OOPER:

1. *P. Gulak-Artemovski* — «Zaporoožlane Doonau taga»
2. *G. Ernesaks* — «Käsikäes»
3. *G. Bizet* — «Carmen»

BALLETT:

1. *B. Assafjev* — «Bahtšissarai purskkaev»

OPERETT:

1. *E. Arro* ja *L. Normet* — «Rummu Jüri»

MUUSIKALINE NÄIDEND:

2. *F. Schuberti järgi* — «Vaikselt anuvad mu laulud»

*

OOPER:

1. *E. Kapp* — «Tasuleegid»
2. *D. Kabalevski* — «Nikita Veršinin»

BALLETT:

1. *L. Auster* — «Tiina»
2. *E. Kapp* — «Kullaketrajad»

OPERETT:

1. *F. Lehár* — «Lõbus lesk»
2. *C. Zeller* — «Linnukaupleja»

*

NSV KIRJANDUSE- JA KUNSTIDEKAADIL MOSKVAS, SUURE TEATRI FILIAALIS, 14.—23. DETS. 1956. a.

OOPER

1. *M. Mussorgski* — «Boris Godunov»
2. *G. Ernesaks* — «Käsikäes»
3. *E. Kapp* — «Tasuleegid»

BALLETT

1. *E. Kapp* — «Kullaketrajad»
2. *L. Auster* — «Tiina»

*

DEKAADI LÕPPKONTSERT NSV Liidu Suures Teatris.

*

NSVL RIIKLIKU KINDLUSTUSE ORGANID

SÕLMIVAD:

SEGA-ELUKINDLUSTUSE LEPINGUID, kindlustussumma väljamaksmisega kindlustuslepingus näidatud tähtaja ülеelamise, õnnetusjuhtumist põhjustatud jääva töövõimekaotuse või kindlustatu surma korral, kestusega 5, 10, 15 või 20 aastat,

ÕNNETUSJUHTUMITE KINDLUSTUSE LEPINGUID, kindlustussumma väljamaksmisega kindlustatu jääva töövõimekaotuse või tema surma korral õnnetusjuhtumi tõttu, kestusega 1 kuni 5 aastat.

Kindlustustingimustega lähemaks tutvumiseks ja lepingu sõlmimiseks pöörduge Riikliku Kindlustuse inspektuuri või agendi poole.

Riikliku Kindlustuse Tallinna linna inspektuur asub Tallinnas, Valli tn. 4, I korrus.

ОРГАНЫ ГОССТРАХА СССР

ЗАКЛЮЧАЮТ:

ДОГОВОРЫ СМЕШАННОГО СТРАХОВАНИЯ ЖИЗНИ, с выплатой страховой суммы при дожитии до указанного в договоре срока, при утрате постоянной трудоспособности от несчастного случая или в случае смерти застрахованного, сроком на 5, 10, 15 или 20 лет.

ДОГОВОРЫ СТРАХОВАНИЯ ОТ НЕСЧАСТНЫХ СЛУЧАЕВ, с выплатой страховой суммы по случаю утраты застрахованным постоянной трудоспособности или его смерти от несчастного случая, сроком от 1 года до 5 лет.

За справками об условиях страхования и для заключения договора обращайтесь в инспекцию или к агенту Госстраха.

Инспекция Госстраха по городу Таллин находится в гор. Таллин, ул. Валли 4, 1 этаж.

KUNSTITOODETE KOMBINAAT,

Hobuse 2, tel. 430-73,

MÜÜGISALONGID — Viru 19,
Pikk 27,
Võidu väljak 6,

TOODAB
suures valikus meeldivaid tarbekunsti esemeid.
DEKOORIATELJEE, Hobuse 2, tel. 479-11,
teostab igasuguseid kujunduslikke töid

ХУДОЖЕСТВЕННО-ПРОИЗВОДСТВЕННЫЙ КОМБИНАТ

Хобузе 2 тел. 430-73

МАГАЗИН-САЛОН — ул. Виру 19
ул. Пикк 27
Площадь Победы 6

ИЗГОТОВЛЯЕТ
в большом выборе разнообразные изделия прикладного искусства.

АТЕЛЬЕ ДЕКОРАТИВНОГО ОФОРМЛЕНИЯ,
ул. Хобузе 2, тел. 479-11,
выполняет разные оформительские работы.

ENSV Toidukaupade Tööstuse Ministeeriumi
Vabariikliku Jahu-, Leiva- ja Kondiitritööstuse Trusti kondiitrivabrik

„KALEV“

s o o v i t a b

iriseid **halvaad** **marmelaadi**
dražeed **sefiiri** **kompvekke**
biskviiti **pastilaad**

Кондитерская фабрика „КАЛЕВ“

Республиканского Треста Мукомольно-Хлебопекарной и
Кондитерской Промышленности ЭССР

п р е д л а г а е т

ИРИС **БИСКВИТ** **ЗЕФИР** **МАРМЕЛАД**
ДРАЖЕ **ХАЛВУ** **ПАСТИЛУ** **КОНФЕТЫ**

TALLINNA LIMONAADITEHAS

Tallinn, Suur-Patarei tn. 20

Nõudke kõikjalt meie kvaliteetseid

õuna — sidruni
krūšooni — mandariini
pirni — apelsini
kreemsooda — jõhvika
ja teisi karastusjooke!

ТАЛЛИНСКИЙ ЛИМОНАДНЫЙ ЗАВОД

Таллин, Суур-Патарей 20

Требуйте повсюду кволитетные напитки нашего завода

яблочный — лимонный
крюшон — мандариновый
грушевый — апельсиновый
крем-сода — клюквенный
и другие безалкогольные напитки

KOMPVEKITEHAS
Karamell
TALLINN
КОНФЕТНАЯ Ф-КА

SOOVITAB RIKKALIKUS SORTIMENDIS

KARAMELLI, KOMPVEKKE JA ŠOKOLAADI TOOTEID

РЕКОМЕНДУЕТ В БОГАТОМ АССОРТИМЕНТЕ
КАРАМЕЛЬ, КОНФЕТЫ И ШОКОЛАДНЫЕ ИЗДЕЛИЯ

ARTELL «VÄLK»

Köösnerite osakonnad

Raekoja plats 5,
Telliskivi tn. 31,
Nõmme, Mustamäe tn. 3

teostavad

vilunud meistrite juhatusel

asjatundlikult

kõiki köösneritöid

tellija materjalist.

Jalatsite remonttöökojad,

asukohaga Voorimehe 1,
Heina 15, Paldiski m. 29-a,
Vabriku 27, J. Tombi 21,
Tähe 16, Uus 11, Gogoli 21,
Pärnu mnt. 99, U. Tatari 19,

teostavad

tänavjalatsite ja toatuhvlite

igasugust remonti

ning suvejalatsite värvimist
artelli kui ka tellija
materjalist.

OSAKONNAS TELLISKIVI tn. 31

teostatakse igasugust

köösneritoodete remonti

ja

karusnahast mantlite õmblemist.

JALATSIVABRIK

„SOLIID“

TALLINN

Nõudke kaubandusvõrgust meie vabrikumärgiga tooteid

MÜÜK TOIMUB JALATSIKAUPLUSTES

VIRU T. 1, VIRU T. 24

JA TARTU MNT. 40.

ARTELL

„SALVO“

TALLINN, NIGULISTE TN. 3

Telef.: kontor 412-82; juhatus 465-78

valmistab suurimas valikus

plastmass- ja metallgalanteriitooteid

АРТЕЛЬ

„САЛВО“

Г. ТАЛЛИН, УЛ. НИГУЛИСТЕ 3

Телефоны:
контора 412-82; правление 465-78

Изготовляет в большом выборе

галантерейные товары из пластмассы и металла

Ostke toidukaupade ja gastronoomiaäridest

TALLINNA

LIHA- JA KONSERVIKOMBINAADI

alati värskeid ja kõrgekvaliteedilisi tooteid:

viini vorste ja sardelle ning igasuguseid vorstisaadusi rikkalikus valikus, moskva kotlette, pirukaid ja konserve, siberi pelmeene ja poolfabrikaate!

Покупайте в магазинах Продторга и Гастронома

всегда свежую и высококачественную продукцию:

сосиски, сардельки и колбасы в большом ассортименте, московские котлеты, пирожки, консервы, сибирские пельмени, натуральных полуфабрикатов производства!

Таллинского Мясоконсервного Комбината

ARTELL „RIIETUR"

Tallinn, Müürivahe tn. 30

TOODAB KÕRGEKVALITEEDILISI

villaseid naiste ja laste mantleid, kummeeritud meeste, naiste ja laste mantleid. Peakatteid, kaelasidemeid, pearätte, sportpükse ja teisi õmblustooteid.
Elegantseid üle- ning vormiriideid meestele ja naistele valmistavad

artelli „RIIETUR" I järgu moeateljeed

Müürivahe tn. 30, Säde tn. 11, S.-Karja tn. 6, Terase tn. 3-b ja Uus tn. 5.

Töö teostatakse vilunud meistrite juhtimisel.

АРТЕЛЬ „РИЙЕТУР"

Таллин, ул. Мююривахе 30

ИЗГОТОВЛЯЕТ ВЫСОКОКАЧЕСТВЕННЫЕ

Шерстяные женские и детские пальто, прорезиненные мужские, женские и детские плащи.
Головные уборы, головные платки, трусики и др. швейные изделия

Ателье мод артели принимают от населения заказы

ул. Мююривахе 30, ул. Сяде 11, ул. Суур Карья 6, ул. Терасе 3-б и Уус 5

Заказы выполняются под руководством опытных мастеров

Требуйте в торговой сети изделия нашей артели!

Raamatusõbrad!

Oma isikliku raamatukogu täiendamiseks

külastage

pidevalt Raamatukaubanduse Valitsuse raamatukauplusi, kus on müügil eesti- ja venekeelset uudiskirjandust kõigilt elualadelt

RAHVADEMOKRAATIAMAADE KIRJANDUSE eriosakonnas Raamatukaupluses nr. 1, Tallinnas Pärnu mnt. 10 leiate laialdases valikus saksa-, poola-, tšehhi- ja rumeeniakeelset ilu- ja noorsookirjandust, teaduslik-tehnilist, populaarteaduslikku ja kunstialast kirjandust.

Samas võetakse vastu tellimusi kataloogide alusel.

Vastutav toimetaja
H. Kõrvits

*

Tehniline toimetaja
K. Einberg

*

Korrektor
E. Valdna

Ladumisele antud 3. I 1957. Trükkimisele antud 25. IV 1957. Trükipoognaid 11,0. Tiraaž 5000. MB-03063. Trükikoda «Kommunist», Tallinn, Pikk tn. 2.
Tellimise nr. 215.

Hind rbl. 5.—

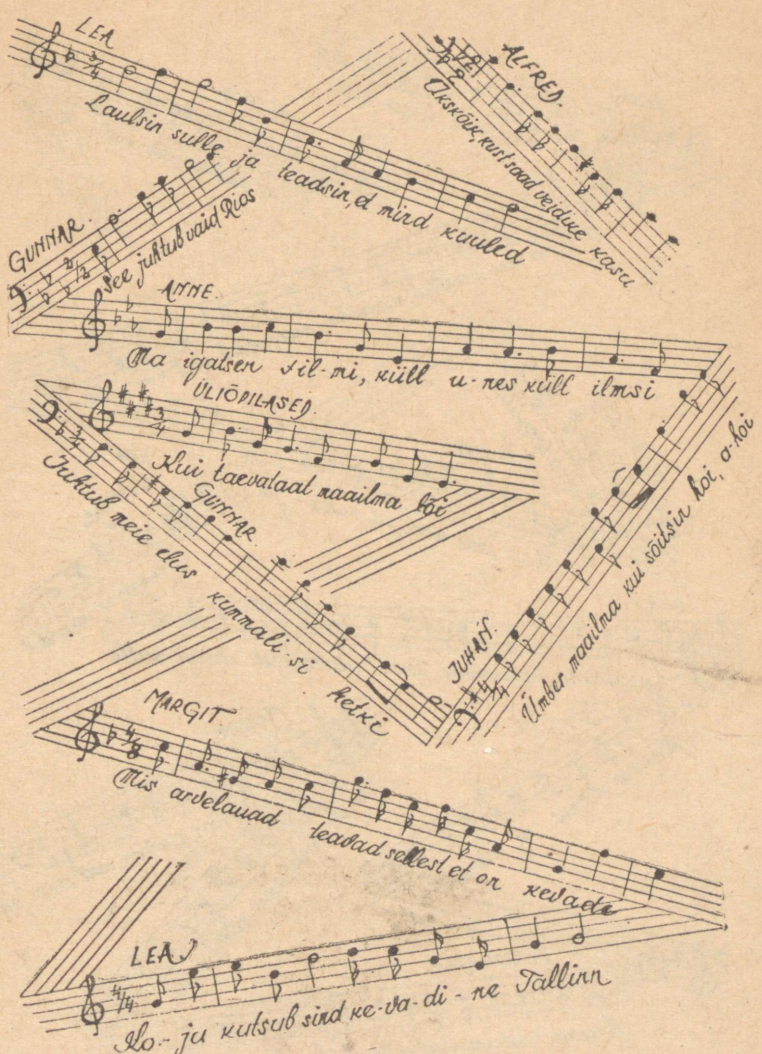

LEA

Laulsin sulle ja teadsin, et mind kuuled

ALFRED.

Aksköik, kust saad veidike kasu

GUNNAR.

See juhtub vaid Rios

ANNE.

Ma igatsen sil-mi, küll u-nes küll ilmsi

ÜLIÕPILASED.

Kui taevataat maailma lõi

GUNNAR.

Juhtub meie elus kummali-si hetki

JUHAN.

Ümber maailma kui söitsin hoi, a-hoi

MARGIT.

Mis arvelauad teavad sellest et on kevade

LEA

Ko-ju kutsub sind ke-va-di-ne Tallinn

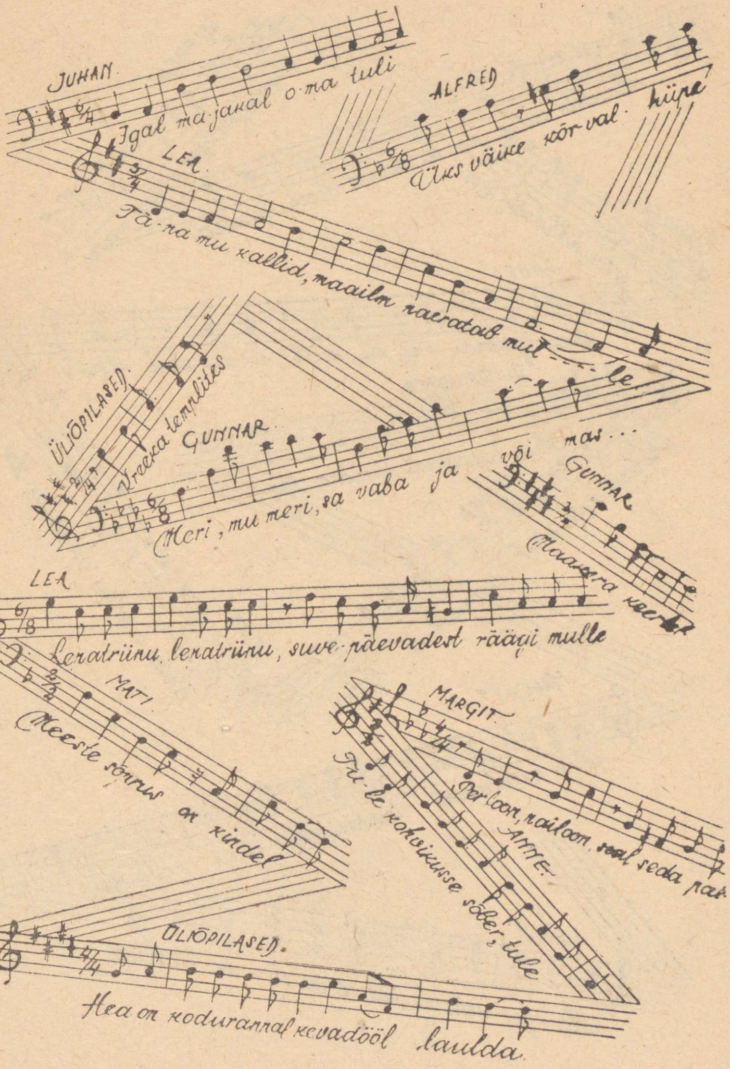

JUHAN.

Igal ma-jakal o-ma tuli

ALFRED

Üks väike kõr-val hüpe

LEA.

Tä-na mu kallid, maailm naeratab mul-le

ÜLIÕPILASED.

Vreeka templites

GUNNAR.

Meri, mu meri, sa vaba ja või mas...

GUNNAR.

Maakera keerlet

LEA

Lenatrünu, lenatrünu, suve-päevadest räägi mulle

MATI.

Meeste sõprus on kindel

MARGIT.

Perloon, pailoon, seal seda pak

ANNE.

Tu-le kohvikusse sõber, tule

ÜLIÕPILASED.

Hea on koduranna kevadööl laulda.

A
82823

TÜ RAAMATUKOGU
1 0300 01010173 3